

Konstnärerna och trygghetssystemen

*Betänkande av Utredningen konstnärerna och
trygghetssystemen*

Stockholm 2003

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2003:21

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: fritzes.order@liber.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 1993.

– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Information Rosenbad
Regeringskansliet
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 42 95
Telefon: 08-405 47 29
www.regeringen.se/propositioner/sou/pdf/remiss.pdf

Tryckt av Edita Norstedts Tryckeri AB
Stockholm 2003

ISBN 91-38-21958-1
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Kulturdepartementet

Regeringen beslutade den 15 november 2001 att bemyndiga chefen för Kulturdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppgift att kartlägga hur gällande trygghetssystem inom bl.a. socialförsäkringsområdet förhåller sig till konstnärlig verksamhet. Utredaren skall pröva om de nuvarande regelverken innebär särskilda problem för konstnärliga yrkesutövare samt i förekommande fall analysera och redogöra för orsaken till problemen (Kommittédirektiv 2001:90 Socialförsäkringsfrågor m.m. i förhållande till konstnärlig verksamhet). Genom beslut 21 november 2002 gav regeringen tilläggsdirektiv till utredningen (Kommittédirektiv 2002:143).

Utredningen har antagit namnet Konstnärerna och trygghetssystemen. Med stöd av bemyndigandet förordnade statsrådet Marita Ulvskog filosofie doktor Anders Forsman som särskild utredare fr.o.m. den 15 november 2001.

Som experter förordnades den 9 april 2002 Eivy Häggström, kansliråd, Näringsdepartementet, Nils Johansson, kanslichef, Konstnärsnämnden, Jaan Kolk, förbundsdirektör, Teaterförbundet, Susin Lindblom, förbundsdirektör, Sveriges Dramatikerförbund, Magnus Nilsson, byrådirektör, Riksförsäkringsverket, Robert Nilsson, departementssekreterare, Kulturdepartementet, Bernt Åke Peterson, direktör, Arbetsmarknadsstyrelsen, Maria Sundström, bildkonstnär, Gudrun Wickström, tf. avdelningschef, Statens kulturråd, Monica Wistedt Höeg, kansliråd, Socialdepartementet, Birgitta von Euler, handläggare, Riksskatteverket. Den 5 december 2002 entledigades Gudrun Wikström och f.d. avdelningschefen Anita Jonsson, Statens kulturråd utsågs att vara ny expert i utredningen.

Till sekreterare förordnades fr.o.m. den 1 januari 2002 Elisabeth Ferm och entledigades den 22 april 2002. Till ny sekreterare fr.o.m.

den 17 april 2002 förordnades Ann Larsson. Monica Berglund har varit utredningens assistent.

Utredningen överlämnar härmed sitt betänkande Konstnärerna och trygghetssystemen. Vårt uppdrag är härmed avslutat.

Stockholm i februari 2003

Anders Forsman

Ann Larsson

Innehåll

Sammanfattning	13
1 Inledning	17
1.1 Direktivet	17
1.2 Utredningens inriktning.....	18
1.3 Den statliga konstnärspolitiken	19
1.4 Konstnärssyrket.....	20
2 Konstnären och arbetsmarknaden	23
2.1 Den nya arbetsmarknaden.....	23
2.2 Kultur-, medie- och underhållningsbranschen.....	24
2.3 Konstnärernas arbetsmarknad – en del av kulturarbetsmarknaden.....	25
2.4 Ordområdet.....	26
2.5 Bild- och formområdet	26
2.6 Tonområdet.....	27
2.7 Scen- och mediaområdet	28
2.8 Arbetstagare, uppdragstagare, egenföretagare	28
2.8.1 Arbetsrätt och civilrätt	29
2.8.2 Arbetslöshetsförsäkringen	30
2.8.3 Skatte- och socialavgiftsrätten	31
2.8.4 Sammanfattning	31

2.9	Den frilansande arbetstagaren, den ofrivillige och den frivillige företagaren	32
2.9.1	Den frilansande arbetstagaren	32
2.9.2	Den ofrivillige företagare.....	33
2.9.3	Den frivillige företagaren.....	33
2.9.4	Kombinatörens dilemma	33
3	Det generella välfärdssystemet och inkomstbortfallsprincipen	35
4	Arbetsmarknadspolitiken	37
4.1	Regler för arbetslöshetsförsäkringen	37
4.1.1	Anställda.....	37
4.1.2	Företagare.....	38
4.1.3	Företag som bisyssla eller i kombination med deltidsarbete	39
4.2	Tillsynen av arbetslöshetsförsäkringen.....	40
4.3	Arbetstagare, uppdragstagare eller företagare inom arbetslöshetsförsäkringen.....	41
4.4	Falska egenföretagare.....	42
4.5	Regler om konstnärer och kulturarbetsmarknaden	43
4.6	Arbetsmarknadspolitiken och kulturområdet.....	44
4.7	Af Kultur Media	44
4.8	Branschspecifika regler	45
4.9	Konstnärernas villkor i förhållande till reglerna om arbetslöshetsersättning	46
4.9.1	Unga konstnärer – ungdomsgarantin	48
4.9.2	Den konstnärliga verksamheten som bisyssla.....	49
4.9.3	Egenföretagande konstnärer och tillfällig arbetslöshetsersättning	50
4.9.4	Skilda arbetstagarbegrepp inom EU och dess konsekvenser	51
4.10	Bedömning.....	51

5	Socialförsäkringar.....	55
5.1	Sjukpenninggrundande inkomst (SGI)	56
5.1.1	Reglerna för SGI.....	56
5.1.2	Vad skriver Riksförsäkringsverket om konstnärer och beräkning av sjukpenninggrundande inkomst?	58
5.1.3	Arbetsstagande konstnärernas villkor i förhållande till reglerna för SGI-beräkning	59
5.1.4	Egenföretagande konstnärernas villkor i förhållande till reglerna för SGI-beräkning.....	60
5.1.5	Bedömning	63
5.2	Sjukpenning och sjuklön	66
5.2.1	Reglerna för sjukpenning och sjuklön.....	66
5.2.2	Sjukpenning i förebyggande syfte.....	68
5.2.3	Rehabilitering.....	68
5.2.4	Vad skrivs i reglerna om konstnärer?	69
5.2.5	Konstnärernas villkor i förhållande till regler för sjukpenning, sjuklön och rehabilitering.....	69
5.2.6	Bedömningar.....	71
5.3	Föräldraförsäkring	72
5.3.1	Regler för föräldrapenning.....	72
5.3.2	Regler för havandeskapspenning	73
5.3.3	Regler för tillfällig föräldrapenning.....	75
5.3.4	Konstnärernas villkor i förhållande till reglerna för föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning	76
5.3.5	Bedömning	77
6	Bostadsbidrag och försörjningsstöd	79
6.1	Bostadsbidrag	79
6.1.1	Regler för bostadsbidrag	79
6.1.2	Vad skriver Riksförsäkringsverket om konstnärer och bostadsbidrag?	80
6.1.3	Konstnärernas villkor i förhållande till regler för bostadsbidrag	80
6.1.4	Bedömning	83

6.2	Försörjningsstöd (socialbidrag)	83
6.2.1	Regelverken för försörjningsstöd	83
6.2.2	Konstnärernas villkor i förhållande till regler för försörjningsstöd	85
6.2.3	Bedömning	86
7	Skatter	87
7.1	Vem är konstnärligt yrkesverksam?	88
7.2	Skatterna och konstnärerna i tidigare kulturpolitiska utredningar	89
7.2.1	Kulturskattekommittén	89
7.2.2	Konstnårsutredningen	91
7.2.3	Konstnårsstödsutredningen	93
7.2.4	Sammanfattning av tidigare utredningar.....	95
7.3	Skatteregelverkens struktur	98
7.4	Konstnärrens utgifter för att förvärva och bibehålla inkomsten	100
7.5	Kostnader för konstnärlig verksamhet är inte privata levnadsomkostnader.....	102
7.5.1	Frilansares resor och beskattning av resor och traktamenten	104
7.6	Skattesystemets regelverk för konstnärer med inkomst av näringsverksamhet	105
7.6.1	Avdrag för arbetslokal	105
7.6.2	Kvittning av underskott i näringsverksamhet mot inkomst av tjänst	106
7.6.3	Ackumulerad inkomst	107
7.6.4	Upphovsmannakonto	107
7.7	Undantag i skattereglerna för arbetsgivare som anställer musiker.....	107
7.8	Beskattning av konstnärer i några europeiska länder.....	108
7.9	Problem vid tillämpningen av skattereglerna – det administrativa underskottet i konstnärernas verksamhet	109

7.10	Skattemyndigheten – problem vid tillämpningen av skatte – och avgiftslagstiftningen	110
8	Konstnärernas pensioner	113
8.1	Det nya ålderspensionssystemet	113
8.1.1	Vinnare och förlorare i det nya pensionssystemet ...	116
8.1.2	Konstnärerna och den nya tilläggs pensionen	117
8.1.3	Beräkningar av effekter av det nya pensionssystemet	117
8.2	Tjänstepension/avtalspension	118
8.3	Privat pensionsförsäkring	119
8.4	Vissa konstnärers lägre pensionsålder – PISA-förordningen	120
8.4.1	Rätten att arbeta till 67 års ålder	120
8.5	Frilansande konstnärers pensionsvillkor	121
8.6	Upphovsmäns/egenföretagares pensionsvillkor	121
8.7	Konstnärspolitisiska pensionsstipendier	122
8.8	Sammanfattning: konstnärernas pensioner	122
9	Stipendier	125
9.1	Punktstipendier och periodiska stipendier	125
9.2	Stipendier och trygghetssystemen	127
9.2.1	Arbetslöshetsersättning och stipendier	127
9.2.2	Sjukpenninggrundande inkomst (SGI), sjukpenning, sjuklön, föräldrapenning och stipendier	128
9.2.3	Bostadsbidrag och stipendier	129
9.2.4	Försörjningsstöd och stipendier	129
9.2.5	Skatt och stipendier	129
9.2.6	Pension och stipendier	130
9.2.7	Pensionsstipendier	130
9.3	Bedömning	131

10	Sammanfattning och bedömningar	133
10.1	Arbetsmarknadspolitiken	133
10.2	Socialförsäkringar	136
10.2.1	Beräkning av SGI	137
10.2.2	Regler för sjukpenning, sjuklön och rehabilitering	137
10.2.3	Förlängd havandeskapspenning	137
10.3	Bostadsbidrag och försörjningsstöd.....	138
10.3.1	Bostadsbidrag	138
10.3.2	Försörjningsstöd	138
10.4	Skatter	139
10.4.1	Arbetsgivaravgifter på rese- och traktamentesersättningar	139
10.4.2	Konstnärens behov av en egen arbetsplats	139
10.4.3	Problem i tillämpningen av skattesystemet.....	139
10.5	Pensioner	140
10.6	Stipendier	141
11	Överväganden.....	143
11.1	Konstnärernas villkor i trygghetssystemen	144
11.1.1	Reformer inom arbetsmarknadspolitiken ett positivt exempel	144
11.1.2	Myndigheternas informationsstöd till konstnärliga egenföretagare	146
11.2	En samordnad modell	146
11.2.1	Samordnad hantering av konstnärers ärenden inom RFV/Försäkringskassan och Skattemyndigheten	146
11.2.2	Konstnärsnämnden får i uppgift att kontinuerligt följa och kartlägga konstnärers sociala och ekonomiska villkor i skatte- och trygghetssystemen	147
11.2.3	Informations- och utbildningsinsatser inom konstnärsområdet	148
11.3	Alliansmodellen.....	148

12 Jämställdhet	151
12.1 Inkomstskillnader mellan könen.....	151
12.2 Inkomstbortfallsprincipen och jämställdhet	152
12.3 Havandeskapspenning	152
12.4 Efter graviditet och föräldraledighet.....	152
12.5 Alliansmodellen och jämställdhet	153
Bilagor	
<i>Bilaga 1</i> Kommittédirektiven.....	155
<i>Bilaga 2</i> En sammanfattning av Konstnärernas verksamhetsinriktning och ekonomiska förhållanden (SOU 1997:190)	161
<i>Bilaga 3</i> Riktlinjer för Arbetsförmedlingens tillämpning på kulturarbetsmarknaden av reglerna i arbetslöshetsförsäkringen, AMS, 2001-06-25	167
<i>Bilaga 4</i> Fastställande av avgränsningskriterier för arbetsmarknadspolitiska åtgärder på kulturarbetsmarknaden, regeringsbeslut N1999/3743/8	173
<i>Bilaga 5</i> ”Domaine public payant” – en upphovsrättsligt anknuten ersättning till skapande och utövande konstnärers pens.....	177
<i>Bilaga 6</i> Förteckning över organisationer och personer utredningen samtalat med.....	181

Sammanfattning

Mitt uppdrag har varit att kartlägga hur gällande trygghetssystem förhåller sig till konstnärlig verksamhet, om de nuvarande regelverken innebär särskilda problem och analysera och ange orsaken till problemen.

I likhet med en rad tidigare utredare som behandlat trygghetssystemen har jag valt att i trygghetssystemen inkludera, förutom arbetsmarknadspolitiska åtgärder, socialförsäkringar och pensioner också de effekter som uppstår i tillämpningen av skatteregler, på grund av de ofta mycket speciella villkor som gäller konstnärlig yrkesutövning. Enligt min bedömning hör dessa olika politikområden samman i en analys av "de särskilda problem för konstnärliga yrkesutövare" som direktiven anger. I de mål för den nationella kulturpolitiken som också anges i direktiven framhålls också att

Inriktningen på statens insatser för konstnärerna /.../samt anpassa regelverken på alla politikområden så att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden.

Den analys som görs av de olika politikområdena visar på att de problem regeringen vill ha utredda ofta gäller *tillämpningen* av lagar och förordningar. När det gäller t.ex. arbetslöshetsförsäkringen handlar det ofta om den stupstock som dras mellan de som har rätt respektive inte har rätt till försäkringen. Det handlar emellertid här sällan om att problem finns i lagstiftning, utan tillämpning av denna. I socialförsäkringssystemet är det ofta svårt för konstnärer och myndighetspersoner att fastställa, ännu mindre förutse nivån på sjukpenning, föräldraförsäkring etc. Ofta beroende på okunskap om de villkor en frilansande eller egenföretagare lever under.

I bedömningen av konstnärernas deklARATIONER är den grundläggande "kulturkrocken" mellan vad som i inkomstskattelagen betecknas som kostnader för inkomstens förvärvande och bibe-

hållande och vad samma lag säger om förbud mot att dra av privata levnadsomkostnader. Även här synes problemet vara okunskap om konstnärernas arbetsvillkor.

Som *analysen* i betänkandet visar ligger merparten av de problem konstnärer möter i de olika trygghetssystemen i tillämpningen, mera sällan i lagar och förordningar. Det stora antal rättsfall på området vilka ofta drivs länge och till dryga kostnader för stat och individ är en följd av detta. Orsaken till problemen som efterfrågas i direktivet har enligt min mening att göra med en brist på samsyn och samordning av konstnärernas ärenden i de olika systemen. Denna brist leder till att kunskapen om konstnärernas speciella villkor inte ökar vilket i sin tur leder till svårigheter i tillämpningen.

Överväganden

En samlad myndighetsbedömning

Min bedömning är att de huvudsakliga problemen som konstnärerna ställs inför i de olika systemen handlar om tillämpningar och i många fall pga. bristande kunskap om konstnärskapets villkor, liksom brister i de enskilda konstnärernas förståelse av komplexa system. Därför borde man från stat och myndigheter på området överväga en mer samlad hantering av konstnärernas ärenden.

Arbetsmarknadsverket har av både konstnärspolitiska och administrativa skäl valt att skapa en särskild hantering av konstnärer inom Af Kultur Media. Skattemyndigheten i Stockholm har återinfört en särskild enhet för handläggning av konstnärernas deklamationer. Skattemyndigheten, som 2004 blir en enda myndighet, bör kunna överväga att inrätta specialenheter för övriga konstnärer i landet, av samma skäl som man gjort det i Stockholm. Försäkringskassan, vars organisation är under utredning, bör kunna överväga något liknande. En förebild i koncentrerad handläggning är den förändring man genomför när det gäller arbetsskadeförsäkringen, där några kassor specialiseras på området, med den uttryckliga motiveringen att det krävs kompetens hos handläggare, samt en mer samstämmig och rättvis bedömning.

Bevakning av konstnärernas sociala frågor

En lång rad av konstnärspolitiska utredningar har gjorts under de senaste decennierna. De har återkommit till delvis samma problem som uppmärksammats också i direktiven till denna utredning. Det finns kanske anledning att överväga någon form av permanens i analys och kartläggning av konstnärernas sociala villkor.

Konstnärsnämnden har bl.a. till uppgift att bevaka konstnärernas ekonomiska och sociala villkor. Nämnden har hittills saknat tillräckliga resurser för detta. Istället för att med jämna mellanrum ge i stort sett samma direktiv till nya utredningar vore en lösning att ge Konstnärsnämnden utrymme för ett vidgat uppdrag. I uppdraget skulle ligga, att som idag, fortlöpande följa och analysera konstnärernas ekonomiska och sociala villkor men också innefatta konstnärernas ställning i skattesystemet och de sociala trygghetssystemen.

I förlängningen skulle Konstnärsnämnden kunna få ett större uppdrag, nämligen att på nationell nivå samla tillräcklig kunskap för att vara ett steg mot det som inte minst inom EU eftersträvas, nämligen en instans som underlättar för gränsöverskridande konstnärsutbyte.

Konstnärerna och deras organisationer

De enskilda konstnärerna har behov av stöd i form av riktad information för att bättre hantera trygghetssystemen. Här är den kompetens som de olika konstnärsorganisationerna besitter och förmedlar viktig.

Med en samverkande kompetens om konstnärers villkor mellan specialenheter hos myndigheterna, Konstnärsnämnden och konstnärernas organisationer skulle möjligheter skapas för nya problemlösningar och ökad kunskap.

Alliansmodellen

Teateralliansen är en unik konstnärspolitisk innovation. I alliansen ryms delvis en lösning av ett konstnärligt dilemma. Den utgör en konstnärlig brygga mellan de lösningar som finns på institutionerna och de frilansande skådespelarna. Sådillvida har den varit mycket framgångsrik.

Utifrån denna utrednings perspektiv innebär alliansmodellen en lösning på en stor del av de problem frilansande konstnärer möter i trygghetssystemen.

De skådespelare, som fått anställning i alliansen anpassas naturligen till de system som gäller för tillsvidareanställda på övrig arbetsmarknad. Man har anpassat konstnärernas anställningsform till trygghetssystemen.

1 Inledning

1.1 Direktivet

Utredningen skall, enligt direktivet göra en heltäckande kartläggning av hur gällande trygghetssystem inom bl.a. socialförsäkringsområdet förhåller sig till konstnärlig verksamhet. Och pröva om nuvarande regelverken innebär särskilda problem för konstnärliga yrkesutövare, särskilt egenföretagande och frilansande konstnärer. Om så är fallet, analysera och visa orsakerna till problemen.

Utredaren skall även analysera hur konstnärspolitiska stipendier och bidrag påverkar konstnärliga yrkesutövares rätt till andra stödformer utanför det kulturpolitiska området.

Förutsättningarna är Riksdagens mål för den nationella kulturpolitiken – liksom inriktningen på den statliga konstnärspolitiken.

Den nationella kulturpolitiken skall skapa förutsättningar för ett aktivt kulturliv som ger arbete och försörjning åt konstnärer. Inriktningen är att den skall skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete, samt anpassa regelverken på alla politikområden så att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden.

Direktivet hänvisar bl.a. till regeringens proposition 1996/97:3, Kulturpolitik, där det står:

Arbetsmarknadspolitiska, skattepolitiska och socialpolitiska åtgärder kan få oväntade och drastiska konsekvenser för konstnärer. Det bör därför vara ett övergripande konstnärspolitiskt mål att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållande inom varje politikområde innan man väljer att lösa problemen inom kulturpolitikens ram.

Direktivet i sin helhet finns bifogat i bilaga 1.

1.2 Utredningens inriktning

Karaktäristiskt för trygghetssystemen på den svenska arbetsmarknaden är, lite förenklat att de är anpassade till förhållanden som gäller arbetstagare med längre anställningar och stadigvarande inkomst. Dessa arbetstagare har normalt sett en, tydlig arbetsgivare. Här faller de offentliga trygghetssystemen väl ut. Till detta kommer en rad avtalsförhandlade tilläggsförsäkringar, som gäller pensionstillskott, invaliditetsförsäkringar, olycksfall, etc. Vi har i Sverige ett av världens mest omfattande lagstiftade och avtalade trygghetssystem.

För de flesta yrkesverksamma konstnärer gäller att de faller utanför ramen för dessa för andra yrkesgrupper skräddarsydda system. De motsvarar inte "idealmodellen", de är atypiska. De omfattas bara delvis av trygghetssystemen.

Frilansande och egenföretagande konstnärer glider fram och tillbaka över gränsen mellan att vara arbetstagare och att vara företagare. Detta i kombination med att anställningarna och uppdragen ofta är kortvariga skapar svårigheter för den individuella konstnären i förhållande till socialförsäkringssystemen, skattesystemet och arbetslöshetsersättningen. Ett grundläggande problem för individen är att hon eller han får svårigheter att uppfylla de krav på viss varaktighet av anställningarna, eller permanens i den konstnärliga verksamheten, som uppställs i de flesta inkomstbaserade ersättningssystemen. Ett andra problem är att systemen utgår från att individen stadigvarande förblir på en position i systemet och inte skiftar mellan att vara arbetstagare och företagare. Ett tredje problem är att den individuella frilansande konstnären generellt sett passar illa in i alla systemen och blir s.k. bedömningsfall och därmed drabbas av långa handläggningstider. Det är denna situation i sin helhet – att alltid passa illa in i systemet och att ansökningsblanketterna inte är relevanta – som blir ohanterlig och betungande för individen.

Naturligtvis finns det en motsvarande problematik hos berörda myndigheter med ökad handläggningstid och som följd högre kostnader.

Ordet konst använder jag för alla konstarter och ordet konstnär för alla konstnärligt yrkesverksamma inom dessa konstarter.

1.3 Den statliga konstnärspolitiken

En viktig del av svensk statlig kulturpolitik är konstnärspolitiken. Riktlinjerna för hur konstnärerna skall stödjas lades fram redan under 1970-talet i utredningen *Konstnärerna i samhället* SOU 1974:14. Den nya kulturpolitiken prop. 1996/97:3 och Kulturutredningen SOU 1995:85 befäste konstnärspolitikens riktlinjer.

Kulturutredningen beskriver den statliga konstnärspolitiken som tre nivåer av åtgärder:

- kulturpolitiska insatser som syftar till att människor skall bli delaktiga i konstnärliga upplevelser
- konstpolitiska insatser som görs för att respektive konststart skall utvecklas
- specifika konstnärpolitiska insatser som direkt tar sikte på att förbättra villkoren för enskilda konstnärer och grupper av konstnärer.¹

Kulturutredningen framhåller vidare att socialpolitiska, arbetsmarknadspolitiska och skattepolitiska åtgärder har stor betydelse för konstnärerna och att

konstnärspolitikens grundtanke har varit att man i möjligaste mån anpassar dessa till de speciella förhållandena inom kulturområdet innan man väjer att söka lösa problemen inom kulturpolitikens ram.

Det är kombinationen av de kulturpolitiska åtgärderna på de tre nämnda nivåerna tillsammans med insatser inom vissa andra samhällssektorer som utgör den samlade konstnärspolitiken.²

I regeringens proposition 1996/97 Kulturpolitik görs bedömning att konstnärspolitikens framtida insatser skall syfta till att

- skapa förutsättningar för ett aktivt kulturliv som ger arbete och försörjning åt konstnärerna och rika kulturupplevelser för medborgarna,
- skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete,

---

¹ s. 466, SOU 1995:85 Tjugo års kulturpolitik 1974–1994.

² s. 466, SOU 1995:85 Tjugo års kulturpolitik 1974–1994.

- anpassa regelverken på alla politikerområden så att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden,
- ge möjlighet till konstnärlig förnyelse och utvecklingsarbete genom olika former av direkt konstnärsstöd
- förbättra möjligheterna till internationellt konstnärligt utbyte.³

En rad utredningar har genomförts som en följd av propositionen och de konstnärspolitiska åtagandena: Arbete åt konstnärer SOU 1997:183, Generella konstnärsstöd SOU 1997:184, Konstnärernas verksamhetsinriktning och ekonomiska förhållanden SOU 1997:190, En fond för unga konstnärer 1997:106, Fonogramersättning 1997:140 m.fl.

Denna utredning skall ses som en i raden som vidareutvecklar kulturpolitiken.

1.4 Konstnärsyrket

Det finns ingen vedertagen definition av begreppet konst och därmed heller inte av begreppet konstnär. Konstnärlig verksamhet är ett självständigt skapande av konst i dess olika former. Konstarterna förs i kulturpolitiska sammanhang till något av områdena ord, bild och form, ton, scen och film.

Ett konstnärligt verk har en juridisk definition i upphovsrättslagen 1960:729. Upphovsrättslagen används dock även för vidare syften såsom dataprogram, brukskonst, kartor m.m. Den som har skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har enligt upphovsrättslagen upphovsrätt till verket oavsett om det är en skönlitterär eller beskrivande framställning i skrift eller tal, ett musikaliskt verk eller sceniskt verk, filmverk, byggnadskonst, fotografiskt verk eller något annat alster av bildkonst. I lagen finns krav på verkshöjd, dvs. på att verket skall ha självständighet och originalitet. På det konstnärliga området är kraven på verkshöjd lågt satta utifrån en kvalitativ synvinkel, även "dålig" konst är upphovsrättsligt skyddad.

Gränsen mellan professionella konstnärer och amatörer är flytande och i många sammanhang onödig att dra. När åtskillnad ändå måste göras baseras den vanligen på en sammanvägning av fyra faktorer: konstnärlig utbildning, konstnärligt kunnande, sysselsättningsgrad i konstnärlig verksamhet och omfattningen av

---

³ s. 32, SOU 1996/97:3 Kulturpolitik.

det offentliga framträdandet som konstnär. Professionaliten är alltså inte enbart beroende av sysselsättningsgraden i det konstnärliga yrket eftersom många konstnärer delvis måste försörja sig genom annan verksamhet.

De flesta konstnärsorganisationer har inträdeskrav för medlemmar som just baseras på dessa fyra faktorer. Dessa kriterier har också använts av regeringen för att avgränsa rätten för individer att ta del av arbetsmarknadspolitiska program inom kulturområdet.⁴ I dessa fall är avgränsningen mot icke-professionella konstnärer nödvändig och ett kvalitativt bedömande självklart.

Konstnärer kan delas upp i *upphovsmän* som skapar konstnärliga verk och *utövande konstnärer* som tolkar sådana verk. Författare, dramatiker, koreografer, bild- och formkonstnärer, tonsättare m.fl. räknas som upphovsmän, skådespelare, dansare och musiker m.fl. som utövande. I praktiken är gränsen inte lika enkel, samma person kan både vara utövande och upphovsman fast för olika delar av sin prestation, t.ex. när en jazzmusiker improviserar, en koreograf dansar sitt eget solo eller en dramatiker medverkar som skådespelare i sin egen pjäs.

Begreppet kulturarbetare användes redan i början av 1900-talet. Under 1960- och 70 talet användes termen flitigt för att jämställa utövare inom kulturområdet med andra förvärvsarbetare. Samtidigt användes ett vidgat kulturbegrepp vilket gjorde att alla som arbetar inom kulturområdet blev kulturarbetare dvs. förutom konstnärer också sufflörer, museitjänstemän, sufflörer, bibliotekarier m.fl. Även yrken inom kulturförmedling, konstpedagogisk verksamhet och kulturadministration kan räknas in.

Idag är den vedertagna användningen av termen kulturarbetare en person som arbetar inom kulturområdet, dvs. ingen synonym till konstnärer.

Enligt utredningen *Arbete åt konstnärer* fanns i senare delen av 1990-talet ca 25 000 yrkesverksamma konstnärer. Utredningen konstaterade att en tillfredställande systematisk statistik inte går att finna på området. Antalet framkom genom en sammanvägning av statistik och uppgifter ifrån bl.a. konstnärsorganisationer och SCB.

---

⁴ Fastställande av avgränsningskriterier för arbetsmarknadspolitiska åtgärder på kulturarbetsmarknaden, N1999/2743/8.

Utredningen angav också fyra konstområden med ett antal konstnärstyrken uppräknade (utan försök till att vara fullständig):

Ord: författare, dramatiker och översättare.

Bild och form: målare, skulptörer, grafiker, tecknare, fotografer, konsthantverkare, formgivare och designer.

Ton: tonsättare, kompositörer, musiker och sångare.

Scen och film: skådespelare, regissörer, dansare, koreografer, scenografer, filmfotografer m.fl.⁵

I denna utredning har jag valt att avgränsa konstnärgruppen enligt ovan och därmed valt att inte undersöka villkoren för exempelvis fackboksförfattare, arkitekter, pedagoger inom konstområdena, eller journalister, inklusive kulturjournalister.

Tillsvidareanställda konstnärer är i första hand skådespelare, dansare, sångare och musiker vid de offentligt finansierade institutionerna. Deras antal och inkomstförhållanden framgår av Teaternas Riksförbunds (TR:s) lönestatistik. TR är arbetsgivare- och branschorganisation för teater, dans och musik.

Enligt TR:s lönestatistik var år 2000 2 201 konstnärlig personal anställda vid de statsunderstödda institutionerna. Av dessa var 257 pjäs- eller korttidsanställda. Således fanns det 1 944 tillsvidareanställda konstnärer.

Av de 13 460 som sökt konstnärliga stipendier visar SCB att 5 035 kan räknas som egenföretagare dvs. knappt 40 procent. (se bilaga 2)

Utän att göra anspråk på någon större precision kan man således anta att ungefär 50 procent av de konstnärligt yrkesverksamma arbetar som frilansande arbetstagare, knappt 40 procent är egenföretagare och drygt 10 procent har tillsvidareanställning.

---

⁵ s. 54–58, SOU 1997:183.

2 Konstnären och arbetsmarknaden

2.1 Den nya arbetsmarknaden

Utredningen *Hållfast arbetsrätt för ett föränderligt arbetsliv* Ds 2002:56¹ beskriver framväxten av den nya arbetsmarknaden och arbetstagarens nya ställning. Denna arbetsmarknad skiljer sig från industrisamhällets där arbetstagaren är en man som arbetar full tid, är anställd tillsvidare, är underställd sin arbetsgivare och får en viss trygghet och vissa välfärdsgarantier. Industrisamhällets utveckling nådde sin kulmen under 1970-talet med MBL-förhandlingarna som ett klart uttryck för dess syn på arbetstagarens ställning på arbetsmarknaden.

Under de sista decennierna av 1990-talet förändras arbetsmarknaden genom att sättet att organisera arbetet och produktionen förändras. Lösare former av arbetsrelationer uppstår där bl.a. hemarbete, vikariat, tidsbegränsade anställningar, deltidsarbete, distansarbete, frilansarbete får allt större utrymme. Arbetet ordnas i många fall som projekt och den traditionella hierarkiska uppbyggnaden av arbetsorganisationen differentieras. Perioden präglas av den djupa ekonomiska krisen under 1990-talet med för svenska förhållanden hög arbetslöshet. Ny teknik införs och informations- och nätverkssamhället växer fram. Segregeringen på arbetsmarknaden ökar liksom de regionala skillnaderna i sysselsättningsgrad. Rörligheten på arbetsmarknaden ökar liksom antalet korttidsanställda. Äldre personer lämnar arbetslivet i förtid och sjukskrivningarna ökar dramatiskt. Arbetslivsinstitutet hänvisar i sin utredning Ds 2002:56 till forskare som karakteriserar den samtida arbetsmarknaden i detta risksamhälle som en arbetsmarknad för olika övergångar.²

---

¹ s. 87–89, 56–57, Ds 2002:56.

² Den engelska termen är ”Transitional labour market”, se Gazier & Schmid 2001.

De menar att arbetstagaren i ett sådant risksamhälle ofta blir tvungen att anpassa sig till olika övergångar eller förändringar. Individerna bör vara beredd att byta roll från att vara arbetstagare till att bli entreprenör, att gå mellan anställning och arbetslöshet, mellan deltidsarbete och heltid, mellan föräldraledighet och arbete, mellan pension och arbete och mellan utbildning och arbete. Dessa kontinuerliga övergångar sker under hela karriären i arbetslivet ...³

2.2 Kultur-, medie- och underhållningsbranschen

Enligt uppgift från TCO⁴ spenderar svensken årligen ca 80 miljarder på den s.k. upplevelseindustrin vilket motsvarar 9 % av den privata konsumtionen. Kulturområdet i snävare mening omfattar ca 5 % av konsumtionen. Det är i denna relativt stora sektor av samhället som konstnärerna skall placeras in. I hela denna upplevelseindustri är konstnärerna ett av fundamenten. Utan skådespelare, bildkonstnärer, författare, fotografer, dramatiker, koreografer, musiker, kompositörer, regissörer och filmare skapas ingen kommersiell underhållningskultur. Inom vad Exportrådet definierar som upplevelseindustrin i Sverige arbetar ca 370 000 personer.⁵

Ett snävare område är vad som i allmänt bruk kallas kulturområdet och som lättast definieras av verksamhet som faller inom ramarna för den offentliga kulturpolitiken. Inom detta snävare område finns en stor andel icke-konstnärlig personal såsom museiintendenter, scentekniker, administratörer, bibliotekarie, sömmerskor osv. Området präglas generellt av låga löner trots en ofta mycket hög utbildningsnivå. Det finns inom kulturområdet en grupp som kan kallas ett projektproletariat som delvis är konstnärer men även exempelvis kringpersonal vid fria dans- och teatergrupper (scen- och ljusstekniker, biljettpersonal, producenter, administratörer), scentekniker, roddare i musikbranschen, galleriassistenter, m.fl. Detta icke-konstnärliga projektproletariat uppmärksammas sällan.

Utredningen SOU 1997:183 uppskattade som nämnts antalet professionellt verksamma konstnärer i Sverige till ca 25 000 per-

---

³ s. 57, Ds 2002:56.

⁴ s. 18, Kultur för liv och arbete – TCO:s kulturpolitiska plattform, 2000.

⁵ Pressmeddelande 2002-10-22 *Svensk upplevelseindustri – nytt branschprogram på Exportrådet*. Upplevelseindustrin definieras till 15 olika områden: arkitektur, design, film, konst (bilder/foto), media, mode, turism, utbildning, PR/reklam, data/TV-spel, författande/publishing, musik, matupplevelser, sport och scenkonst.

soner.⁶ Ett yrkesområde som i omfattning är lika stort som antalet lantbrukare i landet.

2.3 Konstnärernas arbetsmarknad – en del av kulturarbetsmarknaden

Karakteristiskt för kulturarbetsmarknaden och konstnärernas arbetsmarknad är korta anställningar/uppdrag och återkommande perioder av arbetslöshet/inkomstlöshet. Fasta anställningar har under de senaste decennierna minskat i Sverige liksom i övriga Västeuropa. Antalet korta projekt ökar och den s.k. frilansmarknaden blir större. Konstnärens inkomst kommer ofta från en mängd skilda uppdrag och anställningar. Inte sällan varierar konstnärens roll från arbetstagare till arbetsgivare över till uppdragstagare under samma tidsperiod.

Utmärkande för konstnärerna på kulturarbetsmarknaden är att de har hög utbildningsnivå, låg lön, stor arbetslöshet eller perioder av inkomstlöshet och ofta måste försörja sig utanför sitt yrkesområde. Det hindrar naturligtvis inte att det finns stora skillnader i arbets- och inkomstvillkor exempelvis mellan upphovsmän och utövare och mellan olika yrkesgrupper på samma konstområde. Den i det här sammanhanget viktigaste skillnaden går emellertid mellan arbetstagande, uppdragstagande och egenföretagande konstnärer.

En orsak till individens osäkra situation på kulturarbetsmarknaden är att tillgången på arbete är mindre än efterfrågan. Detta gäller även på andra arbetsmarknader och är i sig inte särskilt anmärkningsvärt. Konstnärspolitiken syftar bl.a. till att öka de kvalificerade konstnärernas möjligheter att överleva på sin konst. Det måste emellertid av konstnärliga och andra skäl finnas en viss rörlighet också på kulturarbetsmarknaden och det finns en stor skader av konstnärer som är beroende av korta anställningar vid institutionerna eller av projekt som finansieras av fria kulturmedel.

För en belysning av de olika konstområdena och deras arbetsmarknad hänvisas till utredningen *Arbete åt konstnärer* som gör en ingående genomgång av ord-, bild- och form-, ton- och scenområdet. Nedan görs en kortare sådan av några karakteristiska drag hos respektive område, baserat på ovan nämnda text.

---

⁶ s. 58, SOU 1997:183 "Arbete åt konstnärer".

2.4 Ordområdet

Författare, översättare och dramatiker är till övervägande del egenföretagare. Den stora inkomstkällan är bokförlagens ersättningar/arvoden och royaltyer. Specifikt för området är lite förenklat sagt att litterära verk och översättningar i princip först skrivs och sedan får författaren betalt. Det litterära verket kan därefter generera inkomster under lång tid framåt. En viktig inkomst på området är de ersättningar som baseras på utlåning på folk- och skolbibliotek. Sidoarbetsmarknaden består bl.a. av kulturjournalistik, uppläsningar ur och föreläsningar om de litterära verken. Mycket få författare är inskrivna vid arbetsförmedlingen. Orsaker till detta kan vara att de genom sin centrumbildning Författarcentrum har en avancerad förmedlingstjänst och att Af Kultur Media har små möjligheter att erbjuda åtgärder inom författarnas kompetensområde. De få författare eller översättare som är medlemmar i en a-kassa har i regel ett arbete vid sidan av den konstnärliga verksamheten.

Merparten dramatiker är frilansare och/eller egenföretagare inom film, teve, radio och scenområdet. Dramatiker skriver manus och är i den egenskapen verksamma som upphovsmän. Vissa dramatiker har kortare anställningar vid teatrar och filmbolag men det är relativt ovanligt. Det är vanligt att dramatiker försörjer sig som dramaturger eller som regissörer men även naturligtvis genom diverse arbeten utanför konstområdena. Dramatiker har idag ytterst liten tillgång till arbetsförmedlingen och saknar motsvarighet till Författarcentrums förmedlingstjänst.

2.5 Bild- och formområdet

Bildkonstnärer är oftast egenföretagare, något som i praktiken är nödvändigt då kostnaderna i den konstnärliga verksamheten är stora. Viktiga inkomstkällor är bidrag och stipendier samt visningsersättningen. Det finns en utveckling till fler tidsbegränsade anställningar i form av projektanställningar. Bildkonstområdets utveckling har lett till att många bild- och formkonstnärer skapar verk som inte kan säljas på den traditionella konstmarknaden t.ex. performancekonst, installationer och konceptuell konst. Till följd av detta fungerar inte den traditionella konstmarknaden med försäljning av konst genom gallerier. Istället har offentliga projekt-

bidrag blivit en viktig inkomstkälla. Ett stort antal bild- och formkonstnärer är inskrivna vid arbetsförmedlingen, inte alltid för att de är arbetslösa eller söker arbete utan för att få tillgång till arbetsförmedlingens resurser i form av arbetsmarknadsutbildningar och annan service. Bild- och formkonstnärer har ingen egen bransch a-kassa utan är spridda på ett flertal a-kassor på grund av att de har arbeten vid sidan av den konstnärliga verksamheten. Många får arbetslöshetsersättning trots att de är egenföretagare men då sannolikt som ersättning för arbeten vid sidan av egenföretagandet och efter särregler i arbetslöshetsförsäkringen.

2.6 Tonområdet

Inom musikområdet finns arbetstagare, frilansande uppdragstagare och egenföretagande konstnärer. Upphovsmännen är till största delen egenföretagare men det är vanligt att man är både utövande musiker och kompositör. För tonsättare inom konstmusiken är viktiga inkomstkällor uppdrag från först och främst musikinstitutioner, musikensembler och Sveriges Radio men även från teatrar, dansensembler och film. För tonsättare och kompositörer inom såväl konstmusiken som populärmusiken är upphovsrättsliga ersättningar en viktig inkomstkälla liksom stipendier och bidrag.

För utövande musiker finns en arbetsmarknad med tillsvidareanställningar vid musikinstitutionerna. Den absolut största gruppen musiker är frilansande arbetstagare, men kan även vara egenföretagande eller uppdragstagande. En stor del av de frilansande musikerna finns inom områdena jazz, pop och dansband. Majoriteten av de kommersiellt framgångsrika musikerna är egenföretagande eller bildar aktiebolag. Vid sidan av sin konstnärliga verksamhet försörjer sig musiker och tonsättare ofta som musiklärare.

Utövande musiker har en egen bransch a-kassa, Musikernas a-kassa (MUA). Musiker vid musikinstitutionerna tillhör till stora delar Teaterverksammas a-kassa (TAK).

2.7 Scen- och mediaområdet

På scen- och mediaområdet finns tillsvidareanställda, frilansande arbetstagare och egenföretagande konstnärer. Till skillnad från andra områden finns förhållandevis många upphovsmän (regissörer, scenografer, koreografer m.fl.) som är verksamma som arbetstagare. Av utövarna är flertalet arbetstagare. Tendensen är att antalet tillsvidareanställningar, vilka i huvudsak finns vid teaterinstitutionerna minskar. Dans- och mediaområdena har till större delen alltid varit frilansområden. Upphovsmännen inom scenområdet har som viktigaste inkomstkälla uppdrag vid teatrar, ensembler och etermedia men är till stor del även sin egna uppdragsgivare i det fria gruppsystemet. Kulturbidrag från stat, landsting och kommuner utgör en stor del av scenområdets finansiering.

Filmare initierar sina egna produktioner i samarbete med producenter och produktionsbolag. Upphovsrättsliga ersättningar utgör på scenområdet en förhållandevis liten del av inkomsterna medan de spelar en stor roll på medieområdet. Inom medieområdet är det vanligt att konstnärernas inkomster är en kombination av arbetsersättningar och upphovsrättsliga ersättningar. Svensk film stöds av Filminstitutet och Sveriges Television.

Scen- och filmområdet får statliga stipendier från Konstnärsnämnden.

Merparten av de arbetstagande konstnärerna inom scen- och mediaområdet är anslutna till Teaterverksammas a-kassa och en stor del av de frilansande arbetstagarna på området uppbär arbetslöshetsersättning mellan olika former av tidsbegränsade anställningar.

2.8 Arbetstagare, uppdragstagare, egenföretagare

(För referens se "Hållfast arbetsrätt för ett föränderligt arbetsliv" Ds 2002:56 gällande vissa begrepp.)

De arbetsuppgifter som utförs av de konstnärligt yrkesverksamma beskrivs ofta i termer av att man får eller tar ett uppdrag. Detta begrepp har emellertid ingen klar definition utan är snarare ett uttryck för att de konstnärligt yrkesverksamma ofta arbetar i gränslandet mellan olika regelsystem för arbetstagare och företagare.

Inom arbetsrätten skiljer man mellan arbetstagare och uppdragstagare, i skatterätten mellan inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet, i socialförsäkringssystemet går gränslinjen mellan A-skatt och F-skatt, i arbetslöshetsförsäkringen mellan anställda och företagare. Inte i någon av regelsystemen finns utrymme för någon mellangrupp utan individen hänförs utifrån olika kriterier till endera av huvudkategorierna. Dessa avgränsningar är emellertid inte samordnade med varandra, t ex kan en arbetstagare som påförs A-skatt och som skattar för inkomst av tjänst i arbetslöshetsförsäkringens mening betraktas som en företagare.

De problem som därvid kan uppstå behandlas närmare igenomgången av de olika politikområdena. Här ges en allmän översikt av hur uppdragstagare behandlas inom några olika rättslagstiftningar/rättspraxis.

Av betydelse för denna utredning är civilrätten, arbetsrätten, skatterätten, socialförsäkringsrätten och arbetslöshetsförsäkringen.

2.8.1 Arbetsrätt och civilrätt

Vem är arbetstagare?

Inom civilrätten finns det två kategorier för dem som utför arbete mot ersättning åt annan: arbetstagare och uppdragstagare. De arbetsrättsliga reglerna är i princip endast tillämpliga mellan arbetstagare och arbetsgivare. Ett undantag gäller dock för jämställda (eller beroende) uppdragstagare som omfattas av Medbestämmandelagen (MBL) och därmed bl.a. har möjlighet att ingå kollektivavtal. Med jämställda uppdragstagare avses den som utför arbete åt annan och därvid ej är anställd men har en ställning som väsentligen är av samma slag som en anställd.

Arbetstagarbegreppet har i Sverige ett vidsträckt innebörd. I utredningen "En hållfast arbetsrätt" framhålls att det stora flertalet av den arbetande befolkningen befinner sig i ett beroendeförhållande till sina arbetsgivare (huvudmän). Ett vidsträckt tillämpningsområde för den arbetsrättsliga regleringen är därvid en förutsättning för att kunna upprätthålla rimliga skyddsnivåer på arbetsmarknaden. Det finns emellertid ingen definition av begreppet arbetstagare i den arbetsrättsliga lagstiftningen. Högsta domstolen har därför givit följande vägledning. Vid avgörande om någon är att anse som arbetstagare skall ledning hämtas i det s.k.

civilrättsliga arbetstagarbegreppet. ”Hänsyn skall emellertid inte endast tagas till uttryckliga avtalsvillkor, utan en samlad bedömning måste ske av samtliga omständigheter som kan anses vara ägnade att belysa hur parterna inbördes förhållanden och därmed avtalet är att uppfatta.”

Den vägledning som Högsta domstolen och Arbetsdomstolen anvisat och som finns i förarbeten och rättspraxis handlar i praktiken om listor eller scheman över faktorer som talar för eller emot att det föreligger ett anställnings- eller uppdragsförhållande. Syftet är således att fastställa vem som är arbetstagare och därmed omfattas av de arbetsrättsliga regler som reglerar förhållandet till arbetsgivare.

2.8.2 Arbetslöshetsförsäkringen

Arbetslöshetsförsäkringens tillämpning är en annan än arbetsrättens. Den reglerar inte rätten gentemot en arbetsgivare, utan rätten till ersättning i händelse av arbetslöshet.

I arbetslöshetsförsäkringen skiljer man på arbetstagare och företagare. Därvid bör noteras att företagarbegreppet är specifikt för arbetslöshetsförsäkringen. När det gäller uppdragstagare finns inga särskilda regler i lagstiftningen och inte heller någon definition av begreppet. Av AMS regelbok för arbetslöshetskassorna framgår dock att uppdragstagaren ska definieras endera som företagare eller som arbetstagare, varmed följer att reglerna för den ena eller den andra gruppen ska tillämpas. Därvid gör man åtskillnad mellan självständiga uppdragstagare och osjälvständiga uppdragstagare. Den osjälvständige uppdragstagaren klassificeras som arbetstagare, medan den självständige uppdragstagaren räknas som egenföretagare. (Se vidare avsnittet om arbetsmarknadspolitik.)

Vem är då självständig respektive osjälvständig uppdragstagare? Det väsentligaste kriteriet vid bedömningen är uppdragstagarens självständighet i verksamheten. Denna hänger delvis samman med branschmässiga och kollektivavtalsmässiga skillnader. I övrigt görs en samlad bedömning av en rad faktorer.

Rätten till arbetslöshetsersättning för uppdragstagare följer med andra ord andra kriterier än avgränsningen mellan arbetstagare och uppdragstagare i arbetsrätten.

2.8.3 Skatte- och socialavgiftsrätten

Skatterätten skiljer, såvitt här är av intresse, mellan inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Näringsverksamhet avser "yrkesmässigt, självständigt bedriven förvärvsverksamhet" – dvs. varaktigt och bedriven i vinstsyfte (se nedan). Inkomst av tjänst betyder inkomst av "anställning, uppdrag och annan inkomstgivande verksamhet av varaktig eller tillfällig natur, om den inte är att hänföra till näringsverksamhet".

I den nya socialavgiftslagen (2000:980) har, när det gäller skyldighet att betala socialavgifter, uttrycken arbetsgivare och arbetstagare slopats. Inte heller återfinns begreppet uppdragstagare. Numera styrs frågan om vem som ska betala socialavgifter av vilken skattsedel betalningsmottagaren har. Om den arbetspresterande parten har F-skattsedel befrias huvudmannen från skyldigheten att betala arbetsgivaravgifter, och skyldigheten att betala preliminärskatt och egenavgifter övergår på den arbetspresterande.

F-skattsedel utfärdas efter ansökan för den som bedriver näringsverksamhet. De arbetstagare och uppdragstagare som inte bedriver näringsverksamhet samt de näringsidkare som inte har F-skattsedel har A-skatt. Genom F-skattereformen har skyldigheten att betala preliminärskatt och socialavgifter knutits till vilken skattsedel vederbörande har.

I beräkningen av sjukpenninggrundande inkomst (SGI) återkommer denna via skatterätten gjorda distinktion. För en person med A-skattsedel beräknas SGI-A genom inkomst av lön, arvoden etc. För en person med F-skattsedel beräknas SGI-B utifrån den taxerade skatterättsliga nettointäkten av eget arbete.

2.8.4 Sammanfattning

Rågången mellan arbetstagare och företagare, och de regler i de olika systemen som följer av detta, dras således olika i arbetsrätten, i socialförsäkringssystemen, i arbetslöshetsförsäkringen och i skatterätten. Hur uppdragstagare klassificeras skiljer sig mellan de olika regelsystemen men dessa hänförs enligt olika kriterier alltid till någon av de två huvudgrupperna arbetstagare eller företagare.

2.9 Den frilansande arbetstagaren, den ofrivillige och den frivillige företagaren

Egenföretagande och frilansande konstnärer är en oklart definierad kategori inom flertalet sociala- och andra trygghetssystem. *Egenföretagare* förekommer som begrepp inom flertalet system om än inte alltid så väldefinierat. *Frilansare* är däremot ingen specifik kategori i något rättssystem.

En frilansande konstnär – sångare, dansare, musiker eller skådespelare – eftersträvar oftast en anställning under längre eller kortare engagemang/uppdrag. Därvid finns en arbetsgivare som står för en rad av de trygghetssystem som därav följer; sociala avgifter, arbetsmiljöskyldigheter etc. Inte sällan vägrar emellertid frilansarens uppdragsgivare att ta på sig arbetsgivaransvar, utan kräver engagemanget mot faktura.

I skattesystemet har arbetstagare alltid A-skattsedel. Näringsidkare kan ha antingen F-skattsedel eller A-skatt. En del näringsidkare har inte F-skatt därför att de inte behöver det och en del har det inte pga. att de inte får det (skatteskulder m.m.).

Inom socialförsäkringssystemet behandlas den som har A-skatt i regel som en anställd av försäkringskassan. Ett mer komplext problem uppstår i förhållande till arbetslöshetsförsäkringen. Även om personens skattestatus är arbetstagare och att han betalar A-skatt kan han i arbetslöshetsförsäkringen klassificeras som egenföretagare – dvs. som självständig uppdragstagare.

2.9.1 Den frilansande arbetstagaren

Den frilansande arbetstagaren inom konstarterna utmärks av korta kontrakt med en lönenivå som oftast inte kompenserar eller inkluderar perioderna mellan anställningarna eller de omkostnader som arbetstagaren själv måste stå för. (Dock kan en frilansare enligt arbetslöshetsersättningsens regler tillgodogöra sig förberedelsestid, se avsnitt 4.8.)

I förhållande till skattemyndigheterna uppkommer ofta problem genom att skattelagstiftningen utgår ifrån att arbetsgivaren i regel ska stå för kostnader som är förenade med inkomstens förvärvande. Gentemot försäkringskassan uppkommer svårigheter med att fastställa en rättvisande sjukpenninggrundande inkomst. Utifrån

arbetslöshetskassornas regelsystem ifrågasätts inte sällan ersättningsrätten som sådan.

2.9.2 Den ofrivillige företagare

Den ofrivillige företagaren är här definierad som en frilansande konstnär som helt eller delvis är verksam som egenföretagare, av tvång eller nödvändighet i andra avseenden. De som skiftar mellan inkomst av tjänst och av näringsverksamhet hamnar i problem i förhållande till arbetslöshetsförsäkringen, i viss mån också till försäkringskassan. Skattemässigt går det däremot i regel att kombinera A-skatt och F-skatt.

Möjligheterna att bedriva konstnärlig verksamhet enbart som arbetstagare i den form som är vanligast på den övriga arbetsmarknaden är ofta inte möjligt. Den ofrivillige företagaren finns i en gråzon vars villkor skapar betydande problem. Möjligheterna att få del av arbetslöshetsförsäkringen är ytterst begränsad.

2.9.3 Den frivillige företagaren

För den frivillige företagaren bland konstnärer ser situationen i flera avseenden annorlunda ut. Hit hör t.ex. författare, dramatiker och kompositörer. Deras villkor är i sin tur mycket olika. Författare finns normalt sett redan på en marknad, i den mån de fått sina manus förlagda av kommersiella bokförlag. En författare etablerar sig som yrkesutövande först om ett förlag ger ut boken. Sätillvida är en författare en frivillig företagare.

2.9.4 Kombinatörens dilemma

Kombinatör är ett uttryck som uppfunnits för de grupper på arbetsmarknaden som äger stora likheter med de konstnärer som beskrivits här dvs. de grupper som rör sig i det gränsland som omfattar arbetstagare, uppdragstagare och egenföretagare. För de konstnärligt yrkesverksamma kombinatörerna handlar det både om tvång och frivillighet. Som framgått tidigare bestämmer i vissa fall den konstnärliga verksamhetens art var man hamnar i de olika rättssystemen. I andra fall har den enskilda konstnären möjlighet att välja.

Många konstnärsgupper – exempelvis en författare eller normalt sett en bildkonstnär – blir med nödvändighet näringsidkare (egenföretagare). Dock gäller för många författare och bildkonstnärer att de också sysslar med annat som arbetstagare eller uppdragstagare. Dvs. de är också kombinatörer. Deras rätt till arbetslöshetsförsäkring, liksom förväntad sjuk- eller föräldraförsäkring blir oklar.

För konstnärer som är verksamma som frilansande arbetstagare eller uppdragstagare ter sig tvång och valfrihet annorlunda. Vissa uppdragsgivare ställer som villkor F-skattesedel. Men ofta kan den frilansande själv välja. Problemet är att det som kan var fördelaktigt i ett trygghetssystem kan vara en allvarlig nackdel i ett annat.

I den mån den enskilde konstnären har en betydande valfrihet finns naturligtvis ett optimalt val – teoretiskt sett. Men det kan vara förenat med stora svårigheter att hitta rätt.

Utan att föregripa analysen av de olika trygghetssystemen som följer kan man mycket förenklat uttrycka det optimala valet som så: Att i skattehänseende betraktas som näringsidkare men att i socialförsäkringssystemen och i arbetslöshetsförsäkringen klassas som arbetstagare. (För stora grupper frilansande artister i Storbritannien gäller just detta.) Denna kombination är emellertid inte tillgänglig i vårt land.

3 Det generella välfärdssystemet och inkomstbortfallsprincipen

De konstnärligt yrkesverksamma avviker på flera sätt från det som är regel och norm på arbetsmarknaden i stort. Som redan påtalats är formen för anställning, uppdrag etc. annorlunda, vilket leder till en komplicerad situation gentemot de myndigheter som hanterar trygghetssystemen. Dessa problem kommer att analyseras i följande kapitel. Därvid kommer att framgå att flertalet konstnärligt yrkesverksamma är atypiska på svensk arbetsmarknad.

Konstnärerna passar ofta illa in i de trygghetssystem som i väsentliga avseenden är utformade för standardfallet på arbetsmarknaden. Kan trygghetssystemen utformas så en större hänsyn tas till de konstnärligt yrkesverksammars särpräglade villkor?

Ett annat problem konstnärerna brottas med är de ofta låga inkomster verksamheten genererar. Detta medför en annan typ av problem i förhållande till trygghetssystemen, nämligen det som är utmärkande för den svenska välfärdspolitiken, att de är generella. Den svenska välfärdspolitiken skiljer sig i detta förhållande på ett avgörande sätt från det som är norm i många andra länder. I flera länder gäller ett betydande antal undantag och separata villkor för olika yrkesgrupper, inte minst konstnärer.

Den generella välfärdspolitikens grund är den s.k. inkomstbortfallsprincipen, vilken tillämpas på det hela taget i alla sociala trygghetssystem.

Härvid accentueras en annan typ av problem för konstnärligt yrkesverksamma och som finns beskrivet i en bilaga till denna utredning, nämligen de låga, ibland mycket låga inkomster som konstnärlig verksamhet inbringar, även för välutbildade och konstnärligt framgångsrika.

Mitt utredningsuppdrag är kompletterande när det gäller konstnärernas ekonomiska och sociala villkor – och kan inte bli annat än kompletterande. I vilken utsträckning beror på flera omständigheter.

I några europeiska länder görs konstnärspolitiskt motiverade, direkta undantag eller särlösningar i trygghets- och skattesystemen för att stödja konstnärerna. Dessa exempel diskuterades i Konstnärstödsutredningen. Denna typ av lösningar är "systemfrämmande" inom ramen för den svenska välfärdspolitiken. En politisk bas för sådana lösningar saknas i Sverige.

De svenska sociala trygghetssystemen, t.ex. sjukpenning, föräldraförsäkring och pension, är generella, dvs. de ska omfatta alla oberoende av ställning på arbetsmarknaden, men de bygger också på inkomstbortfallsprincipen. Den innebär att kompensation ska utgå så att ens levnadsnivå kan bibehållas hjälpligt i händelse av arbetslöshet, sjukdom, föräldraledighet eller pensionering. Ersättningen ska kompensera till en viss del bortfallet av inkomster.

Inkomstbortfallsprincipen innehåller också en begränsning nedåt och uppåt. För de med mycket låga inkomster finns en nedre gräns i ersättningen, så att de i någon mån "överkompenseras". För de med höga inkomster finns också en begränsning, man betalar i vissa system fullt ut, men ersättningen begränsas över en viss inkomstnivå. Man kan säga att fokus i inkomstbortfallsprincipen är ett mycket brett spektrum av medelinkomsttagare. För de med mycket låga inkomster, liksom för de med höga inkomster innebär de offentliga trygghetssystemen en slags grundtrygghetsmodell.

Inkomstskillnaderna mellan konstnärer och konstnärskategorier är betydande, men för stora grupper av konstnärligt yrkesverkssamma är inkomsterna, trots hög utbildningsnivå låga eller mycket låga. Det innebär att deras inkomstbortfall i händelse av sjukdom, arbetslöshet, föräldraledighet eller uppnådd pensionsålder också är lågt – dvs. ersättningsnivåerna är låga.

Detta grundproblem går, enligt min mening i det stora hela inte att lösa i socialförsäkringssystemen. Så länge inkomstbortfallsprincipen ligger fast kan ingen överkompensation ske utan att systemens grundprincip ändras.

Ett av statens syften med insatser inom konstnärspolitiken är att professionella konstnärer ska kunna basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete.¹ Om man anser att marknadskrafterna bör kompenseras med ytterligare insatser bör mera medel tillföras konstnärspolitiken. Alltför låga inkomster är ett konstnärspolitiskt och därmed kulturpolitiskt problem.

---

¹ Prop. 1996/97 Kulturpolitiken, s. 32.

4 Arbetsmarknadspolitiken

4.1 Regler för arbetslöshetsförsäkringen

4.1.1 Anställda

Arbetslöshetsförsäkringen består av två delar: en grundförsäkring och en frivillig inkomstrelaterad försäkring. Bestämmelserna finns i Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring (AFL) och Lag (1997:239) om arbetslöshetskassor.

Grundförsäkringen (gamla KAS) är högst 320 kronor per dag. Personer som uppfyller ett arbetsvillkor (se nedan) eller ett studerandevillkor och fyllt 20 år men inte är medlem i en arbetslöshetskassa eller inte varit medlem tillräckligt länge, kan få arbetslöshetsersättning från grundförsäkringen. Grundförsäkringen till personer utan a-kassatillhörighet hanteras av Alfa-kassan. Ersättningen är skattepliktig och pensionsgrundande.

Den inkomstrelaterade arbetslöshetsförsäkringen betalas ut till medlem i en arbetslöshetskassa som uppfyller medlemsvillkoren och ett arbetsvillkor. Dagenningen är 80 procent av den lön som man hade när man arbetade, dock högst 730 kronor (förhöjt belopp) under de 100 första ersättningsdagarna, därefter högst 680 kronor. Ersättningen är också beroende av den tidigare genomsnittliga arbetstiden, antalet timmar per vecka som man vill arbeta och antal timmar som man är arbetslös. Ersättningen är skattepliktig och pensionsgrundande.

Båda försäkringarna betalas ut för fem dagar per vecka under en period av 300 dagar. När det återstår 50 dagar i ersättningsperioden prövar arbetslöshetskassan om man uppfyllt ett nytt arbetsvillkor för att kunna få en ny period om 300 dagar. Varje ersättningsperiod föregås av 5 karensdagar.

Grundvillkoren för ersättning är att man

- kan och vill ta ett lämpligt arbete på minst tre timmar varje arbetsdag och i genomsnitt minst 17 timmar i veckan.
- är anmäld som helt eller delvis arbetslös och arbetssökande hos den offentliga arbetslöshetsförmedlingen
- upprättar en handlingsplan tillsammans med arbetsförmedlingen
- aktivt söker arbete.

Under de första 100 dagarna i en ersättningsperiod har den arbetslöse rätt att begränsa sitt sökområde geografiskt och yrkesmässigt. Om personen blir arbetslös igen efter 12 månader har den återigen rätt att begränsa sitt sökområde.

Ett arbetsvillkor innebär att man under den senaste 12-månadersperioden måste ha förvärvat arbetat 6 kalendermånader, minst 70 timmar per månad. Om man inte uppfyller detta krävs det att man har arbetat minst 450 timmar under en sammanhängande period av 6 månader. Minst 45 timmars arbete varje månad krävs.

Om en person återigen blir arbetslös inom en 12 månadersperiod fortsätter sökande i samma ersättningsperiod. Har däremot 12 månader gått lämnas endast ersättning om sökande återigen uppfyller villkoren för ersättning med upparbetat arbetsvillkor eller studerandevillkor. Då börjar en ny omgång av 300 ersättningsdagar, vilket inkluderar en ny karensperiod.

4.1.2 Företagare

I arbetslöshetsförsäkringen finns ett företagarbegrepp som är specifikt för denna försäkring. I 34 § ALF står:

Som företagare i denna lag anses den som äger eller är delägare – direkt eller indirekt – i näringsverksamhet som han är personligen verksam i och som hon eller han har ett väsentligt inflytande över.

Till företagare räknas även självständiga uppdragstagare vilket behandlas mer ingående nedan. I vissa fall kan även en medlem i en ideell och ekonomisk förening/kooperativ klassificeras som företagare.

Företagare har rätt till arbetslöshetsersättning

- när han eller hon helt har upphört med den personliga verksamheten i företaget
- vid tillfälligt uppehåll i verksamheten.

Arbetslöshetsersättningen får inte vara en inkomstutfyllnad i mindre lönsamma företag och inte heller underlätta start av eget företag. Företagaren skall stå till arbetsmarknadens förfogande utan begränsningar och all personlig verksamhet i företaget skall ha upphört. Förutsättningarna för att driva verksamheten skall vara borta. Detta kan visas bl.a. genom att inventarier och varulager är sålda, lokaler uppsagda eller uthyrda, tillstånd uppsagda, bolaget/firman avregistrerad eller såld samt att andra registreringar nödvändiga för företaget är borta. A-kassan ska göra en samlad bedömning av samtliga omständigheter i ärendet.

Vid ett tillfälligt uppehåll får överhuvudtaget ingen verksamhet ske i företaget. Möjligheten att göra tillfälligt uppehåll får endast användas en gång per person och verksamhet.

Nivån på arbetslöshetsersättning för företagare baseras på den genomsnittliga inkomsten av verksamheten under de senaste tre åren.

4.1.3 Företag som bisyssla eller i kombination med deltidsarbete

Den som i arbetslöshetsförsäkringens mening är företagare kan inte samtidigt få arbetslöshetsersättning som anställd. Till detta finns två undantag. Det ena gäller om företaget drivs som bisyssla, det andra om det drivs i kombination med deltidsarbete.

Med bisyssla avses sådant arbete som inte skall påverka ersättningsrätten vid arbetslöshet. En bisyssla är ett extraarbete som pågått minst 6 månader vid sidan av ett heltidsarbete och inkomsten från bisysslan får i genomsnitt inte överstiga 6 grundbelopp per vecka, f.n. 1 920 kronor utslaget på en 12-månadersperiod. En bisyssla kan vara ett egenföretagande. Bisysslan får inte hindra den sökande att ta ett nytt heltidsarbete och inte heller utökas, vare sig i tid eller inkomst, under arbetslöshetsperioden.

En person som blir arbetslös från en deltidsanställning (omfattande minst 17 timmar per vecka) och under en längre tid bedrivit egenföretagande vid sidan av deltidsanställningen kan ha rätt

till arbetslöshetsersättning om den personliga verksamheten i företaget varit begränsad till högst 10 timmar per vecka. Inkomsten från den egna verksamheten får inte överstiga tre gånger högsta dagspenningen per vecka före skatt, dvs. 2 190 kronor.

4.2 Tillsynen av arbetslöshetsförsäkringen

Arbetsmarknadsverket som omfattar Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) och länsarbetsnämnden i varje län har enligt förordning (2000:238) om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten till uppgift att sammanföra den arbetssökande med den som söker arbetskraft samt att främja sysselsättningen och kompetensutvecklingen för arbetslösa personer på en effektiv och flexibel arbetsmarknad. De skall stödja personer med svag ställning på arbetsmarknaden och förhindra utslagning från arbetsmarknaden, motverka en könsuppdelad arbetsmarknad samt motverka långa perioder av arbetslöshet.

AMS och länsarbetsnämnderna har även vissa samordnande uppgifter när det gäller arbetslöshetsförsäkringen. Länsarbetsnämnden ska underrätta arbetslöshetskassorna om en arbetssökande som erhåller arbetslöshetsersättning avvisar ett erbjudet lämpligt arbete eller arbetsmarknadspolitiskt program eller på annat sätt visar att personen ifråga inte vill eller kan arbeta.

Arbetslöshetskassor organiseras enligt Lag (1997:239) om arbetslöshetskassor. Arbetslöshetskassor är föreningar vars verksamhet skall omfatta ett visst verksamhetsområde. Ett verksamhetsområde omfattar en viss yrkeskategori eller bransch eller vissa närbesläktade sådana. Arbetslöshetskassorna är skyldiga att samverka inom Arbetslöshetskassornas Samorganisation (SO).

AMS har också haft uppgiften att utöva tillsynen över arbetslöshetsersättningen. Från den 1 juli 2003 överförs den uppgiften till en ny myndighet, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen. Inspektionen skall granska a-kassornas och AMS rutiner för hantering av ärenden om arbetslöshetsersättning. Inspektionen får vidare rätt att meddela föreskrifter för verkställigheten av lagen om arbetslöshetskassor och förordningen om arbetslöshetskassor. Det är ännu oklart om Inspektionen och/eller AMS skall ha rätt att utfärda föreskrifter gällande lagen om arbetslöshetsförsäkringen och dess förordning.

4.3 Arbetstagare, uppdragstagare eller företagare inom arbetslöshetsförsäkringen

I lagen om arbetslöshetsförsäkring finns inga särskilda regler för uppdragstagare eller någon definition av begreppet. Däremot finns en utvecklad praxis som beskrivs i den av AMS utgivna regelboken för arbetslöshetskassor. En uppdragstagare beskrivs där som en person som åtar sig en eller flera uppdrag för en uppdragsgivares räkning. Något anställningsförhållande finns inte och uppdragstagaren intar en mer eller mindre självständig ställning gentemot uppdragsgivaren.

Antigen skall uppdragstagaren definieras som företagare eller som arbetstagare, varmed följer att reglerna för den ena eller den andra gruppen skall tillämpas. Det väsentligaste kriteriet vid bedömningen är uppdragstagarens självständighet i verksamheten.

Utifrån detta görs i arbetslöshetsförsäkringen skillnad på självständiga uppdragstagare vilka klassificeras som företagare och osjälvständiga uppdragstagare vilka klassificeras som arbetstagare. I praxis har uppdragstagare vanligtvis ansetts vara företagare. Regeringen angav dock i proposition 1996/97:107 En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring att uppdragstagare i många fall har en med arbetstagare jämbördig ställning och uttalade i anslutning därtill att det skall finnas ”realistiska möjligheter för en uppdragstagare att få arbetslöshetsersättning vid brist på uppdrag”.¹ Riksdagen delade dessa åsikter.

I linje med uttalandet ovan bör därför försäkringens regler för arbetstagare tillämpas för osjälvständiga uppdragstagare som har en med arbetstagare jämbördig ställning. Kännetecknande för dessa personer är enligt Regelbok för arbetslöshetskassor att han eller hon

- enbart ställer sin arbetskraft till förfogande
- endast säljer/utför en typ av tjänst/arbete
- har blott en, eller möjligen två uppdragsgivare från vilka man erhållit sina uppdrag och därför blivit beroende av
- har ett inte enbart tillfälligt förhållande till uppdragsgivaren
- ersätts för uppdraget efter den tid som åtgått, t.ex. per timma, eventuellt med en i kollektivavtal bestämd ersättning

---

¹ Kap. 6.8.1, prop. 1996/97:107 En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring.

- utför uppdraget på av uppdragsgivaren bestämd plats där arbete och tidsåtgången för detta ofta kan kontrolleras av uppdragsgivaren
- vanligen saknar särskild lokal för verksamheten och inte har några anläggningstillgångar eller omfattande inventarier
- inte har inregistrerat firma, bolag eller dylikt.²

Vid bedömningen av vem som ska betraktas som osjälvständig uppdragsgivare får kassan göra en prövning av samtliga omständigheter som kan föreligga i det enskilda fallet. Det kan också finnas fler omständigheter att beakta än de ovan uppräknade.

Osjälvständiga uppdragstagare bör särskiljas från frilansande skådespelare och musiker som är verksamma som arbetstagare med många och korta anställningsperioder och därav många arbetsgivare. Dessa yrkesgruppers arbetsvillkor kan pga. de många arbetsgivarna förväxlas med uppdragstagarens villkor men är enligt alla andra kriterier arbetstagare. Teaterverksammas och Musikernas a-kassor godkänner därför att dessa arbetstagare har ett flertal arbetsgivare.

4.4 Falska egenföretagare

Allt fler uppdragsgivare/arbetsgivare inom kultursektorn, liksom inom andra sektorer, kräver att arbetet skall faktureras även av arbetspresterande parter som vanligtvis är arbetstagare. Därmed tvingas i dessa fall den enskilde individen att antingen tacka nej till arbete, vilket motverkar arbetslinjen inom arbetsmarknadspolitiken, eller att mot sin vilja bli klassificerade som företagare enligt reglerna om arbetslöshetsersättning. Utredningen Ds 2002:56 som behandlar arbetsrätten beskriver utvecklingen ingående.

Såväl på den svenska som på den europeiska arbetsmarknaden tycks det förekomma att huvudmän ställer som villkor för ett samarbete att den arbetspresterande parten skall driva egen verksamhet och betala sina egna socialavgifter, trots att arbetsuppgifterna i princip är identiska med de anställdas arbetsuppgifter samt att den arbetspresterande parten ekonomiskt är helt eller i vart fall nästan helt beroende av en enda huvudman. I de flesta fallen åtnjuter dessa egenföretagare ringa skydd från arbets- eller socialförsäkringsrätten, vilket föranlett kritiker att tala om 'falska egenföretagare' ('false self-employed persons').³

² s. 6, uppslag 13, Regelbok för arbetslöshetskassor, utgivningsdatum 1999-03-01.

³ s. 89, Ds 2002:56, Hållfast arbetsrätt för ett föränderligt arbetsliv.

4.5 Regler om konstnärer och kulturarbetsmarknaden

I lagen om arbetslöshetsförsäkring finns ingenting specifikt som reglerar konstnärer eller kulturarbetares ersättningar eller arbetsökande. Däremot finns åtskilligt skrivet om kulturarbetsmarknaden och kulturarbetare i propositioner, regeringsbeslut, regleringsbrev och förordningar gällande arbetsmarknadspolitiken.

Den senaste stora förändringen i arbetslöshetsförsäkringen trädde i kraft den 1 januari 2001 och baseras på prop. 1999/2000:139. I kapitel 6.3 föreslås en ny regel om den arbetsökandes skyldighet att efter de första 100 dagarna av arbetslöshet utvidga sitt sökområde geografiskt och yrkesmässigt. Regeringen skriver vidare

Rimlig hänsyn bör därför tas till de särskilda behov som kan gälla för grupper med projektanställningar och andra tillfälliga anställningar och osäkra anställningsförhållanden eller andra speciella anställningsförhållanden, liksom till villkor som gäller för personer som har upprepade perioder av arbetslöshet. Detta gäller bl.a. kulturarbetsmarknaden.⁴

Bl.a. med underlag från denna och andra skrivningar i propositionen och arbetsmarknadsutskottets betänkande utfärdade AMS i juni 2001 särskilda Riktlinjer för Arbetsförmedlingens tillämpning av reglerna för arbetslöshetsersättning på kulturområdet. Dessa riktlinjer markerar kulturarbetsmarknadens särart och förtydligar de hänsyn som skall tas till kulturarbetare i förhållande till upprättande av handlingsplan, reglerna om utvidgat sökområde efter 100 ersättningsdagar och aktivitetsgarantin. Riktlinjerna påpekar även specialistkompetensen hos handläggare vid arbetsförmedlingen av ärenden inom kulturområdet och att Af Kultur Media därför är internkonsulter till övriga förmedlingar. Samråd skall alltid ske när det gäller arbetsmarknadspolitiska program och aktivitetsgarantin. Riktlinjerna i sin helhet finns i bilaga 3.

Regeringen fastställde 1998-12-22 avgränsningskriterier för arbetsmarknadspolitiska åtgärder på kulturarbetsmarknaden. Ett direkt resultat av utredningen Arbete åt konstnärer och efterföljande proposition 1997/98:87 om konstnärernas villkor. Avgränsningskriterierna i sin helhet finns i bilaga 4.

---

⁴ s. 53, kap. 6.3, Prop. 1999/2000:139 En rättvisare och tydligare arbetslöshetsförsäkring.

4.6 Arbetsmarknadspolitiken och kulturområdet

I betänkandet (SOU 1997:183) Arbete åt konstnärer gjordes en mycket omfattande genomlysning av sambandet mellan arbetsmarknadspolitiken och kulturpolitiken. Jag hänvisar till detta betänkande vad gäller en övergripande analys av konstnärernas ställning i arbetsmarknadspolitiken.

4.7 Af Kultur Media

Redan innan arbetsförmedlingen förstatligades på 1940-talet fanns speciella förmedlingar för artister och musiker. Under 1950-talet fanns fyra kontor, en verksamhet som sedan utvecklades genom ett samarbete med de konstnärliga centrumbildningarna under 1960- och 70-talen. 1976 bildades Kulturarbetsdelegationen vid AMS för att garantera en fortlöpande kontakt mellan myndigheten och kulturområdet. I mitten av 1980-talet förstärktes kulturarbetssektionerna genom att de ombildades till arbetsförmedlingskontor med regionalt ansvar och knöts till respektive länsarbetsnämnd.

Idag finns fem regionkontor (i Stockholm, Göteborg, Malmö, Umeå och Örebro) som fr.o.m. den 1 januari 2003 samlas i en rikstäckande organisation som leds och styrs av en kulturarbetsdirektör. Af Kultur Media underställs arbetsmarknadsstyrelsen och kulturarbetsdirektören ingår i AMS ledningsgrupp. Cheferna vid respektive regionkontor får en mer framskjuten position och utökade beslutsbefogenheter. Regionansvaret förtydligas liksom samverkan med de övriga Af-kontoren, länsarbetsnämnderna, intresseorganisationerna och parterna på arbetsmarknaden. Vid i princip alla arbetsförmedlingar skall en särskild handläggande kompetens för kulturarbetssökande finnas och kontaktpersoner vid arbetsförmedlingarna skall säkerställa en likartad handläggning av arbetssökande och arbetsgivaruppdrag. Af Kultur får en egen budget och eget budgetansvar som delegeras direkt från AMS till kulturarbetsdirektören. Kulturarbetsdelegationen som leds av generaldirektören vid AMS behålls och den nya kulturarbetsdirektören blir vice ordförande (ordförande är generaldirektören vid AMS). I samband med införandet av den nya organisationen påbörjas även ett omfattande utvecklingsarbete av Af Kultur Medias arbete.

Namnet Af Kultur med tillägget ”media” beror på att även journalister får service genom kontoren. I detta sammanhang bör kanske påpekas att Af Kultur inte endast hjälper konstnärer utan även en större grupp av kulturarbetare inom media, scen, musik, bild och design som radioproducenter, ljus tekniker, teaterrekvisitörer och sufflöror m.fl. Däremot ingår inte kulturarbetare inom museer eller bibliotek och inte heller kulturpedagogiska yrken. I samband med omorganisationen överförs dessutom vissa yrken till hemförmedlingarna såsom copywriter, informatör, webdesigner, stränginstrumentmakare, attributmakare m.fl.

4.8 Branschspecifika regler

Inom kulturområdet finns två branschspecifika arbetslöshetskassor: Teaterverksammas Arbetslöshetskassa (TAK) och Musikernas Arbetslöshetskassa (MUA). På initiativ av dessa två kassor har AMS beslutat om vissa branschtillämpningar av reglerna om arbetslöshetsersättning för kulturarbetsmarknaden. Dessa regler ska tillämpas också av övriga arbetslöshetskassor vid prövning av ersättningsärenden som rör kulturarbetare.

Berörda regler har sin grund i att konstnärligt yrkesverksamma ofta inte får sin lön för ett visst antal arbetade timmar utan för en viss arbetsinsats som kan kräva ett stort mått av förberedelsetid. I den tidigare citerade propositionen (1996/97:107, s. 109) skrev regeringen att det inte ger en rättvisande bild av den verkliga arbetsinsatsen om man t.ex. beräknar arbetsvillkoret endast utifrån ett kort framträdande. Vid prövningen av arbetsvillkoret bör därför hänsyn tas till bl.a. repetitionstid och annan förberedelsetid. För tid som man på dessa sätt får tillgodoräkna sig i arbetsvillkoret får samtidigt inte lämnas arbetslöshetsersättning.

För konstnärer inom ord- och bildområdet finns inte någon a-kassa med branschkenntedom om deras arbetsområden som konstnärer. Deras eventuella tillhörighet i en a-kassa beror istället på arbeten vid sidan av den konstnärliga verksamheten eller på att de är anslutna till den oberoende Alfa-kassan. Dessa a-kassor, utan sakkunskap om kulturområdet, har därmed till uppgift att bedöma och handlägga hur den konstnärliga verksamheten påverkar rätten till arbetslöshetsersättning då en individs totala inkomst, arbeten och uppdrag utgör bedömningsgrund för arbetslöshetsersättning.

Kulturarbetare är generellt sett till stor andel anslutna till en a-kassa. Skillnaderna är dock stora mellan olika yrkeskategorier bland de kulturarbetssökande där formgivare hade den lägsta andelen personer med kassatillhörighet och regissörer och skådespelare den högsta. Enligt AMS uppbar 60 % av de etablerade kulturarbetssökande arbetslöshetsersättning från en a-kassa år 1999. Motsvarande andel för samtliga arbetssökande var ungefär densamma, 57 %.⁵

4.9 Konstnärernas villkor i förhållande till reglerna om arbetslöshetsersättning

Många konstnärer, i första hand upphovsmän, kan enligt reglerna inte eller svårligen uppbära arbetslöshetsersättning för sin konstnärliga verksamhet med mindre än att de upphör med denna verksamhet. Detta gäller bl.a. författare, bild- och formkonstnärer som i princip hanterar sin verksamhet genom enskild firma. Om konstnärerna är ersättningsberättigade grundas det i de flesta fall på att de har ett arbete vid sidan av den konstnärliga verksamheten och att den konstnärliga verksamheten är av begränsad omfattning. Det är främst de utövande konstnärerna samt vissa upphovsmän inom scenkonst, som har arbetsförhållanden som berättigar till arbetslöshetsersättning.

Reglerna för arbetslöshetsförsäkringen gör inte någon skillnad mellan personer som har korta men återkommande arbetslöshetsperioder och personer som är långtidsarbetslösa på heltid. Nedanstående hårt dragna exempel visar på hur effekterna kan slå. Med exemplen vill jag visa att generella, förenklade regler ibland låser fast en negativ syn på individer och gruppen som inte enkelt "passar" systemen.

Bland konstnärer är det inte ovanligt att en 300 dagars arbetslöshetsersättningsperiod kan utsträckas under 5–10 år. 300 ersättningsdagar utslaget på 7 år gör 43 dagar med arbetslöshetsersättning per år men betyder också att låt oss säga en skådespelare, arbetat 322 dagar per år. Skådespelaren har då arbetat in 7 arbetsvillkor under perioden, haft en genomsnittlig årsinkomst om kanske 200 000 kr på vilken arbetsgivaren betalat arbetsmarknadsavgifter. Han är berättigad till inkomstbaserad sjukpenning och

⁵ s. 4, Arbetsförmedlingens service till konstnärer, Dnr A00-1863-13, AMS.

föräldräpning om han i perioderna mellan anställningarna/uppdragen anmäler sig som arbetsökande vid en arbetsförmedling. Om skådespelaren under merparten av den arbetade tiden arbetat som skådespelare skulle han inom teaterbranschen och även av en publik betraktas som en mycket etablerad skådespelare.

Ett jämförande exempel är en person som har ett heltidsarbete och blir uppsagd från detta. Är arbetslös på heltid i 300 dagar. Får ett nytt heltidsarbete i 12 månader. Är heltidsarbetslös i 300 dagar osv. under samma tidsperiod som i exemplet ovan, i totalt 7 år. Även denna person åläggs att utöka sitt sökområde efter 100 dagar men först efter 100 kontinuerliga arbetslöshetsdagar. Däremot ser arbetsförmedlingen vid varje ny arbetslöshetsperiod personen som nyinskriven och a-kassan skulle varje gång automatiskt ge den sökande 300 nya ersättningsdagar. Under de sju åren skulle personen i detta exempel erhålla arbetslöshetsersättning i genomsnitt 5,7 månader per år medan skådespelaren i genomsnitt endast erhåller 1,4 månader per år av arbetslöshetsersättning.

En utövande konstnär arbetar ofta med korta anställningar, ofta mycket korta som t.ex. en musiker som engageras för en dags spelning. Det gage som musikern får skall då kompensera för kostnaden för förberedelse och repetition. För att omvandla gaget till arbetstid vid fastställande av arbetslöshetsersättningen finns en av AMS fastställd en omräkningstabell.⁶ Föreskrifterna innebär att erhållet gage omräknas till arbetad tid. Därigenom underlättas även uppfyllandet av det arbetsvillkor som krävs för att konstnären skall bli berättigad till arbetslöshetsersättning. För närvarande omräknas 108 kr i intjänat gage till en timmes arbetad tid. (En höjning till 125 kr per timme kommer eventuellt ske under 2003.)

De konstnärer som är verksamma som arbetstagare, ofta utövare, hamnar inte sällan i dilemmat att uppdragsgivare/arbetsgivare kräver att de skall motta ersättningen för arbetet mot faktura, dvs. som företagare. De måste då antingen tacka nej till arbetet eller genom att tacka ja riskera att mista sin rätt till arbetslöshetsersättning. De mister sin rätt till arbetslöshetsersättning genom att de blir kategoriserade som självständiga uppdragstagare och därmed företagare. Inför skattemyndigheterna är det möjligt att som arbetstagare ta uppdrag och till och med själv betala in sina sociala

---

⁶ § 72, Arbetsmarknadsstyrelsens föreskrifter om arbetslöshetsförsäkring (1997:13).

avgifter utan att för den skull behöva en F-skattesedel eller ett företag. Individen kan alltså hamna i situationen att den inte är berättigad till arbetslöshetsersättning men inte heller får en F-skattesedel från Skattemyndigheten därför att hon eller han inte uppfyller kriterierna för att vara egenföretagare.

För att lösa den praktiska situationen för individen har det främst inom musikbranschen bildats ett antal ekonomiska föreningar som erbjuder så kallade fakturerings tjänster. Även Svenska Musikerförbundet liksom Teaterförbundet har en fakturerings tjänst för sina medlemmar. Fakturerings tjänsten åtar sig lönehanteringen gentemot individen och fakturerar i sin tur musikerns eller skådespelarens uppdragsgivare. Tjänsten är inte öppen för egenföretagare som vill omvandla sig till arbetstagare utan för arbetstagare som inte vill tvingas in i rollen av företagare. Här finns heller inte någon parallell till uthyrningsföretag då inget kontinuerligt anställningsförhållande mellan arbetena finns mellan parterna.

Skattefria stipendier har i vissa fall betytt att konstnärer nekats arbetslöshetsersättning. Se vidare kapitel Stipendier.

4.9.1 Unga konstnärer – ungdomsgarantin

Inom dansområdet har problem uppstått i förhållande till reglerna om speciell uppmärksamhet på ungdomsarbetslösheten. Många dansare är unga, under 20 år, när de kommer ut på arbetsmarknaden. De kan redan i denna ålder ha utexaminerats från Svenska Balettskolan, vilken är den främsta utbildningen i klassisk och modern dans i Sverige. Därutöver finns ett möjligt påbyggnadsår, dansarlinjen vid Danshögskolan i Stockholm.

Alla ungdomar mellan 20–25 år betraktas som långtidsarbetslösa redan efter 100 dagar. Om arbetsförmedlingen under de första 90 dagarna inte kunnat erbjuda ett arbete, reguljär utbildning eller lämpligt arbetsmarknadspolitiskt program är det kommunens skyldighet att erbjuda plats inom ungdomspraktiken som ska ge kompetenshöjning och praktik⁷. Af Kultur Media ska inte verka för nyetablering av konstnärer vilket gör att unga konstnärer som inte klarar sig utan arbetslöshetsersättning under kortare tid skall hänvisas till breddning av yrkesrollen eller ut ur kulturområdet.

⁷ Det finns ett fåtal kommuner i Sverige som inte slutit avtal om ungdomsgarantin utan väljer att lösa problemet med ungdomsarbetslösheten på andra sätt.

När det gäller unga dansare är det dock uppenbart att de olika regelsystemen kommit i konflikt med varandra.

4.9.2 Den konstnärliga verksamheten som bisyssla

Konstnärernas Riksorganisation (KRO) har lagt fram ett stort antal exempel för utredningen där konstnärer anser att a-kassor gjort tvivelaktiga bedömningar av deras konstnärliga verksamhet i förhållande till reglerna om bisyssla. A-kassornas bedömning har varit att dessa konstnärers verksamhet inte uppfyllt kriterierna för bisyssla. De har därför bedömts som företagare och har ingen rätt till arbetslöshetsersättning så länge verksamheten är aktiv. Det är svårt att överblicka alla detaljer i dessa fall och göra en objektiv bedömning av de skilda tolkningarna och vad som är avgörande i a-kassornas ställningstagande.

En svårighet är att bedöma hur många timmar som konstnären arbetar med den konstnärliga verksamheten eftersom ersättningen för arbetet ofta inte står i rimlig proportion till den arbetade tiden. Enligt a-kassans bedömning kan en tidsomfattande verksamhet hindra konstnären från att stå till arbetsmarknadens förfogande.

I lagen om arbetslöshetsförsäkring står att den sökande skall haft bisysslan under minst 6 månader, vid sidan av ett heltidsarbete, före arbetslöshetens inträde. Problemet är här heltidsarbetet. Konstnärer har ofta ett flertal extraarbeten under kortare eller längre perioder, arbeten som tillsammans kanske enligt arbetslöshetsersättningens regler är ett s.k. arbetsvillkor men mer sällan ett heltidsarbete. Som heltidsarbete räknas arbete med en arbetstid, som med högst 5 timmar per vecka understiger den för yrket normala arbetstiden för heltidsarbete (AMSF 1997:13 § 73).

Nedan beskrivna mål tas upp trots att det ännu inte är avgjort, vilket är ovanligt i en statlig utredning. De olika parternas argumentering samt Länsrättens dom beskriver dock en viktig och intressant problematik i förhållande till konstnärlig verksamhet och bisyssla.

Regeringsrätten har beviljat prövningstillstånd i ett av AMS överklagat mål nr Ö3720-99 gällande bisyssla och konstnärlig verksamhet. Tvisten gäller om bisysslan går att särskilja från personens huvudsysselsättning och att bisysslan fortgått under tiden för ansökan om ersättning. Länsrätten i Stockholms län bedömde att konstnären uppfyllde kriterierna för bisyssla. De skriver att det inte

finns någon klar gräns mellan anställningen och företaget men att utgångspunkten i bedömningen bör vara frågan om företaget utgör ett hinder för konstnären att anta ett heltidsarbete. AMS menar att gränsdragningen mellan konstnärligt arbete som utförs i form av anställning och som efter arbetslöshetens inträde fortsätts i form av bisyssla är besvärande för arbetslöshetskassorna. Motparten, konstnären, som representeras av en jurist vid Teaterförbundet, skriver i sitt bestridande att han finner det betänkligt att AMS pekar ut ett visst område, kulturarbetsmarknaden, som problematiskt när det gäller gränsdragningen mellan arbete som utförs i form av anställning och som bedrivs som bisyssla. Det ligger i sakens natur att använda samma yrkeskunskaper och erfarenheter i anställningen som i bisysslan. Man menar dessutom att det i detta fall gjorts en ofullständig prövan av konstnärens sysselsättningar och att hans huvudsysselsättning och bisyssla klart kan särskiljas. Han har på sin heltidstjänst varit anställd som scenproducent och bisysslans verksamhet är musikkomposition.

4.9.3 Egenföretagande konstnärer och tillfällig arbetslöshetsersättning

Att en gång per verksamhet och person få arbetslöshetsersättning utan att behöva avveckla sitt företag är som Småföretagarnas akassa beskriver det på sin hemsida (www.smakassa.se) en viktig möjlighet i arbetslöshetsförsäkringen för att undvika kapitalförstöring vid tillfällig arbetslöshet i småföretag. Möjligheten kan utnyttjas vid en tillfällig svacka för företaget då det inte är möjligt att försörja sig på företaget, men det finns förhoppningar om att verksamheten senare kan återupptas. Denna generella regel kan naturligtvis även utnyttjas av konstnärliga egenföretagare. Svårigheten ligger i bedömningen av om verksamheten tillfälligt har upphört. Ett vanligt krav tycks vara att konstnären skall lämna tillbaka sin F-skattsedel och ha sagt upp sin eventuella arbetslokal eller ateljé. Sedan skall ingen verksamhet ske, dvs. i princip får bildkonstnären inte måla och författaren inte skriva. Konstnären skall stå till arbetsmarknadens förfogande, aktivt söka arbete och vara beredd att ta ett arbete som förmedlas genom arbetsförmedlingen.

4.9.4 Skilda arbetstagarbegrepp inom EU och dess konsekvenser

Under de senaste åren har kulturarbetsmarknaden internationaliserats. Allt fler svenska konstnärer tar tillfälliga arbeten utomlands. Nya problem och hinder uppstår i samband med utvecklingen och inte minst i förhållande till rätten till arbetslöshetsförsäkring.

Vilka som betraktas som uppdragstagare varierar inom EU och t.ex. i Tyskland ses en uppdragstagare alltid som egenföretagare. Detta betyder att en svensk musiker som i Sverige är verksam som arbetstagare inte kan få med sig ett arbetsgivarintyg från dessa spelningar då han i Tyskland betraktas som företagare.

Ett annat problem är den omfattande administration som är förknippad med att få arbetsgivarintyg från andra länder. Denna process tar inte sällan månader och så länge intyget inte finns kan rätten till arbetslöshetsersättning inte prövas.

4.10 Bedömning

Enligt lagen om arbetslöshetskassor skall dessa vara branschspecifika eller områdesspecifika. Det finns inte någon a-kassa med sakkunskap om författare, bild- och formkonstnärers arbetsvillkor och arbetsmarknad. För att skapa förutsättningarna för att dessa personers konstnärliga verksamheter skall bedöms av personer med kunskap om kulturarbetsmarknaden bör ett samarbete utvecklas mellan Af Kultur Media inom AMS och den nya Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen. Ett samarbete skulle dessutom kunna leda till att enkel och enhetlig information för konstnärer utformas om de regler för arbetslöshetsersättning som gäller för personer med inkomster från både anställning och egenföretagande eller bisyssla. Ett sådant samarbete skulle även öka informationen gentemot och kunskapen hos handläggare vid a-kassor vilket leder till snabbare och enhetligare bedömningar. Det måste anses som olyckligt att KRO behövt driva ett stort antal fall till domstol där enskilda bild- och formkonstnärer trott sig vara berättigade till arbetslöshetsersättning men efter långa och för individen uppslitande tvister förlorat.

I Danmark finns ett förslag om en mer långtgående förändring, inrättandet av en särskild form av a-kassa för konstnärer. De danska konstnärsorganisationerna har utarbetat ett förslag om en

”skugg a-kassa” till stöd för först och främst egenföretagande konstnärer, som inte är medlemmar i en a-kassa. Stödet skulle utformas som en a-kassa med finansiering från stat, den enskilde konstnären/medlemmen och konstnärsorganisationerna. Medlemskapet är knutet till medlemskap i en konstnärsorganisation och stödet utfaller om konstnärens samlade intäkter går under dag-ersättningsbeloppet i arbetslöshetsförsäkringen.

Dagens kulturarbetsmarknad präglas av att de fasta anställningarna minskar, allt fler frilansande arbetstagare och att arbetsgivare/uppdragsgivare i växande grad ställer krav på att arbetet ska utföras mot faktura. Eftersom skatte-, socialförsäkring- och kanske främst arbetslöshetsersättningsystemet inte är anpassat till detta leder det till komplikationer för individen. Det enklaste sättet att lösa svårigheten för individen är enligt min mening att arbetsgivarna/uppdragsgivarna anpassar sig till den arbetspresterande partens behov, vilket i många fall är möjligt och även görs. Av betydelse är att arbetsgivaren/uppdragsgivaren och den arbetspresterande parten vid avtalet kan komma överens om att ersättningen skall betalas till en enskild firma eller som lön till en arbetstagare. Här tycks det som om myndigheter inom kulturområdet som lägger ut uppdrag även kunde vara smidigare. Statens konstråd, kommuner och landsting skulle t.ex kunna variera betalningen av utsmyckningsuppdrag för bild- och formkonstnärer så att de kan ge såväl tidsbegränsade anställningar till konstnärer som i övrigt är verksamma som arbetstagare och ge uppdragsarvoden till egenföretagande konstnärer. Kanske skulle även en översyn göras av hur projektbidrag, stipendier och andra kulturstöd delas ut. När det gäller projektbidrag så betalar Statens kulturråd endast ut dessa till juridiska personer medan Konstnärsnämnden endast betalar ut projektbidrag till enskilda individer eller egenföretagare.

Om frilansande löntagare inom kulturområdet tilläts att ta ett mindre antal uppdrag mot faktura och själva betala in sina sociala avgifter utan att kategoriseras företagare i arbetslöshetsersättningen skulle arbetstagarens rättigheter värnas framför arbetsgivarens vilja att undslippa sina skyldigheter vid anställning av arbetstagare. En sådan regel skulle stärka arbetslinjen samt synkronisera reglerna för arbetslöshetsersättning med skatte- och socialförsäkringsreglerna.

En betydande del av verksamheten inom kulturområdet sker inom ramen för ideella och ekonomiska föreningar, sådana föreningar bedrivs utan vinstsyfte och som i regel är de beroende av offentlig finansiering. Inte sällan uppkommer diskussioner om huruvida de som är knutna till sådan verksamhet ska klassificeras som företagare. Det bör tydliggöras att anställningar och medlemskap i denna typ av föreningar inte ska medföra någon begränsning i rätten till arbetslöshetsersättning.

Arbetslöshetsförsäkringens regler skiljer inte på personer med korta återkommande arbetslöshetsperioder och personer som är heltidsarbetslösa under en längre period. Arbetsförmedlingen skriver aldrig av dessa frilansare. De återkommer ständigt i systemet, vilket bidrar till att skapa bilden av kulturarbetsmarknaden som ett problemområde. Samtidigt har vi ett socialt välfärdssystem som är uppbyggt så att en person som för tillfället inte har en arbetsgivare måste vara inskriven vid arbetsförmedlingen (däremot behöver personen inte vara berättigad till a-kassa) för att ha kvar sin rätt till sjukpenning, föräldrapenning osv. Det blir en spiral av negativitet runt dessa individer som inte passar i systemet istället för att positivt värdera att de faktiskt är etablerade på en arbetsmarknad som endast består av kortare anställningar och uppdrag.

För unga dansare liksom unga konstnärer på andra områden med högt specialiserad yrkesutbildning skulle Af Kultur Media kunna utveckla en praxis som gör att de behandlas som arbetssökande över 25 år, och kvarstår inom kulturarbetsförmedlingen. De skulle därmed inte ingå i den kommunala ungdomspraktiken eller andra ungdomsåtgärder inom arbetsförmedlingen.

När en konstnärlig verksamhet inte är av större omfattning än att den kan betraktas som bisyssla enligt lagen om arbetslöshetsersättning skulle tolkningen av heltidsarbete i förhållande till bisysslan kunna ta hänsyn till konstnärers arbetsmarknad och godkänna en total arbetstid om 35 timmar per vecka men för flera arbetsgivare.

Riktlinjerna om vilka kriterier som skall uppfyllas när en egenföretagande konstnär ansöker om arbetslöshetsersättning vid ett tillfälligt uppehåll i den konstnärliga verksamheten bör tydliggöras. Kravet att en konstnär skall säga upp sin arbetslokal och helt upphöra med sin konstnärliga verksamhet vid ett tillfälligt uppehåll

i verksamheten går emot tanken om att undvika kapitalförstöring. Vid ett tillfälligt uppehåll i verksamheten skall målsättningen vara att konstnären skall återuppta sitt yrke. Ett problem här är att arbetsförmedlingen under arbetslöshetsperioden till mycket ringa del kan anvisa konstnärliga arbeten då större delen av uppdrag och arbeten på kulturarbetsmarknad aldrig anmäls. Konstnären måste då ta ett arbete utanför sitt yrkesområde. Det finns ingenting i lagstiftningen som säger att en arbetslös egenföretagare måste byta yrke, endast tillfälligt upphöra att vara företagare och ta det arbeten som erbjuds. Om reglerna skulle tillåta att en begränsad konstnärlig verksamhet fortsatte vid sidan av arbetslösheten skulle konstnärens chanser att återigen försörja sig genom den egna verksamheten öka.

De administrativa rutinerna för intygande av tillfälliga arbeten utanför Sveriges gränser för kulturarbetare borde ses över. Idag är det inte längre endast välbetalda stjärnor på kulturområdet som i perioder arbetar utanför landets gränser. Speciellt yngre bild- och formkonstnärer, dansare, koreografer, regissörer, musiker och filmare ser Europa som en självklar arbetsmarknad. Sverige satsar stora medel för internationellt utbyte inom kulturområdet, liksom EU. Det är då av vikt att trygghetssystemen inte hindrar denna rörlighet.

5 Socialförsäkringar

Socialförsäkringen ger ekonomisk trygghet vid sjukdom, handikapp, vid ålderdom och till barnfamiljer. Socialförsäkringen är individbaserad och ger ersättning för den inkomst man förlorar då man av olika anledningar inte kan försörja sig genom eget arbete (inkomstbortfallsprincipen). Det finns även bidrag och garantiförmåner, t.ex. garantipension, barnbidrag, handikappersättning och de inkomstprövade bostadsstöden.

Socialförsäkringslagen (1999:799) (SofL) reglerar vem som omfattas av svensk socialförsäkring. Socialförsäkringarna delas upp på bosättningsbaserade förmåner t.ex. bostadsbidrag, och föräldrapenning på grundnivå och lägsta nivå, samt arbetsbaserade förmåner som t.ex. sjukpenning, havandeskapspenning, föräldrapenning över lägsta nivå och tillfällig föräldrapenning.

Sjukförsäkringen finansieras genom arbetsgivaravgifter och egenavgifter och i mån av behov genom statsbidrag, vilket regleras i socialavgiftslagen (2000:980). Genom arbetsgivaravgifterna och egenavgifterna betalas bl.a. en sjukförsäkringsavgift, föräldraförsäkringsavgift och andra avgifter utanför socialförsäkringssystemet som pensionsavgifter och arbetsmarknadsavgifter.

I lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) regleras sjukförsäkringen, föräldraförsäkringen, rehabiliteringsersättning m.m. samt de allmänna försäkringskassorna.

I lagen (1991:1047) om sjuklön (SjL) regleras rätten till sjuklön.

Socialförsäkringssystemen administreras av Riksförsäkringsverket (RFV), Premiepensionsmyndigheten (PPM) och de allmänna försäkringskassorna.

Försörjningsstödet administreras av kommunerna.

RFV utfärdar föreskrifter som är bindande, därutöver utges allmänna råd om tillämpningen av författningar (RAR). RFV:s Vägledning beskriver författningsbestämmelser, allmänna råd, förarbeten, rättspraxisexempel och kommentarer. RFV:s vägledning

och rekommendationer är normgivande inte tvingande. RFV svarar under regeringen för bland annat tillsyn och utvärdering av försäkringskassornas och Premiepensionsmyndighetens verksamhet. RFV svarar för central information och utbildning.

De allmänna försäkringskassorna med lokalkontor handlägger enskilda försäkrings- och bidragsärenden. Enligt AFL skall den allmänna försäkringskassan

1. utreda och besluta i ärenden som enligt lag eller annan författning skall skötas av försäkringskassan
2. svara för att socialförsäkrings- och bidragssystemen tillämpas likformigt och rättvist.

5.1 Sjukpenninggrundande inkomst (SGI)

5.1.1 Reglerna för SGI

Sjukpenninggrundande inkomst (SGI) är den årliga inkomst i pengar som en person kan antas få tills vidare för eget arbete i Sverige. Endast inkomster som uppgår till minst 24 % av prisbasbeloppet (2003 är 24 % av detta belopp 9 264 kr) och högst till 7,5 prisbasbelopp (det s.k. taket) inräknas i SGI. (En höjning av taket är aviserad till 1 juli 2003 om budgettaket tillåter.) SGI är det beräkningsunderlag som ligger till grund för arbetsbaserade försäkringar som sjukpenning, föräldrapenning på sjukpenningnivå och tillfällig föräldrapenning.

Systemet blickar framåt mot personens framtida inkomst. Inkomsten skall vara *varaktig* vilket är eget arbete under minst sex månader i följd, eller av eget årligen återkommande arbete. I Riksförsäkringsverkets vägledning om beräkning av sjukpenninggrundande inkomst görs tolkningen att det är personens *avsikt* att fortsätta att arbeta kontinuerligt som skall räknas, även om personen ifråga för tillfället är arbetslös eller inte får någon annan anställning än en tillfällig.¹ Enligt AFL skall, med vissa undantag, all inkomst i pengar som en försäkrad får genom arbete räknas in i SGI, oavsett hur många arbetsgivare personen har.

För arbetstagare beräknas inkomst av anställning (SGI-A) och till grund ligger inkomst av tjänst som förutom lön kan vara arvoden, helgdagsersättning, OB-tillägg, semesterersättning, övertid ersättning m.m. om inkomsten kan anses vara stadigvarande

---

¹ s. 18, Sjukpenninggrundande inkomst, Vägledning 2002:4, RFV.

eller årligen återkommande. Däremot ingår inte skattepliktiga förmåner som fri bil, och kostnadsersättningar som t.ex. traktementen i SGI. Ersättningar som inte utgör inkomst av arbete kan inte heller räknas in såsom sjukpenning, föräldrapenning, vårdbidrag, pensionsförmåner, arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd.² Varken punktstipendium eller långtidsstipendium inräknas i SGI då dessa inte utgör inkomst av arbete. Om det blir svårt att bedöma vilken inkomst en försäkrad kan antas komma att få p.g.a. oregelbundna inkomsterna från anställningen, bör, enligt RFV:s allmänna råd³, SGI beräknas med ledning av ett genomsnitt av tidigare inkomster från anställningen. Hur lång period som kan beaktas vid sådan beräkning bör bedömas efter omständigheterna i det enskilda ärendet.

Inkomst av annat arbete (SGI-B), är den sjukpenninggrundande inkomsten för personer som vanligtvis har F-skattesedel. SGI-B beräknas i normalfallet på den taxerade skatterättsliga nettointäkten av eget arbete som en person kan antas komma att få tills vidare. Nettointäkten är företagets resultat efter avdrag för kostnader, avgifter och eventuella avsättningar vid den skattemässiga inkomstberäkningen, men före skatt. En egenförtagares SGI, oavsett tidigare faktisk nettointäkt eller uppgiven förväntad inkomst, kan inte beräknas till högre belopp än vad en anställd skulle ha för ett liknande arbete. En sådan jämförelseinkomst används för att utgöra ett tak innanför den allmänna regeln om 7,5 prisbasbelopp och kan även användas som jämförelse vid s.k. uppbyggnadsperioder. Jämförelseinkomsten kan nämligen ha en utfyllande funktion om företaget är i ett uppbyggnadsskede då reglerna medger en fiktiv inkomst som grund för SGI. Om egenförtagaren däremot under en följd av år deklarerat en lägre nettointäkt än jämförelseinkomsten så skall SGI som regel beräknas med ledning av de tre senaste årens taxering. Då SGI beräknas på den framtida inkomsten skall hänsyn tas till utvecklingen av företaget.⁴

När det gäller gränsdragningen mellan arbetstagare och egenförtagare ser RFV vissa problem med bl.a. uppdragstagare. Uppdragstagare skall ses som arbetstagare om inte uppdraget ingår i en näringsverksamhet som uppdragstagaren bedriver. RFV hänvisar till skattemyndigheternas och domstolarnas praxis och bedömning

---

² s. 35 ff, Sjukpenninggrundande inkomst, Vägledning 2002:4, RFV.

³ RAR 2002:2, till 3 kap. 2 § i AFL, RVF.

⁴ s. 48, Sjukpenninggrundande inkomst, Vägledning 2002:4, RFV.

av näringsverksamhet. Tyngst väger den praxis som Riksskatteverket utverkat gällande olika yrkeskategorier.⁵

Under perioder av sjukdom, arbetslöshet, föräldraledighet, studier m.m. finns regler om skyddad tid för SGI, vilket betyder att en person i vissa situationer kan ha rätt att behålla sin SGI trots att den inte arbetar. En allmän skyddstid om 3 månader gäller för alla oavsett anledning till arbetsavbrottet.

SGI fastställs numera med få undantag när anledning finns, dvs. när en ersättning skall betalas ut eller vid ändrad inkomst under en ersättningsperiod.

5.1.2 Vad skriver Riksförsäkringsverket om konstnärer och beräkning av sjukpenninggrundande inkomst?

Royaltyinkomst eller periodisk avgift för att materiella eller immateriella tillgångar utnyttjas kan ingå både i SGI-A och SGI-B. Royaltyinkomsten måste liksom annan inkomst uppfylla övriga villkor för SGI dvs. att inkomsten skall vara stadigvarande eller årligen återkommande.⁶

I kapitlet 3.5 "Arbetstagare eller egenföretagare?" i RFV:s vägledning 2002:4 finns ett stycke med rubriken Konstnärlig verksamhet där man skriver att det saknas en vedertagen definition av begreppet kulturarbetare men att Konstnärsnämnden har ställt upp följande kriterier.

1. Ägnar sig åt skapande eller annat konstnärligt arbete.
2. Är yrkeskunnig inom sitt område.
3. Ägnar sig yrkesmässigt åt konstnärligt arbete.

RFV skriver vidare att fritt utövande kulturarbetare som inte har en anställning anses som egenföretagare, med tillägget att de i dessa fall har en F-skattsedel. Deras inkomster skall därför hänföras till SGI-B. Om kulturarbetaren vid sidan av näringsverksamheten har uppdrag med en naturlig anknytning till näringsverksamheten så skall inkomsten tas upp i näringsverksamheten. Om det i arbetsavtalet inte anges att konstnären använder F-skattsedel blir inkomsten underlag för SGI-A vilket gör att personen kan få en blandad SGI.

⁵ s. 31–32, Sjukpenninggrundande inkomst, Vägledning 2002:4, RFV.

⁶ s. 33, Sjukpenninggrundande inkomst, Vägledning 2002:4, RFV.

Det andra kapitlet i RFV:s vägledning om sjukpenninggrundande inkomst som direkt nämner konstnärer är kapitel 5.4 Jämförelseinkomst med underrubriken Svårbedömd jämförelseinkomst (s. 53). Här hänvisar RFV till det senaste domslutet i frågan där kammarrätten menat att Konstnärsnämndens inkomstgaranti [samt Sveriges Författarfonds inkomstgaranti, utredningens anmärkning] för konstnärer kan utgöra jämförelseinkomst (KRNS dom 1204–2000).⁷ Garantin motsvarar ca 190 000 kr (fem prisbasbelopp) per år.

5.1.3 Arbetstagande konstnärernas villkor i förhållande till reglerna för SGI-beräkning

En stor del av arbetsmarknaden för konstnärer består av korta anställningar och uppdrag. Ett stort antal av dessa anställningar är kortare än 6 månader. RFV:s vägledning 2002:4 som kompletterar med resonemang runt begreppet avsikt att arbeta blir av avgörande betydelse för att dessa personers arbetsinkomst skall ingå i SGI. Annars kan resultatet bli att arbetande och skattebetalande personer, konstnär eller ej, med korta anställningar vars arbetsgivare (om löntagande) betalar sociala avgifter inte får ersättning från det system som de är med och finansierar. RFV skriver i vägledning 2002:4 (s.18–19) att praxis slagit fast att det är den framtida avsikten att arbeta som skall vägas in i bedömningen även om anställningen pågår kortare tid. Denna praxis kommer från ett flertal domar i Försäkringsöverdomstolen. En person som enbart får kortare arbeten med perioder av arbetslöshet mellan men som står till arbetsmarknadens förfogande kan därmed få sin SGI fastställd. Det viktiga är att personen har som avsikt att arbeta.

För frilansande arbetstagande konstnärer utan anställning vid SGI-beräkning skall försäkringskassan utreda om det är sannolikt att den arbetstagande konstnären, liksom andra personer i samma situation, skulle ha fortsatt att arbeta om personen ifråga inte blivit sjuk, förälder osv. och att det skulle innebära en viss inkomst. Här kan problem uppstå om handläggaren använder sig av en definition av konstnärer som innefattar en kvalitativ aspekt. En person som en kort tid arbetat som vikarierande lärare eller städare kan antagligen utan problem göra sannolikt för en handläggare om sin

⁷ s. 53, Sjukpenninggrundande inkomst, Vägledning 2002:4, RFV.

vilja att fortsätta att ta fler vikarietjänster efter den första. En skådespelare måste kunna övertyga att han eller hon kommer att få roller i framtiden och naturligtvis även vill ha det, dvs. att en teater eller regissör vill anställa honom eller henne. Handläggaren kan här hamna i en situationen att den skall bedöma den sökandes konstnärliga nivå.

Det är inte ovanligt att konstnärer med blandad inkomst från egenföretagande och icke-konstnärligt arbetstagande liksom frilansande arbetstagare som har inkomst från konstnärliga anställningar och kompletterade brödjobb har en högre inkomst från brödjobbet. Ett brödjobb är ett extraarbete som konstnären tar för att den inte enbart kan överleva på sin konstnärliga verksamhet. Brödjobben är ibland tillsvidareanställningar på deltid som sträcker sig över långa perioder men inte ofta rör det sig om korta anställningsperioder. Dessa personers ekonomi är självklart beroende av att inkomsten från just brödjobbet kompenseras vid sjukdom eller vid nyttjande av föräldraförsäkringen.

5.1.4 Egenföretagande konstnärernas villkor i förhållande till reglerna för SGI-beräkning

SGI-B beräknas såsom ovan beskrivits på nettointäkten efter avdrag för kostnader, avgifter och eventuella avsättningar vid den skattemässiga inkomstberäkningen, men före skatt. Vissa egenföretagande konstnärsgupper såsom bl.a. konsthantverkare och skulptörer har höga omkostnader i sin konstnärliga verksamhet vilket gör att de trots god försäljning har svårt att komma upp i en rimlig nettointäkt. Vid sjukdom eller nyttjande av föräldraförsäkringen får dessa personer låg ersättning men har ofta kvar de höga kostnaderna såsom ateljéhyra, avbetalningar på instrument, m.m. En konstnär kan rimligtvis inte anställa en vikarie för att sköta firman och på så sätt uppehålla intäkterna då produktionen är avhängig konstnären. Argumentet för att SGI skall beräknas efter avdrag är att

det är arbetsgivar- och socialavgifter som finansierar socialförsäkringen, och grundtanken är att en inkomst som är avgiftspliktig ska vara förmånsberättigande.⁸

---

⁸ s. 67, Sjukpenninggrundande inkomst, Vägledning 2002:4, RFV.

Ett flertal egenföretagande konstnärer har till utredningen redovisat att de för att höja sin SGI vid en planerad graviditet väljer att inte göra de avdrag som den konstnärliga verksamhetens kostnader genererar. Resultatet blir en höjd föräldrapenning, men likväl finns kostnaderna kvar.

Regler om jämförelseinkomst under uppbyggnadstiden

Under ett uppbyggnadsskede av företaget kan SGI beräknas högre än vad egenföretagarens nettoinkomst visar. Jämförelseinkomsten får dock inte vara högre än för en jämförbar anställd person. Försäkringskassan använder sig som nämnts ovan då av en jämförelseinkomst. Syftet är hjälpa en ny företagare under en första period då vinsterna ofta är låga. Om det till exempel rör sig om en webbdesigner med egen firma så är en jämförelseinkomst en webbdesigner anställd vid en webbyrå.

Praxis och kommentarer till regler om jämförelseinkomst under uppbyggnadstiden

I mål nr 14740-99 i Länsrätten i Stockholms län argumenterar motparten försäkringskassan att en bildkonstnär under sin uppbyggnadsperiod inte skall jämföras med en etablerad bildkonstnär utan med en nyetablerad. Försäkringskassan och länsrätten använder sig i målet av ett av Konstnärsnämndens ettåriga konstnärsbidrag om 75 000 kr plus skatt som jämförelseinkomst för årsinkomst. Detta är enligt min åsikt en okunnig användning då nivåerna på ettåriga konstnärsbidrag inte är satta efter tanken att konstnären enbart skall leva av stipendiet utan vara en kompletterande inkomst. Länsrätten gör följande bedömning:

En konstnär som bedriver verksamhet i eget företag kan enligt länsrättens bedömning inte jämföras med en anställd konstnär vid bestämningen av den försäkrade sjukpenninggrundande inkomst. Det är inte skäligen anta att X inkomst under det första året som egen företagare inom konstnärsbranschen kommer att uppgå till 200 000 kr såsom hon själv uppskattat.

Domen i länsrätten överklagades och gick vidare till Kammarrätten i Stockholm mål nr 1204-2000. Kammarrätten menar att det inte finns någon anledning att som jämförelseinkomst använda det

lägsta stipendiet utan går efter Riksförsäkringsverkets linje och rekommenderar att använda sig av högsta möjliga belopp. Kammarrätten menar vidare att man i andra fall med andra yrkeskategorier inte ställer sig frågan om vederbörande verkligen kommer att uppnå inkomstnivån i framtiden. Kammarrätten ändrar i sitt domslut underinstansernas beslut och bestämmer att bildkonstnären X sjukpenninggrundande inkomst skall jämföras med Konstnärsnämndens garantiinkomst för konstnärer.

Enligt Konstnärernas Riksorganisation (KRO) är problemet med jämförelseinkomst under uppbyggnadsfasen vanligt när det gäller beräkning av SGI. Bild- och formkonstnärer med femårig högskoleutbildning bildar inte ovanligt familj några år efter utbildningen och vill då nyttja föräldraförsäkringen. Problemet enligt dem är att likvärdiga förhållanden leder till allt för olika bedömningar av försäkringskassan. KRO:s jurist uppger att ett 30-tal konstnärer under våren 2002 sökt juridisk hjälp med försäkringskassan i denna fråga.

Förlängning av uppbyggnadstiden

Den s.k. uppbyggnadstiden, då en egenföretagare kan få en högre SGI än sin nettoinkomst, kan förlängas om det finns särskilda skäl och med särskilda skäl menas omständigheter som rör företaget inte företagaren. Godtagbara skäl finns om en jordbrukare som gör stora investeringar sänker nettoresultatet under ett antal år eller ställer om från mjölkproduktion till köttproduktion. Ovanstående betyder att en egenföretagande konstnär som blir långtidssjuk eller tar ut en längre period av föräldrapenning inte kan få en förlängd uppbyggnadsperiod. Man kan svårigen separera den egenföretagande konstnären och den konstnärliga verksamheten. En egenföretagande författare kan t.ex. rimligtvis inte be någon annan författare skriva sina romaner under föräldraledigheten för att uppehålla och under uppbyggnadsperioden öka verksamhetens resultat.

Ojämna inkomster

En annan aspekt är om inkomsten kommer någorlunda kontinuerligt eller vid ett tillfälle. Ett arvode eller royalty betalas ibland ut som en stor summa. Tiden för arbetsinsatsen och betalningstillfället behöver inte sammanfalla. Regeln om att inkomsten skall vara stadigvarande eller årligen återkommande läggs även på dessa inkomster. Arbetet med att t.ex. skriva en roman är kontinuerligt, kanske tar det flera år. Betalningen för samma arbete är däremot inte kontinuerlig. En upphovsmans inkomster generas ofta långt efter själva arbetsinsatsen, t.ex. en författares eller kompositörers verk kan generera upphovsrättsliga inkomster långt in i framtiden. En längre periods sjukdom kan därför verka negativt på framtida inkomster. En romanförfattare arbetar på spekulaton, dvs. först skrivs boken och sedan säljs den till ett förlag. Betalningen sker alltså efter utfört arbete och royalty och biblioteksersättning är en framtida inkomst under en ibland mycket lång tidsperiod. I dessa fall tydliggörs de begränsningar som kriterierna om ”stadigvarande och återkommande” inkomst utgör i förhållande till konstnärlig verksamhet.

5.1.5 Bedömning

RFV likställer i sin vägledning 2002:4 begreppet kulturarbetare med konstnär med hänvisning till Konstnärsnämnden utan att hänvisa till något enskilt dokument. Vägledningen pekar även på tre kriterier för att bedöma om en person är konstnär, också de från samma källa. Konstnärsnämndens KNUFF-utredning från 1981 har visat sig vara det citerade dokumentet. KNUFF-utredningen menar att kulturarbetarbegreppet är vagt och inte allmänt vedertaget. Vidare säger man att definitionen i utredningen används som ett arbetsinstrument för en undersökning av gruppens ekonomiska situation och arbetsmarknad.⁹ Hela detta kapitel i RSV:s vägledning 2002:4 bör enligt min bedömning ses över. Användningen av kulturarbetare och konstnär som synonymer skapar allvarliga gränsdragningsproblem. För vidare resonemang i avsnitt 1.4 Konstnärssyrket.

---

⁹ s. 13, Fria kulturarbetare, Konstnärsnämnden, 1981.

Försäkringskassan liksom andra myndigheter gör baserat på en rad fakta om individer avancerade bedömningar i sin myndighetsutövning. En individ som till yrket är konstnär skall såsom alla andra få sin rätt prövad, till i detta fall en SGI, efter en rad faktiska kriterier. RFV:s ovan beskrivna kriterier för konstnärer är en definition av kulturarbetare (konstnärer) som innehåller bl.a. en kvalitativ aspekt, vilket gör att bedömningen kan komma in på ett vanskligt område. En konstnärs yrkeskunnighet, är svårt att separera från konstnärlig kvalitet vilket i de allra flesta fall går utöver handläggarens kompetens att bedöma. När försäkringskassan bedömer konstnärens framtida inkomst borde personens avsikt att arbeta, eventuell utbildning och det faktum att personen ifråga har arbetat som konstnär ligga till grund för bedömningen. Försäkringskassan bör vara vaksam så att värderingar om personens konstnärliga kvalitéer i sin yrkesroll inte blandas in. Om försäkringskassan i det individuella fallet inte anser sig ha tillräcklig med information om konstnärens framtida inkomst skulle detta kunna avhjälpas genom att myndigheten upprättar en kontakt med en konstnärsorganisation eller ett framtida centralt kompetenscenter för konstnärer inom försäkringskassan.

Problematiken med egenföretagande konstnärers låga netton, vilka i sin tur ger låg ersättning i socialförsäkringssystemen baserade på förlorad arbetsinkomst, är som jag ser det svårt att lösa. Tanken att använda företagets inkomst innan avdrag som bas ter sig svårt att argumentera för. En lösning vore att konstnären i sitt netto skulle få räkna in fasta kostnader som den tvingas betala även under en sjuk- eller föräldraförsäkringsperiod. Det skulle innebära att bevisbara kostnader i den konstnärliga verksamheten som inte reduceras trots uppehåll i verksamheten skulle påföras nettoinkomsten vid SGI-beräkning. Exempel på sådana kostnader kunde vara ateljéhyra, avbetalningar på maskiner och annat material. En helt annan lösning för egenföretagaren med ett lågt netto pga. höga kostnader i verksamheten är att istället reducera dessa via kulturpolitiska stödåtgärder.

Det finns enligt min mening användbara jämförelseinkomster för de flesta konstnärer. På scenområdet finns avtal mellan arbetsmarknadens parter för statliga tjänster vid teatrar och orkestrar osv. samt lönestatistik. Att använda Konstnärsnämndens och Författarfondens inkomstgaranti som jämförelseinkomst är en rimlig

lösning för konstnärer som inte kan hänvisa till kollektivavtal och lönestatistik. Garantin motsvarar ca 190 000 kronor (fem prisbasbelopp) och ges till konstnärer i alla konstnärskategorier varför RFV:s rekommendationer efter ett beslut i kammarrätten om jämförelseinkomst enligt inkomstgarantin bör kunna användas för alla konstnärsgupper.

När egenföretagande konstnärer kan visa på faktiska omedelbara framtida inkomster såsom t.ex. ett stort utsmyckningsuppdrag bör inkomsten beaktas i bedömningen av SGI, något som RFV även menar görs.

Rimlig hänsyn till egenföretagande konstnärers situation med den för konstnärer typiska långa infasningen i yrket borde vara att den s.k. uppbyggnadsfasen räknas till minst 5 år.

I uppbyggnadsfasperioden borde man även bortse från den tid som den egenföretagande konstnären var sjuk eller nyttjat föräldraförsäkringen.

Konstnärorganisationerna efterfrågar en förutsägbarhet i bedömning av SGI. I dag fastställs SGI vid behov, när man t.ex. blivit sjuk eller vill begära föräldrapenning, vilket kan göra att individen inte till fullo förstår konsekvenserna av t.ex. avsättningar i en periodiseringsfond vid deklarationen. Reglernas konstruktion gör det närmast omöjligt att i förväg få veta sin SGI. Först när man blir sjuk eller vill nyttja sin föräldraförsäkring görs en utredning av ens fall på försäkringskassan. Som sjuk eller som ny förälder har man kanske begränsade möjligheter att påverka utredningen och hävda sin rätt. Visserligen kan man hävda att det är meningslöst att fastställa en SGI i förväg eftersom den ändå skulle behöva omprövas vid behovstillfället, men det är uppenbart otillfredsställande att både individuella konstnärer och deras organisationer har svårt att göra en rimlig bedömning om vad ett beslut om sjukpenninggrundande inkomst skulle komma att bli.

När SGI fastställs för konstnärer skall konstnärer bedömas såsom alla andra som genom arbete är försäkrade i Sverige. För att detta skall vara möjligt tror jag att det är nödvändigt att berörda myndigheter har ingående kännedom om de speciella arbetsvillkor som gäller på kulturarbetsmarknaden med företrädesvis korta och många anställningar/uppdrag samt är medvetna om att konstnärer

ofta har korta brödjobb vid sidan av sin konstnärliga verksamhet. En hänsyn som regeringen uttalat i proposition 1996/97:3.

Från rättssäkerhets- och kvalitetssynpunkt är det av vikt att handläggningen av fastställande av konstnärers SGI inte tar längre tid än en normal handläggning. För att detta skall göras möjligt skulle enligt min mening försäkringskassan och RFV på liknande sätt som AMS och Skattemyndigheten kunna koncentrera sin kompetens och handläggning av konstnärernas ärenden. RFV och försäkringskassorna bör även förbättra sin information gentemot kulturområdet.

5.2 Sjukpenning och sjuklön

5.2.1 Reglerna för sjukpenning och sjuklön

Sjukpenning är en arbetsbaserad förmån för alla som arbetar i landet som anställd, uppdragstagare eller egenföretagare. Arbetets varaktighet, personens bostadsort eller medborgarskap saknar betydelse vid bedömningen av om en person anses arbeta i Sverige. För anställda gäller försäkringen från den första dagen av anställning, och för egenföretagare och uppdragstagare från den dag som arbetet påbörjas. Försäkringen upphör i regel att gälla tre månader efter den dag då arbetet upphört.¹⁰

Den som är anställd omfattas av sjuklönelagen. Enligt lagen (1991:1047) om sjuklön (SjLL) har arbetstagaren rätt att under de första 14 dagarna av varje sjukperiod behålla 80 % av sin lön och andra anställningsförmåner utom den första dagen som är en karensdag. Om en anställd har flera arbetsgivare delas sjuklönen upp och beräknas i förhållande till respektive inkomst. Vid blandad inkomst från uppdrag/egenföretagande och anställning betalas ersättning i form av sjuklön och sjukpenning parallellt.¹¹

Uppdragstagare och egenföretagare omfattas inte av sjuklöne-reglerna utan de får sjukpenning även för den första perioden.

Problem med gränsdragningen kan uppstå när försäkringskassan skall fastslå om en försäkrad är arbetstagare eller uppdragstagare. Enligt reglerna om SGI kan en arbetstagare tillgodoräkna sig vissa uppdragsersättningar men får sjukpenning först från och med den

---

¹⁰ s. 11, Vägledning Nr 2002:8, RFV.

¹¹ s. 17-18, Vägledning Nr 2002:8, RFV.

femtonde dagen om arbetstagaren inte kan visa att den skulle ha arbetat under sjukperioden.

Rätten till sjuklön enligt SjlL 3 § gäller från och med den första dagen av anställningen. Är den avtalade anställningstiden kortare än en månad inträder dock rätten till sjuklön endast om arbetstagaren tillträtt anställningen och därefter varit anställd fjorton kalenderdagar i följd. Tidigare anställningar hos samme arbetsgivare räknas med om tiden mellan anställningarna inte överstiger fjorton kalenderdagar.

”En anställd som på grund av kvalifikationsvillkoren inte omfattas av SjlL kan i stället omfattas av AFL.”¹² Om arbetsgivaren ifrågasätter arbetstagarens rätt till sjuklön finns en bestämmelse om sjuklönegaranti i 20 § SjlL som ger arbetstagaren rätt till ersättning från sjukförsäkringen som ekonomiskt skydd under tiden för tvisten.

Sjukpenning ges inte första dagen i en sjukperiod (karensdag) och hel sjukpenning de följande dagarna utgör 80 % av den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten, delad med 365.¹³ För att få ersättning krävs att sjukdomen sätter ner arbetsförmågan med minst en fjärdedel.

En försäkrad kan få hel, trefjärdedels, halv eller en fjärdedels sjukpenning.

En egenföretagare kan välja försäkring med tre eller trettio dagars karenstid. Om man inte väljer omfattas man av regeln om en karensdag. Om egenföretagaren väljer längre karenstid så sänks sjukförsäkringsavgiften i egenavgiften. Inkomståret 2002 var ordinarie egenavgift (utan nedsättning) 31,01%, vid tre karensdagar 29,18 % och vid trettio karensdagar 27,78 %.

Sjukpenningen är antingen kalenderdagsberäknad eller tim-/dagberäknad. Kalenderdagsberäknad sjukpenning är 80 % av SGI delad med 365 och betalas som regel ut från och med den 15 dagen i en sjukperiod. Kalenderdagsberäknad sjukpenning betalas för alla dagar i veckan oavsett om den försäkrade skulle ha arbetat eller inte. Tim-/dagberäknad sjukpenning är 80 % av SGI delad med antalet normalt arbetade timmar eller dagar per år. Schablonen för heltidsarbete är 260 dagar per år eller 2 080 timmar per år. Tim-/dagberäknad sjukpenning betalas som regel under de första 14 dagarna i en sjukperiod och bara för de dagar eller timmar som personen skulle ha arbetat om han eller hon inte blivit sjuk.

¹² s. 19, Vägledning Nr 2002:8, RFV.

¹³ Lag (1962:381) om allmän försäkring, kap. 3, 4 § 1–2.

En arbetslös person får kalenderdagsberäknad sjukpenning om den är inskriven som arbetssökande vid arbetsförmedlingen och beredd att ta arbete i den omfattning som motsvarar den beräknade SGI. För korttidsanställda som inte kvalificerar sig till sjuklön gäller reglerna om rätt till sjukpenning. Under de första 14 dagarna utbetalas tim-/dagberäknad sjukpenning. Om man inte kan utreda hur den försäkrade skulle ha arbetat kan sjukpenning betalas ut med utgångspunkt från vad som anses skäligt i jämförelse med hur personen arbetat tiden innan sjukdomsfallet inträffade. En skälig jämförelseperiod kan enligt lagens förarbeten vara 3 månader. Från och med den 15 dagen i sjukperioden betalas kalenderdagsberäknad sjukpenning ut oavsett om den försäkrad skulle ha arbetat eller inte.¹⁴

5.2.2 Sjukpenning i förebyggande syfte

Medicinsk behandling eller medicinsk rehabilitering kan ge rätt till sjukpenning. Behandlingen eller rehabiliteringen måste syfta till att förebygga sjukdom, förkorta sjukdomstid eller helt eller delvis förebygga eller häva nedsättning av arbetsförmågan. Till medicinsk behandling och rehabilitering räknas vanlig sjukvård, sjukgymnastik, syn- och hörselrehabilitering, arbetsterapi, utprovning av handikaphjälpmiddel samt rådgivning och stödåtgärder. Behandlingen måste ordinerats av läkare och ingå i en plan som godkänts av försäkringskassan. Reglerna om karensdag gäller inte sjukpenning i förebyggande syfte. Även efter det att den försäkrade återgått till arbetet men är i behov av medicinsk behandling för att förebygga återfall eller framtida arbetsoförmåga ersätts tiden för behandling med sjukpenning.¹⁵

5.2.3 Rehabilitering

Rehabilitering är både en bosättningsbaserad och en arbetsbaserad förmån som syftar till att den som drabbats av sjukdom ska få tillbaka sin arbetsförmåga och förutsättningarna att försörja sig själv genom förvärvsarbete. Rehabiliteringen planeras i samråd med den försäkrade och utgår från individens förutsättningar enligt

---

¹⁴ s. 72–73, Vägledning Nr 2002:8, RFV.

¹⁵ s. 49–50, Vägledning Nr 2002:8, RFV.

22 kap. 2 § i AFL. För en arbetstagare med flera arbetsgivare gäller att varje arbetsgivare har ansvar för rehabiliteringen, vilket dock kan ske i samarbete arbetsgivarna mellan. Om personen inte har en arbetsgivare, är arbetslös, egenföretagande eller studerande är det försäkringskassans ansvar att en rehabiliteringsutredning görs.¹⁶

För att göra det möjligt att komma tillbaka till sitt arbete eller annat arbete kan rehabiliteringen bestå av arbetsträning eller utbildning, som bör vara avslutad inom ett år. Arbetsgivaren är ansvarig för finansieringen av rehabiliteringen som sker inom eller i anslutning till den egna verksamheten eller för åtgärder som syftar till att personen är kvar i verksamheten. Försäkringskassan i sin tur har särskilda medel för rehabiliteringsinsatser och arbetstekniska hjälpmedel.¹⁷

Under en period av arbetslivsinriktad rehabilitering kan en person få rehabiliteringsersättning samt ett särskilt bidrag för kostnader som uppstår i samband med rehabiliteringen. Rehabiliteringen måste ingå i en av försäkringskassan upprättat plan. Ersättningens omfattning skall motsvara omfattningen av nedsatt arbetsförmåga om inte rehabiliteringen har ett förebyggande syfte. Rehabiliteringspenning betalas ut från första dagen av den arbetslivsinriktade rehabiliteringen med 80 % av SGI delat med 365.¹⁸

5.2.4 Vad skrivs i reglerna om konstnärer?

Varken i lagstiftningen eller i RFV:s vägledning om sjukpenning, sjuklön och rehabilitering finns någon speciell hänvisning till konstnärer eller kulturell verksamhet.

5.2.5 Konstnärernas villkor i förhållande till regler för sjukpenning, sjuklön och rehabilitering

Sjukförsäkringssystemet förändrades 1992 med införande av en sjuklön som betalas av arbetsgivaren de första 14 dagarna. Denna förändring har skapat vissa svårigheter för kulturområdet. Fortfarande idag, 10 år efter reformen, tycks det som kulturområdet inte har tillräcklig information om det nya systemet.

---

¹⁶ s. 79–80, Vägledning Nr 2002:8, RFV.

¹⁷ s. 89–91, Vägledning Nr 2002:8, RFV.

¹⁸ s. 92–94, Vägledning Nr 2002:8, RFV.

Om en arbetstagare inte har en arbetsgivare skall försäkringskassan betala sjukpenning under de första 14 dagarna (utom karensdagen) om personen ifråga kan visa på att den skulle ha arbetat om den inte blivit sjuk. Information om detta har inte tydligt gått ut till alla frilansande löntagarna inom konstområdena, som ibland tror att de automatiskt råkar ut för 14 dagars karens, vilket leder till att de inte tycker det är lönt att sjukskriva sig för kortare sjukperioder. Det är heller inte ovanligt att konstnären menar att handläggningstiden av ärendet kommer att ta så lång tid att det därför inte är lönt att sjukskriva sig. Antingen är behovsperioden slut när väl ersättningen kommer eller så är arbetsinsatsen att samla ihop all information inför bedömningen större än vad ersättningen är värd. Många konstnärer faller utanför den normala mallen för en anställd arbetstagare och blir därför komplicerade fall för försäkringskassan att handlägga, de blir tidsödande bedömningsfall. En frilansande musiker utan F-skattsedel, t.ex. en vissångare har kanske 40 olika arbetsgivare under ett år.

Att arbetsgivaren skall betala sjuklön de första 14 dagarna innebär naturligtvis en avsevärd ekonomisk belastning på det stora antalet ekonomiskt svaga arbetsgivare inom kultursektorn. Fria dans-, musik- och teatergrupper har sällan möjlighet att i en budget räkna in omkostnader som uppstår om ensemblen blir sjuk och dessutom behöver ersättas. Projekt måste då läggas ned, till ibland stora kostnader, eller räddas genom krisbidrag. Försäkringskassan har en småföretagareförsäkring för att täcka sjuklönekostnader. Denna försäkring tycks få inom den fria kultursektorn känna till och de som känner till den kan vanligen inte teckna den på grund av de höga premierna.

En konstnär och hans eller hennes verksamhet kan sällan separeras utan är en helhet. Ofta är det ju till och med personens kropp som är i fokus som hos sångare, skådespelare eller dansare. En frilansande operasångare kanske arbetar ett år med instuderingen av ett för honom eller henne nytt verk som skall framföras tre gånger. Inkomstförlusterna vid sjukdom vid föreställningstillfällena blir förödande och privata försäkringars premier är oöverkomliga. En annan riksfaktor är permanenta arbetsskador, vilka kan omöjliggöra ett fortsatt konstnärligt utövande. Speciellt utsatta är musiker och dansare.

Många konstnärstyrken är riskyrken ur skadesynpunkt och de är ofta psykiskt betungande. I en ny serie skrifter om Teaterns arbetsmiljö beskrivs i den första delen dansarens villkor.¹⁹ Skriften refererar till en forskare som jämfört sextioen olika former av hård fysisk aktivitet och kommit fram till att balett och tjurfäktning ställde lika extrema krav, endast amerikansk fotboll sliter mer på kroppen. Undersökningar visar att omkring 60 % av dansarna råkar ut för skador varje år. Författaren framhåller vikten av specialistkompetens vid behandling, förebyggande behandling och läkning av skador. En specialistkompetens som inte endast inkluderar specialisläkare utan även massörer, sjukgymnaster, naprapater, kiropraktorer eller osteopater. Behovet av sådana är ofta tillgodosett vid institutionsteatrarna men finns sällan för mindre danskompanier eller frilansare. Stor vikt läggs vid att skador får tid att läka ut, vilket ofta kräver långa sjukskrivningsperioder och ett arbetsklimate som tillåter sådana. Vid rehabilitering har dansaren svårt att få rätt behandling genom den allmänna sjukvården och inte sällan har s.k. alternativa behandlingar som akupunktur och naprapati goda effekter. En annan konstnärgrupps arbetsskador och psykiska besvär har nyligen uppmärksammats genom inrättandet av ett medicinskt center för musiker i Skåne. Även de utsätts ofta för extrem fysisk belastning. Liknande behov av specialistkompetens inte minst på det psykosociala området kan antagligen ses hos samtliga konstnärliga yrken.

En annan svårighet för konstnärer är hur inkomstbortfallet definieras. Är man sjuk är man arbetsoförmögen, men när uppstår inkomstbortfallet? Om man är sjuk när en föreställning eller ett framträdande skall äga rum, eller när en utställning skall ha vernissage, går konstnären kanske miste om arvoden eller gager som den skulle ha levt av under lång tid. Reglerna för sjuklön och sjukpenning kan inte kompensera det kraftiga inkomstbortfallet i sådana fall.

5.2.6 Bedömningar

Vid en längre sjukdomsperiod är det av vikt att en frilansande konstnär situation bedöms med kännedom om konstnärernas speciella arbetsvillkor. Oavsett om konstnären är egenföretagande

---

¹⁹ Thornblad, Helene, Teaterns arbetsmiljö – Dansare, Prevent, 2002.

eller en frilansande arbetstagare är det högst sannolikt att personen har en privatekonomi utan buffert. I vardagen finns antagligen redan en psykiskt betungande oro för att klara av den personliga ekonomin. Vid längre allvarigare sjukdomar är det därför viktigt att en vidsynthet finns då sjukskrivningens omfattning fastställs, dvs. att man tar hänsyn till att vägen tillbaka till yrkeslivet kan vara lång. Att komma igen efter en sjukdom är en tung och ofta lång väg även för en erkänd konstnär, för att få de fåtaliga arbetena eller skapa sina egna arbetstillfällen. Merparten av konstnärerna arbetar utan en fast arbetsgivare och det blir då viktigt att försäkringskassan spelar en aktiv roll då det gäller rehabilitering och hjälp med att återgå till arbetet.

Enligt min bedömning bör dansare, musiker och andra konstnärer med fysiskt och psykiskt slitsamma konstnäryrken ha tillgång till specialistkompetens när det gäller förebyggande behandling, behandling och rehabilitering. Här bör speciellt de frilansande konstnärerna uppmärksammas. För dansare och musiker borde speciella center/mottagningar inrättas som ska täcka behoven för hela landet.

För alla konstnärsgupper borde behovet av psykologisk specialistkompetens uppmärksammas. Här bör man även se på missbruksproblemen.

5.3 Föräldraförsäkring

5.3.1 Regler för föräldrapenning

Enligt 4 kap. § 3 i AFL betalas föräldrapenning ut under högst 480 dagar sammanlagt för ett barn. Om föräldrarna har gemensam vårdnad har varje förälder en egen rätt till 240 dagar. 60 av dessa är reserverade för vardera föräldern medan resterande del kan fördelas mellan föräldrarna. Föräldrapenning kan betalas ut längst till dess barnet har fyllt åtta år eller till den tidpunkt när barnet slutat det första skolåret.

Föräldrapenningens inkomstbaserade del beräknas på den sjukpenninggrundade inkomsten. Det finns en särskild kvalifikationsregel för de första 180 dagarna med föräldrapenning. Kvalifikationsregeln innebär att föräldern under minst 240 dagar i följd, innan barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för födelsen, ska ha varit försäkrad för en sjukpenning med ett belopp över-

stigande lägstanivån, dvs. 60 kronor per dag (det s.k. 240-dagars villkoret). Uppfyller föräldern inte kvalifikationsvillkoret, betalas föräldrapenning ut enligt grundnivån, dvs. 150 kr per dag. För övriga 210 sjukpenningdagar finns inte motsvarande kvalifikationskrav. Föräldrapenning kan då betalas ut enligt SGI eller lägst enligt grundnivå. Efter de första 180 föräldrapenningdagarna kan föräldern också nyttja de s.k. 90 lägstanivådagarna som ersätts med 60 kr per dag.

En person som är arbetslös och arbetssökande eller sjuk innan personen vill ta ut föräldrapenning men har en inarbetade SGI-tid innan dess är berättigad till föräldrapenning baserad på den tidigare lönen enligt regeln om s.k. SGI-skyddad tid. Dvs. sjukdom eller arbetssökande är skyddade tider vilket gör att personen kan uppfylla det s.k. 240-dagars villkoret.²⁰

Det finns ett allmänt SGI-skydd för den gravida kvinnan så att hon kan avbryta eller inskränka sitt arbete tidigast 6 månader innan den beräknade förlossningen utan att förlora sin sjukpenninggrundade inkomst. I regeln ingår även att den arbetssökande har rätt att avbryta eller inskränka arbetssökandet.²¹ Den blivande mamman har rätt till föräldrapenning 60 dagar innan beräknad förlossning enligt AFL kap. 4 § 4.

Föräldrapenningens storlek bestäms av den tid föräldern avstår att arbeta i förhållande till normal arbetstid. Med normal arbetstid menas högst 40 timmar per vecka. Om en förälder har flera arbetsgivare gäller den sammanlagda arbetstiden. Om en förälder arbetar halvtid kan den få halv föräldrapenning och samtidigt arbeta halvtid. Egenföretagares arbetstid bör styrkas med intyg från revisor, intresseorganisation eller liknande. Om egenföretagaren kan styrka att den arbetar mer än 40 timmar per vecka kan det godkännas. Föräldrapenning kan tas ut med hel-, tre fjärdedels-, halv-, en fjärdedels- eller en åttondels ersättning.²²

5.3.2 Regler för havandeskapspenning

Havandeskapspenning kan ges till en gravid kvinna om havandeskapet har satt ned hennes förmåga att utföra uppgifterna i sitt förvärvsarbete med minst en fjärdedel och hon inte kan omplaceras

²⁰ s. 21, 23–24, Föräldrapenning, Vägledning nr 2002:1, RFV.

²¹ s. 88–89, Sjukpenninggrundande inkomst, Vägledning nr 2002:4, RFV.

²² s. 26–27, Föräldrapenning, Vägledning Nr 2002:1, RFV.

till annat mindre ansträngande arbete. (AFL 3 kap. § 9) Ledigheten skall vara nödvändig för att skydda kvinnans hälsa. Ett fysiskt krävande arbete i sig ger inte rätt till havandeskapspenning utan det måste vara individen som inte klarar av arbetet enligt prop. 1978/79:168 s. 51 f. Både arbetstagare och egenföretagare omfattas av reglerna.

För att ha rätt till havandeskapspenning måste kvinnan förvärvsarbeta.

Det bör krävas att hon skulle ha utfört förvärvsarbete åtminstone en kortare tid under den period för vilken hon begär ersättning. Det innebär att för en objektanställd eller någon med tidsbegränsad anställning som kan antas ha för avsikt att fortsätta förvärvsarbeta efter den aktuella anställningen slut måste havandeskapspenning kunna beviljas om kvinnan faktiskt skulle ha utfört förvärvsarbete åtminstone en kortare tid under den period för vilken hon begär ersättning. (Proposition 1978:168 om föräldrautbildning och förbättringar av föräldraförsäkringen m.m., s. 53 och Försäkringsöverdomstolens [FÖD] Dom 1896-1985 är refererad FÖD 1988:3.²³

Bedömningen av rätten till havandeskapspenning gäller arbetsförmågans nedsättning i förhållande till det förvärvsarbete kvinnan utför. Detta SGI-skydd gäller även om kvinnan avbryter eller inskränker sitt arbete 6 månader före barnets födelse. För tim- eller kortidsanställda gäller samma regler som vid sjukpenning, dvs. om det inte kan utredas exakt hur kvinnan skulle ha arbetat så ska försäkringskassan utreda hur kvinnan arbetat före den period hon söker ersättning för och bedöma om det är troligt att hon skulle ha förvärvsarbetat om hon inte varit gravid.²⁴

Vid omplacering till andra fysiskt lättare arbetsuppgifter har kvinnan rätt till samma anställningsförmåner och hennes lön kan inte sänkas. En omplacering kan ske tidigast 60 dagar innan beräknad förlossning.

En gravid eller ammande kvinna har även rätt till havandeskapspenning om hon i arbetsmiljölagens (1997:1160) 4 kap. 6 § mening har ett fysiskt påfrestande arbete, farligt arbete eller en farlig arbetsmiljö och inte kan omplaceras på sin arbetsplats. Denna regel gäller sedan januari 1995 enligt EG-direktiv 92/85/EEG. Regeln gäller endast arbetstagare, dvs. inte egenföretagare. Enligt lagen skall kvinnan av sin arbetsgivare förbjudas att fortsätta sitt vanliga arbete om arbetsmiljön medför risker för fosterskador eller

²³ s. 11, Havandeskapspenning, Vägledning Nr 2002:6, RFV.

²⁴ s. 17–18, Havandeskapspenning, Vägledning Nr 2002:6, RFV.

för havandeskapet. Allmänt anses risker vara fysikaliska, biologiska, kemiska, belastningsergonomiska och psykosociala faktorer.²⁵

Rätten till havandeskapspenning gäller under högst 50 dagar, dock tidigast från och med den 60:e dagen före och längst t.o.m. elfte dagen innan beräknad förlossning. Om en kvinna förbjuds att arbeta enligt arbetsmiljölagen kan ersättning betalas ut under hela graviditeten utom de sista tio dagarna före beräknad förlossning. Havandeskapspenningen motsvarar sjukpenningen men ges utan karenssdag. Ersättningsnivån är 80 procent av SGI dividerad med 365. Havandeskapspenning beskattas som andra inkomster och är pensionsgrundande samt semesterlönegrundande.²⁶

5.3.3 Regler för tillfällig föräldrapenning

Föräldrar till barn upp till 12 år (i särskilda fall upp till 16 år) kan få tillfällig föräldrapenning om barnet är sjukt, om den som brukar ta hand om barnet är sjuk (ordinarie vårdares sjukdom) eller vid besök vid barnvårdscentral. Föräldrar kan få ersättning under högst 60 dagar per barn och år, vilket kan förlängas med ytterligare 60 dagar. De ytterligare 60 dagarna kan inte tas ut vid ordinarie vårdares sjukdom. Om barnet är mellan 6-11 år har föräldrar även rätt till en kontaktdag per barn och år för att besöka skolan, fritidsverksamheten eller för att delta i föräldrasamtal. Den tillfälliga föräldrapenningen är 80 % av den sjukpenninggrundande inkomsten. En anställd får tim- eller dagberäknad ersättning för faktisk arbetstid. Den som inte är anställd får kalenderdagsberäknad ersättning. Om man är arbetslös får man ersättning för dagar som man går miste om arbetslöshetsersättning. Tillfällig föräldrapenning beskattas som andra inkomster och är pensionsgrundande.

---

²⁵ s. 22–27, Havandeskapspenning, Vägledning Nr 2002:6, RFV.

²⁶ s. 28–31, Havandeskapspenning, Vägledning Nr 2002:6, RFV.

5.3.4 Konstnärernas villkor i förhållande till reglerna för föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning

För en heltidsarbetande egenföretagande konstnär utan annan inkomst är det troligen inte svårt att uppfylla tidsbegränsningen i regeln om en 240 dagars försäkringsperiod innan barnets födelse. Egenföretagare kan ju sägas alltid arbeta, dock möjligtvis till en låg timpenning. För frilansande arbetstagare kan däremot problem uppstå liksom naturligtvis för personer som blandar arbetstagande och egenföretagande. Problemen bör kunna förhindras för den frilansande arbetstagaren om hon eller han mellan sina kontrakt anmäler sig som arbetssökande vid arbetsförmedlingen. (Personen behöver inte vara berättigad till arbetslöshetsersättning). Perioden klassas då som SGI-skyddad tid. Det finns även en allmän skyddstid för den sjukpenninggrundande inkomsten om 3 månader som gäller oavsett vad personen gjort under tiden.

För den frilansande konstnären uppstår, liksom för andra sjukpenninggrundade förmåner, svårigheten i att försäkringskassan skall bedöma att personen skulle ha arbetat eller fått uppdrag om personen inte blivit gravid eller under den tiden föräldern begär föräldrapenning och att detta arbete skulle komma att ge en viss lönenivå. RFV:s rekommenderade syn på vikten av individens avsikt att arbeta i framtiden förändrar situationen för föräldern.

Många konstnärer har arbeten som omöjliggörs tidigt i en graviditet. En skådespelerska kan inte längre spela sin roll och en dansare måste mycket tidigt i graviditeten ta det varligt. En frilansande dansare eller skådespelare har små möjligheter att få en anställning under en graviditet då fria dans- eller teatergrupp inte har den ekonomiska möjligheten. Musiker och sångare kan få problem och många konsthantverkare och bild- och formkonstnärer arbetar dagligen med farliga kemikalier och bör därför upphöra med hanteringen under graviditeten, vilket kan omöjliggöra deras arbete. Riksförsäkringsverket förtydligar i en vägledning den vedertagna läkarvetenskapliga uppfattningen att "en normal graviditet inte skall ses som en sjukdom".²⁷ Därav kommer att en gravid dansare eller skådespelare inte kan sjukskriva sig, inte arbeta i sitt yrke och inte få en havandeskapspenning eller föräldrapenning

²⁷ s. 14, Vägledning, Nr 2002:8, RFV.

före den 60:e dagen innan förlossningen. En lösning är att arbetet klassas som farligt ur arbetsmiljölagen, men det kan endast ske genom en arbetsgivare dvs. för anställda.

Teateranställda vid de statsunderstödda teatrarna har i kollektivavtal mellan Teatrarnas Riksförbund och Teaterförbundet löst problemet så att tillsvidareanställda har kvar full lön under tiden från det att arbetsgivaren förklarar att tjänstgöringen bör avbrytas till det att kvinnan har rätt till föräldrapenning.²⁸ För frilansande konstnärer finns inte denna möjlighet och de hamnar ofta helt utanför möjligheten till stöd om kvinnan inte är en av de få skådespelerskorna inom Teateralliansen.

De ovan nämnda yrkesgruppernas problem med arbete och graviditet har ytterligare en aspekt, nämligen den att komma tillbaka efter graviditet. Kanske har rösten och stödet förändrats för operasångaren och dansaren har en lång period av rehabilitering för att kunna återgå till arbetet. Sådan rehabilitering kräver ofta specialisthjälp. Frilansande sångare och dansare hamnar utanför det stöd av specialistkompetens som är uppbyggt via arbetsgivarna under en sådan period.

5.3.5 Bedömning

Frilansande kvinnor med ett konstnärligt yrke som uppenbart förhindras att arbeta under sin graviditet pga. arbetets art eller där fostret och kvinnan i ett mycket tidigt stadium kan ta skada av arbetet borde liksom de tillsvidareanställda vid sceniska institutioner få en inkomstbaserad ersättning i form av en förlängd havandeskapspenning fram till den dagen då föräldrapenning eller havandeskapspenning kan betalas ut. Vid bedömning av havandeskapspenning tas hänsyn till fysiskt påfrestande arbete och avstängning från arbete pga. arbetsmiljölagen. Enligt min bedömning skulle ett tillägg i RFV:s föreskrifter om att hänsyn även tas till arbete som till sin natur omöjliggörs vid en långt gången graviditet hjälpa dessa kvinnor.

---

²⁸ mom. 6, Sjuklön, Särtryck ur kollektivavtal 1998-04-01 mellan TR och TF. Riksavtal avseende teateranställda vid de statsunderstödda teatrarna.

6 Bostadsbidrag och försörjningsstöd

6.1 Bostadsbidrag

6.1.1 Regler för bostadsbidrag

Barnfamiljer och ungdomar mellan 18 och 29 år, kan få bostadsbidrag. Bidragets storlek beror på antalet personer i hushållet, hushållets inkomst, bostadskostnad och bostadsyta. Bidraget är uppdelat i två delar dels ett bidrag för bostadskostnader och dels det särskilda bidraget till barnfamiljer för hemmavarande barn. Det särskilda bidraget ges inte till familjer med umgängesbarn, vilka däremot har rätt till bidrag för bostadskostnaden. Bostadsbidraget är preliminärt, betalas ut löpande, och bestäms efter den inkomst som hushållet uppskattar att det får under kalenderåret. Det slutgiltiga bidraget bestäms när inkomsttaxeringen är klar, dvs. efterföljande år. En sökande måste bo och vara folkbokförd i Sverige och i regel vara folkbokförd i den bostad som personen söker bidrag för.¹ Bostadsbidraget är skattefritt enligt inkomstskattelagen (1999:1229). Försäkringskassan administrerar och beslutar om bostadsbidrag.

Bostadsbidraget beräknas på en bidragsgrundande inkomst (BGI) vilken skiljer sig från sjukpenninggrundande inkomst (SGI). Kontantprincipen tillämpas vilket betyder att inkomsten ingår i BGI det år den är tillgänglig för bidragstagaren. BGI utgör summan av överskott i inkomstlagen tjänst, näringsverksamhet och kapital. Överskottet skall ökas med vissa inkomster bl.a. studiebidrag, och skattefria stipendier över 3 000 kr per månad. 15 % av nettoförmögenheten över 100 000 kr skall dessutom läggas till. Den eventuella förmögenhet som bostaden i vilken den sökande bor utgör, räknas inte med i förmögenheten (5 § BoL). Hela kalenderårets inkomst ligger till grund för bidraget vilket betyder att

---

¹ s. 7, Bostadsbidrag för barnfamiljer och ungdomar, Vägledning Nr 2001:13, RFV.

inkomster som man får efter det att bidraget inte längre betalas ut kan påverka det bidrag som man redan fått.

BGI beräknas med utgångspunkt i överskott i inkomstlagen tjänst, näringsverksamhet och kapital. De utgifter man har för inkomstens förvärvande såsom resor, dubbel bosättning och övriga kostnader räknas av. Allmänna avdrag såsom pensionssparande, periodiskt understöd och underskott av konstnärlig eller litterär aktiv näringsverksamhet (62 kap. IL) är inte att hänföra till något av de nämnda inkomstlagen och påverkar därför inte BGI.² Avdrag som är vinstdispositioner i inkomst av egen verksamhet, såsom periodiseringsfonder och expansionsfonder, skall enligt lagen om bostadsbidrag läggas till inkomsten.

6.1.2 Vad skriver Riksförsäkringsverket om konstnärer och bostadsbidrag?

I RFV:s vägledning nr 2001:13, s. 40, beskrivs utförligt att underskott av konstnärlig eller litterär aktiv näringsverksamhet inte skall reducera BGI. RFV ger till och med ett exempel med en konstnär.

Ingrid är konstnär och har enskild firma. Hon får inte så många tavlor sålda, och därför deklarerar hon ett underskott i inkomstlagen näringsverksamhet. För att klara sitt uppehälle har Ingrid ett kvällsarbete som lärare på Konstfack i Stockholm och lönen deklarerar hon under inkomst av tjänst.

När skatten ska beräknas har Ingrid möjlighet att kvitta underskottet i sin näringsverksamhet mot sin inkomst av tjänst från Konstfack. Det gör hon i rutan ”allmänna avdrag”. Konstnärer har nämligen den rättigheten.

Men Ingrids bostadsbidrag räknas ut på ett annat sätt. Här måste Ingrid ta upp hela sin inkomst från Konstfack som bidragsgrundande inkomst. Hon får alltså inte göra avdrag för underskottet i den egna firman.³

6.1.3 Konstnärernas villkor i förhållande till regler för bostadsbidrag

Innan ändringen i lagstiftning gällande bostadsbidrag 1997 hade konstnärer rätt att använda nettot efter kvittning av förluster från konstnärlig näringsverksamhet som bidragsgrundande inkomst.

² s. 37, Bostadsbidrag för barnfamiljer och ungdomar, Vägledning Nr 2001:13, RFV.

³ s. 40, Bostadsbidrag för barnfamiljer och ungdomar, Vägledning Nr 2001:13, RFV.

Ingen konstnärorganisation fick det nya lagförslaget på remiss trots att det direkt påverkar konstnärers ekonomi. Anledningen till de övergripande förändringar som genomfördes i och med införandet av det nya bostadsbidraget var att kostnaderna i det gamla systemet skenade och att det också visade sig ha brister vilket möjliggjorde ett omfattande fusk. Systemet var också administrativt tungrott.⁴ Argumenten regeringen anger för att skärpa avdragsrätten för samtliga egenföretagare i proposition 1995/96:186, s. 34–35 lutar sig mot den föregående utredningen *Bostadsbidragen – effektivare inkomstprövning – besparingar* (SOU 1995:133) vilken skriver att det inte är rimligt att resultatregleringar av inkomster från näringsverksamhet skall påverka bedömningen av om ett hushåll behöver bostadsbidrag. Beräkningen bör i möjligaste mån likna den som används för inkomst av tjänst eller kapital. Regeringen anför vidare i propositionen att även taxerad inkomst anses vara ett bristfälligt mått på den ekonomiska standarden bland egenföretagare.

Inkomstbegreppet bör ses över inom flera delar av bidrags- och socialförsäkringssystemen. I avvaktan på en samlad översyn av inkomstbegreppet bör den bostadsbidragsgrundande inkomsten beräknas utifrån näringsinkomsten justerad för vissa bokföringsåtgärder som i mer påtaglig grad kan anses ge möjligheter till fördelar för näringsidkare jämfört med arbetstagare i fråga om rätten till bostadsbidrag.⁵

I regeringens proposition nämns inte den speciella rätt som konstnärer har att kvitta underskott i näringsverksamhet mot inkomst av tjänst enligt inkomstskattelagen.

En annan ny regel som kan påverka låginkomsttagande konstnärer är den försämring som familjer får där en av föräldrarna tjänar under 58 500 kr. Tidigare var regeln att prövningen skedde på hushållets sammanlagda inkomst. Den individuella prövningen som infördes skall motverka att bostadsbidraget subventionerar en förälders minskade arbetstid. Regeringen skriver att det inte är rimligt att en familj som väljer att en förälder skall vara hemma skall få ett högre bostadsbidrag än en familj där båda förvärvsarbetar. Vidare säger man att den s.k. arbetslinjen då inte fullföljs och att marginaleffekterna för en förälder som vill börja arbeta blir så stora att det inte "lönar sig" att förvärvsarbete. Situationen för ensam-

---

⁴ s. 14–16, Prop. 1995/186 Nya regler för bostadsbidrag.

⁵ s. 25, Prop. 1995/186 Nya regler för bostadsbidrag.

stående föräldrar är dock inte förändrad.⁶ Den nya inkomstgränsen slår troligtvis hårt mot låginkomsttagande konstnärer. Enligt SOU 1997:190 Konstnärernas verksamhetsinriktning och ekonomiska förhållanden var bruttoinkomsten för 25 % av bild och formkonstnärerna runt 40 000 kr år 1995. En tabell över den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet för samtliga konstnärskategorier visar att för de med bruttoinkomst under 50 000 kr utgjorde bostadsbidraget 7–13 % av den disponibla inkomst.⁷ En försämring av rätten till bostadsbidrag för dessa konstnärer måste anses vara en ansevärd försämring. Visserligen kan en del av konstnärerna med lägst inkomst vara egenföretagande och med de nya reglerna om BGI få en högre nettoinkomst, än i den ovan nämnda tabellen, eftersom kvittningsrätten förlorats och andra bokslutsdispositioner påförs vid beräkningen. Det kan göra att de hamnar över inkomstgränsen om 58 500 kr.

Skattefria stipendier ska räknas med i BGI till den del de överstiger 3 000 kr per månad (4 § BoL). Engångsstipendium slås alltså ut på 12 månader. Se vidare kapitel Stipendier.

Kontantprincipen gäller för bidragsgrundande inkomst vilket betyder att uttag från upphovsmannakonton inräknas det år som inkomsten är disponibel.

Enligt § 26 i Riksförsäkringsverkets föreskrifter (RFFS 1998:9) om beräkning av bostadskostnad skall en sökande som driver näringsverksamhet i bostaden, minska den beräknade bostadskostnaden med en så stor del av bostadskostnaden som motsvarar den bostadsyta som disponeras för näringsverksamheten i förhållande till hela bostadsytan. Ingenting sägs om samordning mellan försäkringskassans och skattemyndigheternas bedömningar men logiskt vore att avdrag för kostnader för näringsverksamhet i bostaden vid beräkning av bostadsbidrag skall göras om skattemyndigheterna i sin tur godkänner avdrag för arbetsrum i hemmet i skattedeklarationen.

---

⁶ s. 28–29, Prop. 1995/186 Nya regler för bostadsbidrag.

⁷ s. 12–13, 17, SOU 1997:190 Konstnärernas verksamhetsinriktning och ekonomiska förhållanden.

6.1.4 Bedömning

I regeringens proposition 1995/96:186 Nya regler för bostadsbidrag, s. 20, skriver man att de ekonomiskt sämst ställda barnfamiljerna bör prioriteras och att bidragen till hushåll med minst betalningsförmåga skall värnas trots en avsevärd åtstramning i systemet. Barnfamiljer med låg ekonomisk bärkraft skall ha tillgång till bostäder med rimlig standard. Arbetslinjen skall hållas och höjda marginaleffekter skall undvikas. Enligt SOU 1997:190 var den genomsnittliga bruttointkomsten för konstnärer för år 1995 142 000 kr vilket var 17 % lägre än för befolkningen i övrigt. Den disponibla inkomsten för konstnärer kom dock upp i genomsnitt på samma nivå som för samtliga hushåll tack vare offentliga bidrag som barnbidrag, bostadsbidrag och arbetsmarknadsstöd osv.⁸ Enligt min mening skulle ett återinförande av rätten till kvittning av underskott i konstnärlig verksamhet vid beräkning av BGI stödja de egenföretagande konstnärerna med låg inkomst. Lösningen är dock en särlösning som enligt RFV skulle innebära en ökad administration.

6.2 Försörjningsstöd (socialbidrag)

6.2.1 Regelverken för försörjningsstöd

Socialbidrag eller som det numera heter försörjningsstöd regleras i Socialtjänstlagen (2001:438) kapitel 4. På uppdrag av regeringen har Socialstyrelsen tillsammans med Kommunförbundet skrivit allmänna råd om försörjningsstöd, SOSFS 1998:11 (S). Nya allmänna råd kommer att publiceras i början av år 2003. Enligt lagen är det kommunen som har det yttersta ansvaret för att de personer som vistas i kommunen får stöd och den hjälp de behöver. (SoL 2 kap. 2 §) Socialstyrelsen och länsstyrelsen har ett övergripande ansvar.

Socialbidraget är det mest utpräglat selektiva stödet med fullständig individuell behovsprövning och utgör det yttersta skyddsnätet när den enskilde inte kan försörja sig på annat sätt, t.ex. genom arbete eller genom det generella socialpolitiska systemet. Socialbidraget är den

---

⁸ s. 8, 18, SOU 1997:190 Konstnärernas verksamhetsinriktning och ekonomiska förhållanden.

enda del av systemen som är helt relaterad till det enskilda hushållets försörjningsbehov.⁹

I socialtjänstlagen 4 kap. 1 § heter det att den som själv inte kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Enligt SOSFS 1998:11 skall makar och registrerade partners inkomster räknas som gemensamma vid bedömning av stöd. Hänsyn till samtliga faktiska inkomster i hushållet skall tas när stödet beräknas. Vissa inkomster bör i normalfallet dock inte medföra en reducering av stödet.

Exempel på sådana inkomster är/.../stipendier och fondmedel som är avsedda för ett visst ändamål, t.ex. en resa.¹⁰

Om den som söker ekonomiskt bistånd är arbetslös skall den sökande stå till arbetsmarknadens förfogande, dvs. vara inskriven på arbetsförmedlingen. Särskilda krav kan ställas på personer under 25 år som uppbär försörjningsstöd. Socialnämnden kan begära att dessa personer skall delta i av nämnden anvisad praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet. Varken i lagstiftningen eller i Socialstyrelsens allmänna råd nämns egenföretagare som grupp.

Vid bedömningen av om den sökande kan försörja sig genom egna tillgångar skall endast realiserbara tillgångar räknas. Här finns dock undantag som t.ex. att man kan få behålla bilen om den är nödvändig i arbetet. Om stödet bedöms bli långvarigt ställs högre krav och då kan det bli aktuellt med försäljning av fritidshus, men även av bostadsrätt eller villa om intäktsöverskottet av försäljningen kan anses motivera åtgärden. Skäliga bostadskostnader bör enligt Socialstyrelsen relateras till vad en låginkomsttagare på orten normalt har råd med. Om stödet är kortvarigt bör den faktiska bostadskostnaden ligga till grund för stödet.

Bistånd ges för skäliga kostnader (livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning, telefon och TV-avgift) enligt en för riket fastställd norm (riksnormen). Om det finns särskilda skäl kan socialnämnden beräkna dessa kostnader högre eller lägre än riksnormen (SoL 4 kap. § 3). Ekonomiskt bistånd gäller även skäliga kostnader för boende, el, arbetsresor, hemförsäkring och medlemskap i fackförbund och

⁹ s. 66, Prop. 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen.

¹⁰ SOSFS 1998:11 (S).

arbetslöshetskassa. Dessa kostnader prövas av respektive kommun i förhållande till individuella behov och kostnader.

6.2.2 Konstnärernas villkor i förhållande till regler för försörjningsstöd

Konstnärer med låg inkomst har inte alltid för lite arbete. De kanske arbetar heltid men har en låg inkomst av sitt arbete. I den s.k. arbetslinjen, en norm som läggs över alla trygghetssystem, utgör ur denna synvinkel konstnärlig verksamhet en anomali. En individ bör enligt nuvarande socialtjänstlagstiftning i möjligaste mån ta ansvar för sin egen försörjning och själv om möjligt parera framtida perioder av lägre inkomst, annars bör individen söka andra försörjningsmöjligheter.

Den arbetstagande konstnären får försörjningsstöd (socialbidrag) om hon eller han är inskriven vid arbetsförmedlingen vid arbetslöshet, dvs. den sökande skall stå till arbetsmarknadens förfogande. Regeln är inte kopplad till arbetslöshetsersättning. Om konstnären bedöms ha ett långvarigt behov av bidrag är det troligt att socialtjänsten tillsammans med arbetsförmedlingen föreslår en omskolning och ett yrkesbyte. I prop. 1996/97:124, s. 71, menar regeringen att socialtjänsten i större utsträckning bör verka aktivt för att den enskilde ges ett bistånd med inriktningen att den enskilde utvecklar och aktiverar de egna resurserna för att därmed klara sin försörjning.

I likhet med alla egenföretagande personer är den egenföretagande konstnären inte nämnd vare sig i lagstiftningen eller i Socialstyrelsens allmänna råd. Det medför svårigheter att få veta hur saker och ting ligger till. Länsrätten i Kronoberg skriver emellertid i ett domslut att det inte finns några principiella hinder mot att bevilja egenföretagare bistånd. Det finns inget lagstöd för att kräva att företag sätts i konkurs eller avslutas. Men rätten menar att det kan krävas av den sökande att den sökande står till arbetsmarknadens förfogande.¹¹

Socialstyrelsen menar att en egenföretagare i princip inte har rätt till försörjningsstöd utan att personen ifråga bör avveckla sin firma och söka ett arbete som anställd för att klara sin försörjning för att få sådant stöd. Dock har egenföretagaren som alla andra rätt till

¹¹ 2000-04-25, 261-00, Försörjningsstöd. Domar 2000, Meddelande 2001:6, Länsrätten i Kronobergs län.

bistånd i akuta nödsituationer. Det kan då även vara ett akut stöd som sedan skall återbetalas. Vid en akut nödsituation bör därför inga krav på en avveckling av företaget ställas från socialtjänsten.¹²

6.2.3 Bedömning

Socialbidragen bestäms delvis av kriterier och nivåer uppställda av enskilda kommuner. Konstnärstödsutredningen 1997:184 menade att konstnärernas komplicerade ekonomiska situation därför leder till stora betydande skillnader i de enskilda bedömningarna.

Vid bedömning av försörjningsstöd är att det är av vikt att vissa generella råd rörande bedömningen av konstnärers särskilda villkor ges från Socialstyrelsen till kommunerna. En sådan hänsyn vore att konstnärer inte skulle tvingas att avyttra sin ateljé eller arbetslokal för att få försörjningsstöd. Däremot är det rimligt att vid ett förmodat längre behov av stöd att konstnären står till arbetsmarknadens förfogande.

---

¹² Samtal med jurist Bruno-Sigurd Thor, Individ- och familjeenheten, Socialstyrelsen, 2002-11-20.

7 Skatter

I utredningsdirektiven anges mitt uppdrag vara att kartlägga hur trygghetssystemen inom bl.a. socialförsäkringsområdet förhåller sig till konstnärlig verksamhet. I direktiven hänvisas emellertid också till ett uttalande i budgetpropositionen för 2001 enligt vilket det

är viktigt att fördjupa kunskapen om hur sociala skyddsnet och regelverk som styr avgiftsuttag och villkor för förmåner tillämpas på de speciella villkor som kännetecknar konstnärlig verksamhet.

Trygghetssystem och skatter hänger samman på flera sätt. Avgifter och skatter och finansierar trygghetssystemen men omfördelar också resurser delvis utifrån välfärdspolitiska mål. Därtill har skattesystemets utformning betydelse för hur enskilda individer uppträder i trygghetssystemen. Jag finner det därför rimligt att tolka direktiven så att även skattesystemet omfattas inom utredningens område.

Förslag till nyordningar i skattesystemet i konstnärspolitiskt syfte, dvs. för att ytterligare stimulera efterfrågan på konst eller för att förbättra konstnärernas ekonomiska villkor, ligger emellertid utanför utredningsuppdraget. Det gäller istället att pröva om de nuvarande skattereglerna innebär särskilda problem för konstnärliga yrkesutövare och om rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållande i skattelagstiftningen och vid dess tillämpning.

Detta kapitel inleds med en diskussion av begreppet konstnärligt yrkesverksam i skattesammanhang. Därefter följer en genomgång av tidigare utredningar som berört konstnärernas förhållande till skatte- och trygghetssystemen. Därvid är det inte svårt att se att i stort sett samma problemkomplex dyker upp igen och igen. Slutligen behandlas de specifika problem denna utredning fokuseras på.

7.1 Vem är konstnärligt yrkesverksam?

Skattelagstiftningen utgår från att konstnärer i likhet med andra yrkeskategorier antingen har inkomst av tjänst och/eller av näring. Därutöver finns ett behov av att avgränsa gruppen konstnärligt yrkesverksamma vid tillämpningen av vissa lagrum t.ex. kvittningsrätt mellan inkomstlagen respektive rätten att utnyttja upphovsmannakonto.

I Riksskatteverkets (RSV) informationsbroschyr för näringsidkare används uttrycket ”fritt utövande kulturarbetare”. Uttrycket preciseras i och för sig. För det första hänvisar man till de verksamhetsområden som åsyftas: ”bild, ord, ton, scen, och etermedia”. För det andra hänvisar man till vad Konstnärsnämnden och Sveriges författarfonden angett som en riktlinje för hur man kan avgränsa gruppen yrkesverksamma konstnärer: ”ägnar sig åt skapande eller annat konstnärligt arbete; är yrkeskunniga inom sitt område; ägnar sig yrkesmässigt åt konstnärligt arbete.

Avgränsningen av vad som är skapande och konstnärligt arbete har fått en större betydelse idag då skattemyndigheten börjat använda denna gränsdragning för att avgöra om en verksamhet så gott som uteslutande utgörs av aktiv, litterär, konstnärlig eller därmed jämförlig verksamhet. I en dom från Kammarrätten 1999-12-08 (överklagad) anges att läromedelsförfattande inte anses som litterär verksamhet.

Här kan man konstatera att det material som de statliga myndigheterna Konstnärsnämnden och Författarfonden tog fram som underlag för en inkomstundersökning 1981 plötsligt blir avgörande för vilka intäkter en konstnär kan ha i sin verksamhet för att få tillgång till kvittningsmöjligheten mellan tjänst och näring

Vid tillämpning av reglerna om upphovsmannakonto samt vid gränsdragningar inom mervärdesskattelagstiftningen krävs dock ytterligare preciseringar.

En lag som definierar upphovsmän är Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. I upphovsrättslagens 1 kap. § 1 definieras upphovsman som den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk. I kap. 5 kompletteras med ”vissa upphovsrätten närstående rättigheter” vilka i § 45 definieras som ”en utövande konstnärs framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk”. Det finns således i svensk lagstiftning en definition av upphovsmän och utövare som bestäms av kopplingen till litterära och konstnärliga verk.

7.2 Skatterna och konstnärerna i tidigare kulturpolitiska utredningar

Flera tidigare konstnärspolitiska utredningar har föreslagit förändringar i skattesystemet för att förbättra konstnärernas ekonomiska villkor. Dessa förslag har huvudsakligen haft tre syften. De har gällt lättnader i den indirekta beskattningen för att stimulera efterfrågan på konstnärernas varor och tjänster och de har gällt speciella avgifts- och inkomstskattelättnader för att förbättra de enskilda konstnärernas ekonomi. Slutligen har utredningar föreslagit lagändringar för att skapa en större tydlighet vad avser rätten till avdrag för inkomsternas förvärvande.

Här refereras tre tidigare utredningar: Kulturskattekommitténs betänkande "Kulturarbetare och uppfinnare – skatter och avgifter" (SOU 1983:53), Konstnärsutredningens betänkande "Konstnärens villkor" (SOU 1990:39) och Konstnärstödsutredningens betänkande "Generella konstnärstöd" (SOU 1997:184).

7.2.1 Kulturskattekommittén

Kulturskattekommitténs uppgift var att se över skatte- och avgiftsreglerna för kulturarbetare och uppfinnare.

Betänkandet är två decennier gammalt och skattelagstiftningen har genomgått stora förändringar sedan det lades fram. Betänkandet är dock av intresse eftersom det är första gången en kartläggning sker av problem som sedan ska återkomma i utredning efter utredning. Flera av utredningens förslag genomfördes också och dessa lagregler är idag egentligen det enda exemplet på skatterättsliga reformer inom konstnärssområdet.

1. Kulturskattekommittén hade att pröva ett av Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS) framlagt förslag till ett nytt inkomstslag – inkomst av konstnärlig och litterär verksamhet. Avsikten med förslaget var bland annat att det skulle bli möjligt att anpassa reglerna till de speciella villkor som gäller konstnärlig yrkesutövning. Genom att föra alla intäkter och kostnader till det nya inkomstslaget skulle en rad gränsdragningsproblem lösas och det skulle vara lätt att skapa tydliga avdragsregler. Kommittén avvisade förslaget, dels därför att det skulle medföra komplicerade förändringar i skatte-

lagstiftningen, dels för att den ansåg att avsedda effekter enklare skulle uppnås på annat sätt.

2. Kommittén konstaterade att invändningar riktats mot att fria kulturarbetare hänförs till "rörelseidkare" med verksamhet i vinstsyfte. Lagtexten ord "yrkesmässigt bedriven" inrymde krav på ett vinstsyfte. Kommittén föreslog en ändring i dåvarande Kommunalskattelagen så att konstnärlig verksamhet skall anses yrkesmässig även om ett egentligt vinstsyfte ej föreligger.
3. Kommittén diskuterade utförligt möjligheterna för konstnärer att göra avdrag för arbetslokal när den inryms i den egna bostaden. Praxis i detta avseende hade skärpts väsentligt via domar i regeringsrätten 1975, innebärande att avdrag medgavs endast om arbetsrummet var avskilt från bostaden i övrigt eller inte kunde utnyttjas för bostadsändamål.
Kommittén föreslog en lagändring för att garantera konstnärernas möjlighet att göra avdrag för arbetsrum. Avdrag borde medges för arbetslokal "om sådan i väsentlig mån hindrat att lokalen ifråga kunnat utnyttjas för bostadsändamål. Har den tillika kunnat utnyttjas för sistnämnda ändamål, skall det eljest avdragsgilla beloppet i skäligen mån jämkas."¹
4. Kommittén uppmärksammade också kulturarbetarnas avdrag för resekostnader och ökade levnadskostnader under resor, något som dittills enligt KLYS bedömning oftast helt eller delvis vägrats. Kommittén gjorde samma bedömning och föreslog att denna rätt skulle erkännas i skattelagen och i Riksskatteverkets anvisningar.
5. Kulturskattekommittén föreslog vidare att en kvittningsrätt skulle införas mellan underskott i en rörelse avseende litterär eller konstnärlig verksamhet och inkomst av tjänst. Förslaget avsåg att undanröja en del av de problem som föranlett KLYS förslag om ett särskilt inkomstslag.
6. Kommittén diskuterade möjligheterna att åstadkomma en mer enhetlig och insiktsfull bedömning av kulturarbetarnas självdeklarationer med landets skattechefer. Enligt kommittén fanns en betydande acceptans för att åstadkomma detta. Kom-

---

¹ s. 91, SOU 1983:53 Kulturarbetare och uppfinnare. Skatter och avgifter.

mittén föreslog inrättandet av särskilda taxeringsnämnder för handläggning av kulturarbetarnas deklARATIONER.

7. Kommittén föreslog också förbättringar när det gäller kulturarbetarnas möjligheter till skatteutjämning mellan olika år. Ett upphovsmannakonto skulle upprättas för att utjämna de ofta extrema inkomstskillnaderna mellan olika år för vissa grupper av kulturarbetare. Kommitténs förslag omfattade förutom upphovsmän även utövande konstnärer och fotografer.

Utredningens förslag kom delvis och med vissa modifieringar att genomföras. Kvittningsrätten mellan inkomstlagen, schablonavdrag för arbetslokal samt en erinran om att resor var ett naturligt inslag i konstnärlig verksamhet blev viktiga resultat av utredningens arbete. Däremot genomfördes inte utvidgningen av upphovsmannakontot.

7.2.2 Konstnärsutredningen

Också Konstnärsutredningen diskuterade liknande förslag, i första hand en s.k. egenavgiftsfond, vilken skulle innebära att egenföretagande konstnärer vars inkomster hamnar under en viss nivå ges möjlighet att ansöka om viss "återbäring" av inbetalda egenavgifter, dvs. ett slags grundavdrag på omvägar.

I Konstnärsutredningen redovisade man den kritik som då riktades mot skattesystemet från konstnärshåll. Kritiken gällde i första hand tre punkter. För det första tar inte skattesystemet hänsyn till konstnärernas speciella verksamhetsvillkor. Detta menar utredaren leder till tillämpningsproblem, komplicerat deklarationsförfarande och ibland ekonomiska förluster. Särskilt nämndes här att konstnärer inkomster ofta delas upp på flera inkomstslag.

För det andra medges konstnärer inte alltid avdrag för sina driftskostnader. Det schablonmässiga avdraget för arbetsrum är otillräckligt och resekostnader får ej dras av i tillräcklig omfattning. Skattemyndigheterna förutsätter felaktigt att uppdragsgivare betalar omkostnader för frilansare inom teater- och musikområdet.

För det tredje kritiserade utredningen skatte- och avgiftstrycket, som ansågs för högt vid låga inkomstnivåer och att delar av socialavgiftslagstiftning är svår att tillämpa.

Vidare diskuterade Konstnärsutredningen de konsekvenser som förslagen i Skatteutredningen (SOU 1989:33) skulle få för konst-

närligt yrkesverksamma. Konstnärutredningen redovisade sina synpunkter i en särskild skrivelse till kulturministern i december 1989.

En av huvudprinciperna i Skatteutredningen var att åstadkomma en ökad enhetlighet och att undvika alltför stort hänsynstagande till olika särintressen. Konstnärutredningen pekade likväl på ett antal särskilt negativa konsekvenser för konstnärerna av Skatteutredningens förslag:

1. Konstnärutredningen avstyrkte den förordade principen om beskattning av punktstipendier, vilket skulle innebära en avsevärd försämring för konstnärerna.
2. Utredningen avrådde också från den föreslagna utökningen av mervärdeskatteplikten.
3. Utredningen pekade vidare på att ett genomförande av Skatteutredningens förslag om att avskaffa lagen om upphovsmannakonto skulle innebära att konstnärerna förlorade möjligheterna att utjämna upphovsrättsliga inkomster mellan åren.
4. Konstnärutredningen avvisade också Skatteutredningens förslag om ett höjt vinstkriterium i det nya inkomstslaget näringsverksamhet, dvs. att det skulle krävas en högst betydande nettovinst för att verksamheten skulle klassas som näringsverksamhet. Detta skulle sannolikt leda till att många konstnärers verksamhet skulle klassas som hobbyverksamhet och därmed bedömas som inkomst av tjänst med små möjligheter att hantera kostnaderna i en komplicerad konstnärlig verksamhet.
5. Skatteutredningen föreslog förbud mot kvittning av underskott mellan olika inkomstslag vilket enligt Konstnärutredningen, skulle innebära betydande försämringar för konstnärer som kombinerar inkomst av tjänst med inkomst av näringsverksamhet. En konstnär med stora kostnader i näringsverksamheten skulle inte längre kunna kvitta underskott i denna verksamhet mot inkomster av tjänst.
6. Vidare fäste utredningen uppmärksamhet på ett välkänt problem som inte beaktats i skatteutredningen. Det hör samman med skattemyndigheternas bristande kännedom om konstnärernas arbetsituation. Det medför att konstnärerna vid taxeringen inte beviljas avdrag för omkostnader i den konstnärliga verksamheten. ”Därför bör i anvisningarna för inkomst

av tjänst föras in en erinran om att frilansverksamhet normalt medför förhöjda kostnader för intäkternas förvärvande.”² För rörelseidkande konstnärer föreslås utvidgade möjligheter till avdrag för arbetsrum och utlandsresor.

Konstnärsutredningen tog slutligen upp frågan om konstnärernas egenavgifter. Problemet bestod i att den egenföretagande konstnärens marginalsatt var hög även vid låga inkomster. Utredningen menade att eftersom sambandet mellan avgift och förmån i socialförsäkringarna i stor utsträckning inte förelåg var en betydande del av egenavgiften i realiteten en skatt.

I den skatteproposition (1989/90:110-111) som följde tog regeringen betydande hänsyn till konstnärernas villkor i de avseenden som redovisats ovan. Det ledde till att upphovsmannakontot bibehölls, det s.k. förhöjda vinstkriteriet avvisades och möjligheten till kvittning mellan olika inkomstslag bibehölls.

På mervärdesskattens område infördes en lagstiftning som innehöll ett visst hänsynstagande till konstnärernas särskilda villkor. Alster av bildkonst som ägs av upphovsmannen själv eller hans dödsbo undantogs från skatteplikt. Detsamma gällde utövande konstnärers framförande av eget verk. Omsättning av upphovsrätt kom att omfattas av skatteplikt men med en låg skattesats.

Förslaget om beskattning av punktstipendier sköts på framtiden – och frågan begravdes senare, sannolikt beroende på svårförutsebara konsekvenser när det gäller forskningsstipendier och kanske inte minst Nobelpriset.

7.2.3 Konstnärstödsutredningen

Konstnärstödsutredningen visar i sin internationella genomgång hur man i vissa länder tillämpar skattesubventioner både vad avser indirekt och direkt beskattning. Detta i syfte att förbättra konstnärernas villkor.

Konstnärstödsutredningen tar därefter upp problemen kring de svenska konstnärerna och skattesystemet. Utredningen fokuseras på framför allt två problem.

Det första är att konstnärer i regel inte är anställda utan bedriver sin verksamhet som fria yrkesutövare. Utredningen pekade på de problem som kan uppstå på grund av att konstnärer och författare

---

² s. 171, SOU 1990:39 Konstnärernas villkor.

inordnas i samma skatte- och avgiftsregler som gäller för näringsidkare i allmänhet. Utredningen menar att de förra har helt andra syften med sitt arbete än näringsidkare. Genom att inordnas under de generella reglerna ställs krav på bokföring och kunskap om ett omfattande och svårtillämpligt skattesystem.

Det andra problemet som Konstnärstödsutredningen riktar in sig på gäller nivån på skatter och avgifter. Här återkommer således samma synpunkter som i Konstnärsutredningen. Konstnärstödsutredningen medger visserligen att detta är ett generellt problem som drabbar både låginkomsttagande arbetstagare och näringsidkare oavsett yrke. Några förhållanden är dock specifika för konstnärer. Konstnärer kan inte rationalisera sin verksamhet, kan varken investera i maskinell utrustning eller anställa folk. Verksamheten är starkt individuellt personbunden. Det är heller inte arbete som saknas utan inkomst, dvs. det är svårt att öka arbetsinsatsen för att öka inkomsten. Det som möjligen återstår är s.k. brödjobb. Något som är ytterst ovanligt bland övriga näringsidkare, särskilt bland de med lång och kvalificerad högskoleutbildning.

Förutom att Konstnärstödsutredningen redovisar vissa specialvillkor för konstnärer i skattehänseende, tar man också upp några från konstnärshåll ofta beskrivna problemområden.

Utredningen konstaterar att de särskilda skrivningar som gällt resor i den konstnärliga verksamheten föreslås borttagna. Nationella och internationella impulser är ofta avgörande för den egna konstnärliga utvecklingen och ett borttagande av detta förtydligande i lagstiftningen kan leda till tillämpningsproblem för skattemyndigheterna.

Utredningen konstaterar vidare att frågan om arbetslokal i bostaden blivit allt mer svårhanterlig. Enligt praxis ska en arbetslokal ha en egen ingång och vara helt avskild från övriga bostaden för att avdrag för lokalkostnaden ska medges. Undantag gäller konstnärateljéer som inte kan användas för bostadsändamål. Om inte kraven anses uppfyllda så medges i bästa fall ett lågt schablonavdrag som inte täcker kostnaden för arbetslokalen. Utredningen anser att denna praxis är orimlig.

Utredningen diskuterar också de då nya momsskattereglerna inom kulturområdet. I Sverige liksom i många andra länder tillämpas skilda, ofta lägre, momssatser på kultur- och medieområdet. I Sverige finns exempel på 0, 6, 12 och 25 procents moms inom konstområdena. Systemet är inte sällan svårhanterligt och utred-

ningen beskriver här effekterna av att relativt små inkomster drabbas av ett alltmer komplicerat momssystem med administrativt komplicerad redovisning.

Utredningen återkommer också till kritiken att höga egenavgifter skall betalas även på obetydliga inkomster. Som en förebild för en lindring av egenavgifterna anfördes de regler som finns för nedsättning av egenavgifter i glesbygd. Den anförde också dåvarande Tjänstebeskattningsutredningens förslag om att slopa socialavgifter för s.k. hushållsnära tjänster. Utredningen påminner därtill om tidigare förslag från konstnärorganisationerna om att ett särskilt inkomstslag skall införas för kulturarbetare. I ingetdera fallet lägger dock Konstnärstödsutredningen något eget förslag.

7.2.4 Sammanfattning av tidigare utredningar

I de tidigare utredningar som gällt konstnärerna och skattelagstiftningen och dess tillämpning och som sträcker sig över de senaste två decennierna är det ett begränsat antal problem som ständigt återkommer. Flertalet har fortfarande hög aktualitet och är därför av relevans även för denna utredning.

Är konstnären en näringsidkare med vinstsyfte?

De problem som ansetts uppstå med att ”den fria kulturarbetaren” eller den självständiga konstnären i skattelagstiftningen klassas som ”rörelseidkare” eller numera näringsidkare återkommer i alla utredningarna. De föranledde KLYS tidigare förslag om ett särskilt inkomstslag för konstnärer. Kopplingen i lagstiftningen mellan ”yrkesmässigt bedriven” och i ”vinstsyfte” har förvisso skapat problem. Skatteutredningen föreslog som nämnts att ett högre vinstkriterium borde anges för yrkesmässighet, varvid mången konstnärlig verksamhet skulle klassas som hobbyverksamhet. Förslaget genomfördes emellertid aldrig.

Enligt min bedömning tolkas lagstiftning och via anvisningar från RSV så att vinstsyftet anses uppfyllt om ett överskott i den konstnärliga verksamheten uppstår eller förväntas uppstå. Sätillvida är vinstkriteriet objektivt i nuvarande lagstiftning och har inget att göra med vinstens nivå i verksamheten. Skatteutredningens förslag om höjt vinstkriterium är ändå uttryck för en uppfattning som kan

tänkas återkomma vid en skärpning av näringsidkarbegreppet i framtiden.

Begreppet konstnärlig och litterär verksamhet och fördelningen av intäkter mellan inkomstslag – kvittningsrätt

Behovet av att definiera detta begreppet ”konstnärlig och litterär verksamhet” återkommer i utredningarna.

Ett viktigt resultat av kulturskattekommittén var införandet av kvittningsrätt mellan inkomstlagen (jfr 62 kap. 4 § IL). Ett villkor för denna är att verksamheten är uteslutande eller så gott som uteslutande konstnärlig eller litterär. Idag uppkommer ofta frågor kring vilka intäkter som diskvalificerar en verksamhet som litterär eller konstnärlig.

Exempel finns från Skattemyndigheten i Stockholm där man anser att kulturjournalistik innebär att en författares verksamhet inte längre är uteslutande litterär om han ägnar sig åt journalistik. På samma sätt förs resonemang kring att facklitterära författare inte skulle innefattas i begreppet litterär verksamhet. Detta är i viss mån ny praxis som om den vinner gehör i domstolarna innebär att kvittningsrätten mellan inkomstlagen sällan kan användas.

Det tydligaste exemplet återfinns i en dom från Kammarrätten där innehavet av en näringsfastighet, dvs. en ateljé för den konstnärliga verksamheten, diskvalificerade konstnären från kvittningsrätt. Verksamheten innehöll då även fastighetsförvaltning, dvs. var inte uteslutande konstnärlig.

”Enhetlig och insiktsfull bedömning av konstnärernas självdeklARATIONER”

Konstnärerna är få och utspridda över landet och en ”enhetlig och insiktsfull bedömning” görs därför inte alltid. I Stockholm håller man nu på att återskapa en särskild enhet för konstnärernas deklARATIONSHANtering. Detta är rationellt ur båda parter synpunkt, därför är också skattemyndigheten tillskyndare till denna ordning. Behovet är emellertid riksomfattande, vilket redan Kulturskatte-kommittén konstaterade.

Kostnader för arbetslokal

Kulturskattekommitténs analys av problemen med konstnärernas kostnader för arbetslokal gäller fortsatt. Införande av schablonavdraget var en mindre reform som tillfälligt förbättrade konstnärerna situation. Idag har avdragsrätten urholkats eftersom storleken på schablonavdraget varit oförändrat sedan 1984. Samtidigt har möjligheterna att anskaffa arbetslokaler utanför hemmet minskat beroende på en höjd hyresnivå för lokaler.

Resor och ökade kostnader under resor

Kulturskattekommitténs förslag om en särskild skrivning i lagtexten om kostnadsavdrag för konstnärers resor och ökade levnadskostnader i samband med resor genomfördes. Den innebar egentligen ingen materiell förändring av lagstiftningen men markerade att tillämpningen ska ta hänsyn till behovet av resor i verksamheten. Den gav också ett stöd för att inte endast studieresor med klara program kan anses som arbetsresor med hänvisning till att villkoren för det konstnärliga skapandet skiljer sig från många andra näringsverksamheter. Emellertid ströks bestämmelsen i slutet av 1990-talet och samma restriktiva tillämpning gäller idag som den kommittén beskrev.

Upphovsmannakonto

Upphovsmannakontot förändrades delvis i den riktning Kulturskattekommittén avsåg. Dock vidgades inte rätten till att omfatta utövande konstnärer och fotografer. Skatteutredningen föreslog avskaffande av ett särskilt upphovsmannakonto. Konstnärsutredningens skrivning bidrog sannolikt till att detta inte skedde.

Summering

Några av de förslag som framförts i utredningar under dessa 20 år har genomförts utan att reformerna senare återtagits. I flera fall har utredningar förhindrat att generella förändringar i skattelagstiftningen fått besvärliga konsekvenser för konstnärskollektivet. Begränsningar i kraven på vinst i näringsverksamhet; kvittningsrätten

mellan underskott i näringsverksamhet och inkomst av tjänst; möjligheten till avsättning i upphovsmannakonto. I samtliga dessa fall föreslog skatteutredningar att dessa specialregler skulle avskaffas i namn av den övergripande generaliteten i skattesystemet.

Tydligt är att skatte- och avgiftslagstiftningen komplexa karaktär och dess behov av generella regler hela tiden skapar nya problem inom konstnärsbeskattningen. Eftersom konstnärgruppen är liten är det ofta svårt att tillskapa regler som undantar dessa grupper vid lagstiftningsförändringar. Ofta finns också en rädsla för smittoeffekter på andra yrkesgrupper t.ex. när det gäller rätt till avdrag av olika slag.

Slutsatsen av denna genomgång är att grundläggande problem kring tillämpningen kvarstår. Berättigade avdrag för arbetslokaler och resor medges idag ofta inte, vilket kan innebära att skattestrycket blir högre för dessa grupper än för andra småföretagare. Försämringar har gjort att schablonavdraget urholkats samtidigt som lokalhyrorna ökat och reseavdraget idag saknar tolkningsstöd i en särskild skrivning om konstnärernas särskilda rätt till sådant. När förändringar i skattelagstiftningen görs både vad avser direkt och indirekt skatt analyseras ofta inte effekter för konstnärerna.

7.3 Skatteregelverkens struktur

Bestämmelserna för kommunal och statlig inkomstskatt regleras i inkomstskattelagen (1999:1229). Till detta kommer en omfattande kompletterande skattelagstiftning samt föreskrifter och allmänna råd från RSV. Vidare finns bindande praxis från Regeringsrätten. Praxis finns också från underinstanser och skattemyndigheter. Sådan praxis kan ibland skifta mellan instanser och regioner.

Inom skattesystemets regelverk har konstnärer antingen inkomst av tjänst eller inkomst av näringsverksamhet. Konstnärer är med andra ord antingen uppdragstagare eller enskilda näringsidkare. Distinktionen i skattesystemet är enkel och tydlig. Många konstnärer har dock inkomster av båda slagen och har ofta i viss mån valfrihet hur man ska redovisa sin verksamhet. Detta ger oftast inte en frihet utan leder till en osäkerhet och en rädsla för att hantera sin skattesituation på ett felaktigt sätt.

Som exempel kan nämnas att en författare med låga royalties kan välja att deklarerera dessa i tjänst alternativt hävda att kriterierna för näringsverksamhet är uppfyllda och att intäkten är att anse som

näring. Detta val styr också skyldigheten att ta ut moms och här är den skattskyldige ansvarig för att det blir rätt, dvs. att intäkten redovisas i rätt inkomstslag.

De särregler som finns för konstnärlig och litterär verksamhet är kopplade till inkomstslaget näring och detta styr naturligtvis över många frilansande konstnärer till detta inkomstslag. Detta är inte oviktigt eftersom detta i sin tur ökar de administrativa kraven på verksamhet t.ex. vad avser moms och bokföring.

Emellertid har konstnärer viktiga gemensamma skattemässiga problem oavsett om de har inkomst av tjänst eller näringsverksamhet. Oavsett om en frilansande konstnär har inkomst av tjänst eller är uppdragstagare som egenföretagare tvingas hon eller han att stå för utgifter som är nödvändiga för den konstnärliga verksamheten. Sällan eller aldrig tillhandahåller en arbetsgivare de viktiga medlen för verksamheten. Som framgått i genomgången av tidigare utredningar kvarstår kraven på en rättvis bedömning av de skattemässiga avdragen för inkomstens förvärvande. En ständigt återkommande kritik från konstnärer och deras organisationer är att rimlig hänsyn inte tas till de kostnader konstnärer måste ta på sig för att driva sin verksamhet yrkesmässigt. Listan på klagomål kan göras lång.

I inkomstskattelagen kap. 12 1 § samt kap. 16 1 §, sägs bara att "Utgifter för att förvärva och bibehålla inkomsten skall dras av som kostnad". Det är givet att en sådan allmän skrivning är öppen för vida tolkningar. I lagstiftningen återfinns inget stöd för att kostnader i tjänst måste vara nödvändiga för att förvärva eller bibehålla intäkter men en sådan tolkning anges i RSV:s anvisningar för tjänst (RSV:s handledning för beskattning av inkomst och förmögenhet 2002, s. 323). Man tolkar här lagtexten så att om kostnaderna inte varit nödvändiga så kan de inte hänföras till tjänsten. Dessa blir då icke avdragsgilla privata levnadskostnader. Motsvarande skrivning saknas vad avser näringsverksamhet. För näringsverksamhet anges istället att "Alla utgifter som krävs för din verksamhet får du dra av som kostnad". "Grundregeln är att det du måste köpa in för att tjäna pengar i din verksamhet, får du också göra avdrag för." "Du får dra av alla utgifter som behövs för att driva din verksamhet."

Inkomstskattelagen innehåller också ett uttryckligt förbud mot avdrag för personliga levnadsomkostnader (9 kap. 1 §).

Detta avdragsförbud är generellt och skall tillämpas både i tjänst och näringsverksamhet. Begreppet personliga levnadskostnader för tankarna till sådan konsumtion som sker i privatlivet. Bestäm-

melsen kan dock inte tolkas som att vissa kostnader är privata. Istället är det motivet och sammanhanget som avgör om avdrag skall medges eller inte. Det finns ytterst få generellt tillämpliga rättsfall avseende tolkningen av begreppet levnadskostnader. För konstnärerna uppkommer ofta problem med avdrag som liknar privata utgifter, t.ex. teaterbiljetter och skönlitteratur. Här borde analysen starta i en verksamhetsbeskrivning som i sin tur definierar vad som kan anses vara normala kostnader för intäkternas förvärvande. Istället sker i praxis idag en analys som utgår ifrån att vissa kostnader alltid har ett privat inslag.

Klart är att tydligare skrivningar från RSV avseende begreppet personliga levnadsomkostnader skulle underlätta.

Alla ska betala skatt efter bärkraft och ingen ska smita undan skatt på tvivelaktiga eller falska grunder. Men just häri lägger en väsentlig del av problemet i individens deklaration och skattemyndigheternas bedömning. Frågan är: finns det ett mönster i konflikten mellan konstnärer och skattemyndighet och/eller skattelagstiftning? Det är lätt att se att problemet inte ligger i lagstiftningens mycket allmänna formulering utan i tolkning och praxis: ”Vad är utgifter för att förvärva och bibehålla inkomsten”, nota bene som konstnär?

7.4 Konstnärens utgifter för att förvärva och bibehålla inkomsten

I en del av RSV:s skrivningar görs skillnad mellan frilansande löntagare och egenföretagare. För frilansande löntagare skall avdragsgill kostnad vara nödvändig för inkomstens förtjänande men för egenföretagaren behöver den endast ha ett tydligt samband med intjänandet eller bibehållande av intäkterna i verksamheten.

I många fall kan denna skillnad vara rimlig. De flesta löntagare har en arbetsgivare på vilken man kan ställa krav att tillhandahålla nödvändig utrustning. Men många frilansande konstnärer med många uppdragsgivare och korta anställningar har inte en sådan motpart. De arbetar under i stort sett samma villkor som de näringsidkande konstnärerna och bör därför enligt min mening bedömas på samma sätt som dessa.

Som tidigare angetts är en ofta återkommande konflikt när det gäller konstnärers kostnadsavdrag vad som är kostnader för konstnärlig verksamhet och vad som är att betrakta som privat konsum-

tion. ”Privata kostnader för dig, familjen eller andra närstående får du aldrig dra av”, står det i dokumenten från RSV. Här uppstår ofta en konflikt mellan konstnären som anser att en kostnad är nödvändig i den konstnärliga verksamheten och skattemyndighetens bedömning. Det som för flertalet övriga medborgare tveklöst är utgifter för privat konsumtion, kan för konstnärer vara ”utgifter för att förvärva och bibehålla inkomsten”. Det förefaller vara en ofta återkommande källa till ”kulturkrock” mellan konstnärens yrkanden och skattemyndighetens syn på saken.

Under utredningens gång har jag funnit att den mest samlade erfarenheten på detta område finns hos de skattejurister som är verksamma inom eller är knutna till olika konstnärsorganisationer. De möter många fall i sin praktik och de har kompetens inom skatterätten. Via dem kan man få en bred bild av problemställningar bland deras medlemmar samt ta del av taxeringsbeslut som berör dessa frågor. Det finns anledning till viss försiktighet när det gäller enskilda tvister. Utfallet kan vara beroende på hur den enskilde hanterat sin deklaration – exempelvis hur utförligt specificerade och väl motiverade olika avdrag är. Emellertid råder ingen tvekan om att det finns ofta återkommande och generella konflikter mellan konstnärer och skattemyndigheter om den konstnärliga verksamhetens karaktär. För att tydliggöra denna kulturkrock ges nedan några belysande exempel hämtade från skattejurister verksamma i olika konstnärsorganisationer.

Det finns redan här anledning att peka på ett ofta återkommande problem för många konstnärer, nämligen den enskilde konstnären ”administrativa” underläge gentemot skattemyndigheten när det gäller kunskaper, tid och kostnader. Konstnärer med goda inkomster och som anlitar professionella revisorer hamnar ytterst sällan i konflikt med skattemyndigheten. Få konstnärer har emellertid resurser för sådan professionell hjälp vilket leder till både missförstånd och felaktiga bedömningar hos skattemyndigheten. Idag är utredningskravet för den enskilde högt, dvs. det är den enskilde konstnären som ska styrka att hans verksamhet är litterär eller att ett avdrag inte är en privat levnadskostnad. Skattemyndigheten arbetar ofta med mallar och frågeformulär som inte är lättförståeliga för den enskilde och ofta svarar konstnärer inte på rätt frågor eller levererar för lite information till myndigheten.

7.5 Kostnader för konstnärlig verksamhet är inte privata levnadsomkostnader

Avslag på kostnadsavdrag gäller oftast det skattemyndigheten betraktar som privat konsumtion. För en författare, musiker, tonsättare koreograf eller regissör är skönlitteratur, DVD, CD-skivor och liknande nödvändigt arbetsmaterial. Avdrag för kostnader för sådana ifrågasätts i stort sett alltid. Avdrag med 50 procent av kostnaden medges i vissa fall. Som jämförelse brukar nämnas att en skattejurists avdrag för inköp av juridisk litteratur aldrig anses diskutabla.

Schablonmässiga avdrag med 50 procent av yrkat belopp ger också problematiska resultat. Här måste skattemyndigheten för det första utesluta att det existerar privata inköp vid sidan av de som gjorts i verksamheten och för det andra exempelvis ta hänsyn till hur stora inköpen är.

Av vikt är också den ”överkonsumtion” av sådant material som behövs för konstnärlig verksamhet. T.ex. för att en koreograf skall kunna välja den musik som hon skall använda till sin föreställning måste hon kanske köpa hundra CD-skivor för att slutligen komma fram till 10 minuters utvald musik. För skådespelare och dansare är möjligheten att följa sin egen konststarts utveckling av avgörande vikt för att hålla sig ajour med framtida uppdragsgivares konstnärliga anspråk lika väl som en del av deras egen allmänna kompetensutveckling. Men avdrag för teater-, dans eller biobiljetter godkänns i stort sett aldrig. Enligt nuvarande praxis medges avdrag med 50 procent av totalkostnaden för teater-, dans- och biobiljetter endast för konstnärligt ledande personal, t.ex. författare, regissörer, koreografer och scenografer.

En kolumnist eller essäist som skriver för tidskrifter har små möjligheter till avdrag för tidskriftsprenumerationer. För att förstå sambandet med intäkterna och dessa avdragsyrkanden krävs en ganska ingående kännedom om hur kulturskribenter arbetar och hur de tar fram sitt underlag och framför allt vilken omvärldsorientering (jämför juristen) som krävs för att man ska finnas kvar på marknaden.

Scenkonstnärer som inte är fast anställda får oftast själva stå för kostnader som normalt arbetsgivaren svarar för. Det gäller t.ex. scenkläder, och då inte bara inköp av scenkläder utan också regelbunden tvätt. Vem betalar fracken eller galaklänningen för en musikartist? Praxis är ytterst restriktiv när det gäller avdrag för

dessa kostnader. Frilansande scenkonstnärer rekommenderas av sina skattejurister att fotografera scenkläderna för att i deklARATIONEN kunna visa att dessa rimligtvis inte kan användas till privat bruk.

Vilka möjligheter har en tonsättare att få sin ljudanläggning avdragsgill mot sina inkomster av sin konst? Enligt uppgift små, såvida det inte gäller en så avancerad och dyrbar anläggning att kostnaden går över gränsen för vad en enskild skattehandläggare kan betrakta som privat konsumtion. En dramatiker har nekats avdrag för inköp av dator med argumentet att arbetsgivaren bör stå för kostnaden. För att få avdraget beviljat skulle dramatikern skaffa intyg från den obefintliga arbetsgivaren att vederbörande inte svarade för kostnaden.

Hur hanterar skattemyndigheten musiker med dyrbara instrument? Vissa skattemyndigheter har en värdegräns som innebär att instrument värda mer än 200 000 kronor anses värdebeständiga, dvs. inga avdrag är tillåtna. Kostnader i inköp och för underhåll av instrument varierar dramatiskt. Skattemyndigheterna tycks inte ha någon vägledning i detta avseende.

Avdrag för frilansande musikers, skådespelares och dansares kostnader för hälsovård är skattemässigt starkt kringskurva. Ändå finns en allmän insikt om hur slitsamt deras arbete är. Ofta är arbetsmiljön extremt ensidig och påfrestande. Skälet är de mycket speciella fysiska och mentala belastningar inte minst musiker utsätts för. Ett av de få undantagen där avdrag för hälsovård medges gäller bleckblåsares tänder. Hur är det med en violinist, som har en extremt ansträngande motorik och därtill – som i exempelvis Hovkapellet spelar i stort sett oavbrutet i tre timmar, förutom all övning före och efter?

Sångare medges avdrag för sånglektioner för bibehållande av röstens kvalitet (röstvård), men avdrag medges inte om det framstår som sannolikt att det är fråga om vidareutbildning.

Frilansande dansare är under perioder utan engagemang. Kravet på träning kvarstår dock. Det är vanligt att dansare deltar i dansträning utomlands eftersom kvalificerad dansträning är begränsad hemmavid. Hela kostnaden för dansträning är avdragsgill men endast 50 procent av resekostnaden till och från utlandet enligt praxis är avdragsgill.

För att en konstnär ska kunna utvecklas kan hon eller han inte leva i sin isolerade kammare, utan måste ta del av nya konstnärliga uttryck inom sin egen och närallgande konstarter. Konstnärlig

högskoleutbildning innehåller intensiva studier av vad andra konstnärer åstadkommit, historiskt och i nutid. På grundval av dessa ska den studerande ta egna konstnärliga initiativ för att vidareförädla den kunskap och konstnärliga känsla och insikt han eller hon förvärvat. Denna process stannar inte av när man lämnar högskoleutbildningen. Den pågår livslångt. Men det som under utbildningen tillhandahålls gratis får man som självständig konstnär bekosta själv. Det är orimligt att betrakta detta som privat konsumtion. Det är nödvändiga investeringar i den egna konstnärliga utvecklingen. Sådana utblickar anser staten genom kulturpolitiken vara så viktiga att den inrättat ett stort antal resestipendier och bidrag för konstnärligt utbyte med utlandet. Vilket i sig är ett argument för att resandet skall ses som en självklar och nödvändig del av konstnärlig verksamhet.

7.5.1 Frilansares resor och beskattning av resor och traktamenten

Avdragsrätt för resor i den konstnärliga verksamheten betonades i den gamla kommunalskattelagen. Denna lagtext har tagits bort. Effekterna av detta är negativa och leder till en rad tillämpningsproblem för skattemyndigheten.

En snårighet i de nuvarande reglerna som särskilt drabbar frilansande konstnärer har att göra med den praxis som tillämpas i fråga om tjänsteställe. Denna praxis i skattetillämpningen stämmer illa med konstnärernas faktiska villkor.

Frilansande skådespelare, dansare och musiker med tillfälliga anställningar utanför hemorten anses enligt praxis ha tjänsteställe på framträdandeplatsen. Resor mellan hemorten och den ort där de framträder räknas därigenom inte som tjänsteresor utan som resor för att inställa sig på arbetsplatsen, med andra ord privata resor. De rese- och traktamentsersättningar som betalas av arbetsgivaren blir därmed skatte- och avgiftspliktiga. Den enskilde artisten får visserligen dra av resorna, men endast till den del de överstiger 7 000 kr. Detta är dessutom kostsamt för de regionala teatrarnas ekonomi, som måste betala arbetsgivaravgifter på reseersättningarna. I betänkandet (SOU 1999:94) Förmåner och ökade levnadskostnader föreslås att avdrag för kostnader för inställelseresor inte ska omfattas av någon beloppsmässig avdragsbegränsning. Vidare föreslås att ersättningar som betalas ut av en uppdragsgivare för inställelse-

resor ska vara skattefria. Om sådan reseersättning betalas ut ska de utgifter som ersättningen är avsedd att täcka i gengäld inte dras av. Förslagen, som har tillstyrkts av RSV, har ännu inte lett till lagändring.

När det gäller frågan vad som ska utgöra framträdande artisters tjänsteställe, är det värt att påpeka att det finns en annan yrkesgrupp med likartade arbetsmarknadsvillkor – nämligen för byggnadsarbetare – för vilka bostaden enligt 12 kap. 8 § inkomstskattelagen anses som tjänsteställe. Deras inställelseresor blir därmed att betrakta som tjänsteresor. De kostnader för resor och traktementen som byggföretag betalar för projektanställda från annan ort beläggs därmed inte med arbetsgivaravgifter.

7.6 Skattesystemets regelverk för konstnärer med inkomst av näringsverksamhet

7.6.1 Avdrag för arbetslokal

Författaren inreder ett rum eller hyr en lokal i en annan del av stan. Bildkonstnären behöver en ateljé. Sångaren eller musikern tvingas ljudisolera en del av huset eller lägenheten för att kunna öva.

Bedriver man sitt arbete i anslutning till hemmet gäller i princip bara vissa schablonavdrag för lokalkostnaden, såvitt inte lokalen ifråga är skild från bostaden och i princip omöjlig att använda som bostad. Det betyder t.ex. att den ligger på avstånd från bostaden, har separat ingång och/eller är inrättad på ett sätt som gör lokalen omöjlig att använda för bostadsändamål.

Om inte dessa villkor är uppfyllda får konstnären i bästa fall göra schablonavdrag för arbetslokal. Detta schablonavdrag fastställdes år 1984 till 4 000 kr per år för arbetslokal i anslutning till lägenhet; och till 2 000 kr per år i anslutning till eget hus. Dessa belopp har frusits i absoluta tal i 18 år, under vilken tid penningvärdet i stort sett halverats och bostadskostnaderna ökat. Om dessa avdrag realvärdesäkrats skulle de nu ha uppgått till 8 000 kronor respektive 4 000 kronor.

Vad krävs av en konstnärs arbetsplats? En målande eller skulpterande bildkonstnärs ateljé är obrukbar för varje annan verksamhet. En musiker, sångare eller skådespelare som inte har tillgång till institutionslokaler måste ha tillgång till ljudisolerad eller geografiskt isolerad arbetslokal. En författare bör ha rätt till en arbetslokal

som uppfyller de krav som ställs av t.ex. utredare i regeringskansli, organisationer eller näringsliv. Avskildhet, utrymme, möjlighet att lagra skrymmande volymer material etc. är nödvändigt liksom kontorsmöbler som fyller moderna krav. Då måste det också vara möjligt att dra av kostnader för dessa. Med det fokus som nu är på arbetsmiljöarbete, krav på ergonomi, mot stress och förslitning är detta rimligt och tidsenligt.

7.6.2 Kvittning av underskott i näringsverksamhet mot inkomst av tjänst

Huvudregeln är att underskottet får dras av i näringsverksamheten efterföljande år. Om underskott därvid uppstår får detta tas med till efterföljande år s.k. rullande underskott.

I lagstiftningen finns också vissa möjligheter att utnyttja underskott som allmänt avdrag. Här är reglerna betydligt generösare för konstnärliga och litterära verksamheter. Bakgrunden till detta är behovet av att lösa problemen kring den ibland nästan slumpmässiga fördelningen av intäkter på tjänst respektive näring.

Ett tydligt exempel är en konstnär som får ett periodiskt stipendium som beskattas i tjänst men där kostnaderna och därmed ofta ett underskott hamnar i näringsverksamhet. Om kvittning inte medges här blir beskattningen för hög i förhållande till konstnärens verkliga resultat i den totala verksamheten.

Kvittning mot tjänst eller annan näringsverksamhet får bara ske om man haft inte obetydliga intäkter under inkomståret och de tre föregående åren. Som intäkt får anställningsinkomst räknas med om den avser *kulturarbete* (RSV:s begrepp). Annan anställningsinkomst får inte räknas med.

Här skall åter erinras om att bra vägledning avseende begreppet ”uteslutande eller så gott som uteslutande konstnärlig verksamhet” saknas. Viktigt är att man vid bedömningen av intäktsnivån i verksamheten hänvisar till att även tjänsteintäkter av konstnärlig natur får tas med.

7.6.3 Ackumulerad inkomst

Ackumulerad inkomst kallas sådan inkomst som man ska deklarerat i sin helhet ett år, men som man tjänat in under två eller flera år. För sådan inkomst finns en möjlighet till lindring av den statliga inkomstskatten genom särskild skatteberäkning. *Fria kulturarbetare* (RSV:s begrepp) kan få särskild skatteberäkning för ackumulerad inkomst.

7.6.4 Upphovsmannakonto

För *fria kulturarbetare* (RSV:s begrepp) är inkomsterna ofta mycket varierande och det kan gå lång tid mellan utgift och inkomst. Genom insättning på ett särskilt bankkonto – upphovsmannakonto – kan en *upphovsman* jämma ut resultatet av näringsverksamheten mellan olika år. Inkomster som satts in på ett upphovsmannakonto inkomstbeskattas inte förrän det år de tas ut. Det insatta beloppet dras av som kostnad i näringsverksamhet.

Ett antal regler åtföljer detta. Rätten till uppskov omfattar bara inkomster i näringsverksamhet. Vissa beloppsgränser finns som innebär att det i realiteten handlar om mycket ojämna inkomster. Pengarna får inte stå kvar på kontot längre än sex år.

7.7 Undantag i skattereglerna för arbetsgivare som anställer musiker

Bestämmelserna om kostnadsavdrag finns i 8 kap. 22 § skattebetalningslagen och innebär att arbetsgivaren i vissa fall får ta hänsyn till arbetstagarens kostnader i arbetet.

RSV fastställer årligen schabloner som anger storleken av kostnadsavdraget för vissa yrkesgrupper, däribland musiker och sångartister, att tillämpas vid beräkning av underlag för skatteavdrag och arbetsgivaravgifter. Enligt dessa föreskrifter får arbetsgivare göra kostnadsavdrag från utgiven bruttolön till musiker och sångartister med 30 procent. Musikern eller sångaren har att i vanlig ordning yrka avdrag för sina verkliga kostnader i sin deklaration.

7.8 Beskattning av konstnärer i några europeiska länder

Det är ingen enkel sak att jämföra skattesystemen i olika länder. Några iakttagelser är emellertid möjliga att göra när det gäller reglerna för avdrag i beskattningen för kostnader för konstnärligt arbete i olika associationsformer.

Liksom Sverige har ett flertal länder genomfört förändringar i skattesystemen enligt principen om en breddning av skattebasen och en viss sänkning av skattenivån. Ett led i detta har varit att ta bort undantag och speciella hänsyn till grupper med atypiska villkor. Trots detta har ett flertal länder inom EU bibehållit särskilda hänsyn till konstnärer inom skattelagstiftningen.

I de flesta länder inom EU görs skillnad i skattehänseende mellan konstnärer med inkomst av tjänst respektive inkomst av näringsverksamhet även om gränsen mellan dessa dras lite olika.

I Frankrike har även en konstnär med inkomst av tjänst möjlighet att skatta för den genomsnittliga inkomsten de senaste tre eller fem åren. Han eller hon har även rätt till avdrag för sina kostnader antingen enligt en schablon (flat-rate) eller för styrkta utgifter.

Både i belgisk och finsk skattelagstiftning anges att hänsyn ska tas till de ofta dryga kostnader som konstnärlig verksamhet kräver även för konstnärer med inkomst av tjänst. Samma regler tillämpas för dem som för egenföretagande konstnärer.

I Tyskland medges ett större schablonavdrag för konstnärer med inkomst av tjänst än för övriga löntagare. Egenföretagare konstnärer har möjlighet till mer heltäckande kostnadsavdrag.

Artister och musiker (dvs. utövande konstnärer) i Storbritannien betraktas i skattehänseende som egenföretagare – med undantag för t.ex. fastanställda symfonimusiker. De kan därigenom dra av sina kostnader. Dessa frilansare med inkomst av tjänst betraktas som egenföretagare i skattesystemet men som anställda i socialförsäkringssystemet.

På Irland råder under vissa betingelser skattebefrielse för upphovsmän. För många inhemska konstnärer gör detta liten skillnad eftersom flertalet av dem hamnar under gränsen för beskattningsbar inkomst.

(Källa: "Report of Regimes of Employment and Social Protection of the Cultural Workers in the EU", Brussels 26 oct. 2001.)

7.9 Problem vid tillämpningen av skattereglerna – det administrativa underskottet i konstnärernas verksamhet

Beskrivningen av skattesystemet, dess tillämpning och inte minst de problem som konstnärkollektivet upplever aktualiserar tydligt frågan om de enskilda konstnärernas bristande resurser när det gäller att hantera sina egna skatteärenden. Deras verksamhet är ofta både kvalificerad och kostsam, inte minst därför att skattesystemet är komplicerat. För de konstnärer som inte har resurser nog för professionell hjälp återstår de konstnärliga organisationernas skatterådgivning. I dagsläget kan troligen endast 5–10 procent av landets aktiva konstnärer anlita extern professionell hjälp för sin bokföring och deklaration. Detta är naturligtvis ett resultat både av inkomstnivåer och synen på sin roll som företagare. Övriga konstnärer hänvisas till sina organisationer, och till skattemyndigheten.

På tjugotalet existerande konstnärorganisationerna finns högt räknat lika många jurister som har möjlighet att som en del av sin verksamhet svara på frågor om skatt och avgifter. Detta är naturligtvis en viktig del i organisationernas dagliga verksamhet men samtliga rapporterar brist på resurser. Kurser och samarbetsavtal med externa jurister och revisorer prövas för att förbättra situationen men ändå är det helt klart att organisationerna inte kan ersätta den revisorer eller skattejurist som medlemmar egentligen har behov av. Inte heller kan man tillfredställa det stora behov av utbildning på skatteområdet som finns bland medlemmarna.

Organisationerna får ofta koncentrera sitt arbete på att samla in och försöka hitta lösningar på akuta frågor som dyker upp i den dagliga rådgivningen.

Inom KLYS finns en skattegrupp som försöker följa utredningar och praxisförändringar.

Om konstnären kontaktar skattemyndigheten för att t.ex. få en bedömning i en momsfråga – är detta en så speciell kunskap att den inte enkelt kan få ett svar.

I en taxeringsituation kan man sällan räkna med att skattehandläggaren hinner förklara varför vissa frågor ställs och vilket underlag som avses. Konstnären kanske inte förstår att det är viktigt att beskriva verksamheten i vissa termer och man har inte en fullgod bokföring vilket är en klar brist.

Tidigare skatteutredningar har försökt att genom lagregler förändra skattesystemet för konstnärer. Dessa förändringar har ofta inte genomförts med hänsyn till behovet av generella regler i vår lagstiftning vilket gör att det är viktigt att se om det finns andra åtgärder som kan vidtas för att ge konstnärerna förbättrade villkor. Om regelförändringar ofta är svåra att få till stånd och dessutom lätt kan bli verkningslösa genom att ny praxis eller ny generell lagstiftning införs måste man börja fundera över om bristerna i de administrativa rutinerna kan avhjälpas.

En genomgång av insatser riktade till småföretagare visar att samhället här både regionalt och centralt byggt upp olika slags stöd i form av information, utbildning, nättjänster m.m. Dessa är dock anpassade till traditionella tillverknings- och serviceföretag och ger därför inget tillräckligt stöd till konstnärerna.

7.10 Skattemyndigheten – problem vid tillämpningen av skatte – och avgiftslagstiftningen

Den genomgång som gjorts visar på bristen på en enhetlig bedömning av konstnärernas deklARATIONER. Ovana vid att hantera dessa gäller såväl enskilda skattehandläggare som enskilda konstnärer. Många konstnärer har svårt att sätta sig in i de snåriga skatte-reglerna för deras verksamhet. För båda parter vore det en fördel med en särskild hantering av det slag man haft och planerar att återinföra i Stockholm med en särskild enhet för hantering av konstnärernas deklARATIONER. Specialkompetens hos skattemyndigheten främjar rättssäkerheten, stärker förtroendet från konstnärernas sida och effektiviteten ökar i myndighetens perspektiv.

Skattemyndigheten har genom denna särskilda åtgärd erkänt behovet av en mer sakkunnig behandling av konstnärernas deklARATIONER. Orimligt vore emellertid om denna ordning enbart kom att gälla konstnärer i Stockholm. Denna särskilda åtgärd bör rimligen gälla alla konstnärer oavsett bostadsort.

Ett betydande antal konstnärer bedriver konstnärligt arbete trots mycket låga inkomster. Under utredningens gång har jag uppmärksammat på flera fall där deklARATIONERNA underkänts enbart på den grund att de redovisat mycket låga nettointäkter. Detta har lett till skönstaxering. Mycket talar för att detta inte skulle ske om deklARATIONERNA bedömts av en specialenhet för konstnärer inom Skattemyndigheten. Skattemyndigheten vars beslut inte sällan är avgörande

de för människors ekonomi måste ha en rimlig kunskap om de villkor som gäller för de yrkesgrupper vilkas deklARATIONER de behandlar.

8 Konstnärernas pensioner

Pensionsreformen som genomfördes under föregående år fick konsekvenser som förefaller mindre lämpliga för konstnärer inom bl.a. dans- och musikområdena på grund av dessa yrkens speciella karaktär.

(Budgetpropositionen för 2000, 1999/2000:1, bilaga 13, utgiftsområde 17, kap. 8.3.)

- De nya beräkningsgrunderna för inkomstpension missgynnar i många fall konstnärligt yrkesverksamma i förhållande till ATP-systemet. De flesta konstnärer hör till "förlorarna" i det nya pensionssystemet.
- Konstnärernas möjligheter att kompensera försämringen via tilläggspension är begränsade. Bristen på avtals/tilläggspensioner gäller stora grupper av frilansande konstnärer; liksom i hög grad konstnärliga näringsidkare. Dessa grupper har därmed svårt att nå upp till de pensionsnivåer som gäller flertalet övriga grupper på arbetsmarknaden.
- Ett specialproblem har uppstått i den s.k. PISA-förordningen för de grupper som av kulturpolitiska skäl har en lägre pensionsålder. De förändringar som gjorts i det allmänna pensionssystemet medför att de riskerar sänkta pensioner efter 65 års ålder samtidigt som den tidigare avgångsskyldigheten slopas.

8.1 Det nya ålderspensionssystemet

Ett nytt ålderspensionssystem som kallas *inkomstpension* infördes 1 januari 1999. De nya reglerna gäller från årskiftet 2002–2003. Nya begrepp har införts och förändringar i beskattning och beräkning av pensionsgrundande inkomst har gjorts.

Den tidigare folkpensionen liksom pensionstillskott har omvandlats till *garantipension* vilket är ett grundskydd för de som haft låg eller ingen inkomst. Garantipensionen beskattas fullt ut men har höjts som kompensation. Garantipension kan tidigast betalas ut från 65 års ålder till personer födda 1938 eller senare. Full garantipension uppgår till 2,13 prisbasbelopp för ensamstående och 1,90 för gifta. (Prisbasbeloppet för år 2003 uppgår till 38 600 kronor.) Förutsättningen är att man bott 40 år i Sverige, i annat fall minskas garantipensionen. Garantipensionen kan kompletteras med bostadstillägg.

Det tidigare ATP omvandlas till *tilläggs pension* den 1 januari 2003. I tilläggs pensionen ingår även en del av folkpensionen. Om man har fullt antal år med ATP-poäng kommer hela den hittillsvarande folkpensionen att heta tilläggs pension. För de som är födda 1937 och tidigare är beräkningen av tilläggs pensionen densamma som gällt i det tidigare ATP-systemet. För full ATP krävdes tidigare minst 30 yrkesverksamma år, varvid de 15 bästa inkomst-åren lades till grund för pensionens storlek.

De som är födda 1938 till och med 1953 omfattas i större eller mindre utsträckning av det nya systemet. För dessa åldersgrupper sker en successiv avtrappning av beräkningen enligt ATP och en infasning i ett nytt beräkningssystem för tilläggs pensionen.

För de som är födda 1954 och senare – dvs. de som vid 65 års ålder går i ålderspension år 2019 – gäller de nya beräkningsgrunderna fullt ut.

I motsats till ATP-systemet kommer pensionernas storlek nu att grundas på hela livsinkomsten från 16 års ålder. Livsinkomstprincipen innebär att värdet av alla inbetalda pensionsavgifter motsvarar vad man får ut i pension. Den pensionsgrundande inkomsten är inkomster av anställning och inkomster av näringsverksamhet, samt ersättningar från socialförsäkringssystemet, t.ex. sjuk- och föräldrapenning och arbetslöshetsförsäkringen samt t.ex. stipendier som enligt inkomstskattelagen skall beskattas som inkomst av tjänst. Den försäkrade betalar allmän pensionsavgift om sju procent av sin lön plus eventuella ersättningar från socialförsäkringssystemet och arbetslöshetsförsäkringen till pensionssystemet. Denna avgift betalas för inkomster upp till 8,07 inkomstbasbelopp. (Inkomstbasbeloppet för år 2003 uppgår till 40 900 kronor.) 330 063 kronor är alltså den högsta inkomst som allmän pension tillgodoräknas för.

Pensionsavgiften är 18,5 procent. Av denna används 16 procentenheter till fördelningssystemet, dvs. för att betala samma års utgående pensioner. Resterande del av avgiften, 2,5 procentenheter, sätts in och ger ränta på ett individuellt premiepensionskonto.

Arbetsgivaren betalar en ålderspensionsavgift om 10,21 procent av lönen till pensionssystemet för anställda. Avgiften betalas för hela lönen. Det innebär att den delen som överstiger taket på 8,07 inkomstbasbelopp är en skatt som går till statskassan och inte till pensionssystemet. För företagare gäller att utöver de 7 procenten betalar de även ålderspensionsavgift med 10,21 procent av avgiftsunderlaget.

Pensionssystemet är till största delen ett fördelningssystem, dvs. ett försäkringssystem där de inbetalda avgifterna betalar samma års utbetalningar. Systemet omfördelar med andra ord inkomsterna från den yrkesverksamma till den pensionerade generationen. Därvidlag gäller samma princip som i ATP-systemet.

Pensionen från fördelningssystemet – *inkomstpensionen* – registreras årligen som en pensionsrätt motsvarande debiterade avgifter. Pensionsrätterna räknas varje år upp (eller ned) med den allmänna inkomstutvecklingen. Behållningen på kontot i fördelningssystemet motsvaras inte av några sparade pengar men registreras på individen.

Resterande del av avgiften, 2,5 procentenheter, sätts in på ett individuellt premiepensionskonto. Till skillnad från inkomstpension motsvaras den individuella premiepensionen alltid av faktiskt sparade pengar. Tillväxten av dessa är helt beroende av vilka fonder pensionsspararen valt och vilken avkastning fonderna ger. Pensionen från premiepensionssystemet kallas *premiepension*. Tillgodohavandet på premiepensionskontot beräknas i likhet med privata pensionsförsäkringar på försäkringsmässiga grunder.

Pensionsåldern blir rörlig från 61 år och obegränsad uppåt. Ju senare pensionen tas ut desto högre blir den.

Nytt är att föräldradedighet under en begränsad period är pensionsgrundande liksom bidragsdelen i studiemedelssystemet. Som pensionsgrundande inkomst räknas också sjukpenning och rehabiliteringspenning, dagpenning från arbetslöshetskassa m.m., dvs. bidrag som kompenserar inkomstbortfall. Socialbidrag är däremot inte pensionsgrundande.

8.1.1 Vinnare och förlorare i det nya pensionssystemet

ATP-systemet har varit en av de centrala uttrycken för inkomstbortfallsprincipen i det svenska socialförsäkringssystemet. De 15 inkomstmässigt bästa åren antogs naturligt nog komma i den senare delen av yrkeskarriären. Det innebar att inkomstbortfallet blev måttligt vid uppnådd pensionsålder. Man skulle därmed kunna upprätthålla en rimlig materiell standard som pensionär. Visserligen bortföll inkomster, men detta komparerades i viss mån av att livet blev en aning enklare och billigare när man inte längre var yrkesverksam.

Den nya inkomstpensionen beslutades i bred enighet i riksdagen och har därmed en hög demokratisk legitimitet. Men som alltid när radikala förändringar genomförs i de sociala trygghetssystemen finns det "vinnare" och "förlorare".

Till förlorarna i det nya ålderspensionssystemet i jämförelse med det gamla ATP-systemet hör de yrkesgrupper som har en lång högskoleutbildning, relativt korta yrkeskarriärer och mycket ojämna och varierande inkomster. Men också de med långa, återkommande arbetslöshetsperioder hör till förlorarna. För dem blir intjänade pensioner lägre eller mycket lägre jämfört med ATP. Detta gäller åtskilliga yrkesgrupper på arbetsmarknaden.

De som har en lång högre utbildning och en yrkeskarriär avbruten av vidareutbildning, längre barnledighet men, av bl.a. dessa skäl, goda inkomster under senare delen av yrkeslivet kommer att få försämringar i det nya systemet. I ATP-systemet kunde de tillgodoräkna sig 15 goda inkomstår. Dessa goda år kommer att ha mer begränsad effekt i det nya systemet.

I det nya ålderspensionssystemet gynnas däremot de som yrkesarbetat från tidiga år och utan avbrott i många år. Dessa grupper missgynnas inte längre av att de inte kan uppvisa 15 mycket goda inkomstår.

Vilket av pensionssystemen är mest rättvist? Svaret beror på vilka allmänna principer som man anser ska vara vägledande i socialförsäkringssystemet. ATP-systemet är ett tydligt exempel på inkomstbortfallsprincipen. Det nya ålderspensionssystemet är en förändring i riktning mot vad som brukar kallas för grundtrygghetsprincipen. Det gynnar de som haft ett långt yrkesliv med relativt måttliga inkomster och utan avsevärd löneutveckling.

Inkomstbortfallsprincipen är nedtonad i den nya inkomstpensionen. Inkomstbortfallet när man övergår från yrkesarbete till

pension kan bli högst varierande. Inkomstpensionens storlek har mycket liten koppling till de inkomster man haft åren före pensioneringen.

8.1.2 Konstnärerna och den nya tillägspensionen

För konstnärsgруппerna generellt innebär det nya ålderspensionssystemet en betydande försämring jämfört med ATP-systemet. Flertalet konstnärligt yrkesverksamma har en lång utbildning på högskolenivå. Det tar för många lång tid att etablera sig i yrket, att få stadigvarande eller regelbundna anställningar eller uppdrag. Många har återkommande perioder av arbetslöshet.

Konstnärers inkomstförhållanden och yrkeskarriärer (se tidigare kapitel) uppvisar emellertid stora olikheter, så också när det gäller pensionsvillkor. Det är därför svårt att generalisera. I stort sett innebär dock ATP-systemet hyggliga pensioner för relativt stora delar av konstnärskollektivet. Många av dessa konstnärer kommer tveklöst att få betydande försämrings i det nya tillägspensionssystemet.

För merparten av konstnärerna kommer sannolikt skillnaderna mellan det gamla och det nya pensionssystemet att bli mindre av det enkla skälet att deras pensionsgrundande inkomst i båda systemen är låg. För dessa blir garantipensionen en ersättning för folkpensionen.

8.1.3 Beräkningar av effekter av det nya pensionssystemet

Teaterförbundet gjorde år 1998 tillsammans med Folksam beräkningar av konsekvenserna för dansare, sångare och skådespelare i det nya ålderspensionssystemet. Enligt dessa beräkningar får nämnda grupper väsentligt sänkta pensioner i förhållande till ATP-systemet. Det beror bl.a. på att dansare och sångare har en lägre pensionsålder. Det beror också på det stora antalet frilansare med ojämna inkomster mellan olika år inom dessa konstnärsgруппer. Enligt Folksams beräkningar utifrån ett antal typfall blir konsekvenserna i det nya pensionssystemet i förhållande till ATP-systemet följande:

- Operasångare vid statsunderstödd teater förlorar 35 procent i pension i förhållande till ATP

- Operasångare, frilans, förlorar 42 procent
- Dansare vid statsunderstödd teater förlorar 18 procent
- Dansare, frilans, förlorar 12 procent
- Skådespelare vid statsunderstödd teater förlorar 36 procent
- Skådespelare, frilans, förlorar 28 procent
- Trubadur, frilans, förlorar 24 procent.

På liknande sätt har Författarförbundet år 2000 låtit Folksam utreda effekterna av det nya pensionssystemet för sina medlemmar. Man utgick från ett antal författare med typiska inkomstförhållanden och jämförde pensionsutfallet för dem enligt gamla och nya systemet. För dessa beräknades utfallet i det nya systemet bli mellan 16 och 30 procent sämre än i det gamla systemet.

Angivna undersökningar har utförts av Folksam på uppdrag av Teaterförbundet respektive Författarförbundet. De ger givetvis inget slutligt svar på frågan om det nya pensionssystemets effekter. Denna utredning tar inte ställning till allmängiltigheten i dessa räkneexempel. Tendensen är emellertid enligt min bedömning klar, dvs. försämringar för de allra flesta konstnärer.

8.2 Tjänstepension/avtalspension

Tjänstepension/avtalspension omfattar relativt få yrkesverksamma konstnärer. Avtalspension gäller huvudsakligen fast anställd personal vid statsunderstödda scener. Denna pension styrs av en statlig förordning (1991:1427) om tjänstepension och tjänstegrupp-livförsäkring för vissa arbetstagare med icke-statlig anställning (den s.k. PISA-förordningen) och inte av kollektivavtal, vilket är det vanliga på den övriga arbetsmarknaden. SPV (Statens pensionsverk) är den myndighet som administrerar denna tjänstepension.

Under det senaste året har dock en grupp frilansande konstnärer kommit att omfattas av ett system för kompletterande avtalspensioner. Teaterförbundet har slutit avtal om detta med SRAO (för SVT/SR/UR), med Medie- och Informationsarbetsgivarna för film och kommersiell TV, med Teatrarnas Riksförbund för privatteatrar och med Teatercentrum och Danscentrum för fria teater – och dansgrupper. Här finns dock flera begränsningar. Egenföretagande konstnärer omfattas inte av avtalen och de gäller inte heller för de många arbeten som sker utanför avtalen. För de fria teater-

och dansgrupperna med en ytterst begränsad ekonomi utgör de dessutom en betydande ekonomisk påfrestning.

8.3 Privat pensionsförsäkring

En tredje möjlighet att trygga inkomsterna som ålderspensionär är privata pensionsförsäkringar. Det är vad som återstår för de konstnärer som kommer att få försämringar i det nya ålderspensions-systemet och de som inte omfattas av tjänstepension/avtalspension, liksom för egenföretagande konstnärer.

Det allmänna pensionssystemet är det mest kostnadseffektiva, mest riskutjämnande och därtill mest inkomstutjämnande systemet. Avtalade tilläggs pensioner kommer därefter. Privata pensionsförsäkringar medför i jämförelse dyra premier i förhållande till utfallet i pensionstillskott. Privata pensionsförsäkringar har lanserats av försäkringsbolag huvudsakligen för att tillgodose människor med temporärt eller bestående höga inkomster. Men de konstnärer som vid relativt tidig ålder avsatt privata pensionspengar kommer att ha god nytta av dessa även med mindre inbetalningar för så vitt de skett regelbundet och under lång tid.

Tidigare i denna utredning åberopades en statistisk kartläggning av konstnärernas ekonomiska förhållanden ("Konstnärernas verksamhetsinriktning och ekonomiska förhållanden", SOU 1997:190). Där finns också uppgifter om avsättningar till privata pensionsförsäkringar. Det statistiska materialet är relativt stort när det gäller näringsidkande konstnärer. Det kan här räcka med utredarnas slutsatser:

Avdrag för premie till pensionsförsäkring i förvärvskällan är mycket sparsamt utnyttjad. Detta kan till viss del avspegla åldersfördelningen inom konstnärskategorin. Yngre människor tänker inte i första hand på pensionsförsäkring.¹

Man kan dra två slutsatser av ovanstående. Privata pensionsförsäkringar bland egenföretagande konstnärer är ovanliga. Ska en sådan försäkring ha någon substantiell betydelse senare i livet måste man börja betala tidigt, särskilt om man har låga inkomster av sin näringsverksamhet. Uppenbarligen tecknar få konstnärer privata pensionsförsäkringar.

---

¹ s. 56, SOU 1997:190.

8.4 Vissa konstnärers lägre pensionsålder – PISA-förordningen

En konstnär som är anställd vid någon av de statsunderstödda institutionsscenerna kan tjäna in tjänstepension. Denna pension regleras av en statlig förordning, den s.k. PISA-förordningen, som inte är en kollektivavtalad försäkring motsvarande avtal på övrig arbetsmarknad.

PISA-förordningen innehåller särbestämmelser för bl.a. scenområdet. Den omfattar huvudsakligen stats-, region- och läns-teatrar, liksom Teateralliansen AB. Scenartister anställda vid dessa teatrar kommer alltså att tjäna in pensionsrätt under anställningstiden.

I PISA-förordningen finns bestämmelser om lägre pensionsålder för vissa grupper. Så är pensionsåldern exempelvis för skådespelare 59–61 år, för sångare 52–55 år, för dansare 41–44 år och för regissörer 60–63 år.

När man uppnått den övre åldersgränsen har man hittills varit skyldig att avgå. Det har därtill funnits vissa möjligheter för en arbetsgivare att kräva att man avgår redan vid den nedre åldersgränsen. Problemet för framtiden är att livsinkomstprincipen i det nya allmänna pensionssystemet och det nya statliga pensionsavtalet får till följd att dessa grupper risker att få en avsevärt lägre pension efter 65 års ålder jämfört med hittillsvarande regler. För att lösa den frågan har parterna på Teaterarbetsmarknaden gemensamt hemställt hos regeringen att man bör införa en garantiordning för de personer som inte har goda inkomster efter att de lämnat sina konstnärliga anställningar.

8.4.1 Rätten att arbeta till 67 års ålder

Förändringar i arbetsrätten som införts i och med årsskiftet 2002/03 har gjort PISA-förordningen inaktuell. Lagen om anställningsskydd innebär från och med årsskiftet förbud mot avtal om tvångsvis ålderspensionering före 67 års ålder. Regeringen avser att ändra PISA-förordningen så att avgångsskyldigheten tas bort. Detta betyder att konstnärlig personal, t.ex. skådespelare, sångare, regissörer och dansare inte längre har tidig avgångsskyldighet utan rätt att bestämma om han eller hon ska fortsätta arbeta till 67 års ålder.

8.5 Frilansande konstnärers pensionsvillkor

Som tidigare beskrivits har ett flertal avtal med parterna på arbetsmarknaden träffats när det gäller tilläggs pensioner för frilansande inom Teaterförbundets avtalsområde. Teaterförbundets avtal innebär att pensionsavgiften betalas in oavsett anställningsform eller anställningens längd. Problemet är att många skådespelare, dansare och musiker m.fl. inom frigruppsområdet inte har lön under hela året i kombination med låga löner vilket ger ett begränsat pensionskapital.

Vad man säkert kan säga är att de första stora generationerna av nu eller tidigare frigruppsanställda kommer att gå i pension om några år. Många av dessa kommer att hinna växla in fördelarna av ATP-systemet med de 15 bästa inkomstären men en majoritet kommer att stå helt utan avtalspensioner.

Här vill jag emellertid uppmärksamma den lösning som Teateralliansen innebär för frilansare. Med anställningen vid Teateralliansen följer alla de generella lika väl som de avtalade trygghetssystemen. Följaktligen samlar de anställda skådespelarna också ihop till avtalspensioner. Allians-modellen är alltså förebildlig också när det gäller att tillgodose frilansande konstnärers behov av förbättrad ålderspension, om än inte i samma utsträckning som för de flesta övriga grupper på arbetsmarknaden.

En utvidgning av Allians-modellen skulle, utöver att lösa många andra konstnärliga och konstnärspolitiska problem, också förbättra många konstnärers sociala trygghet.

8.6 Upphovsmäns/egenföretagares pensionsvillkor

Upphovsmän är i sin konstnärliga verksamhet generellt sett egenföretagare. Deras pensioner grundar sig på inbetalda egenavgifter, eventuellt kompletterade med privata pensionsförsäkringar. Några avtalspensioner existerar inte i deras roll som egenföretagare, lika lite som för andra egenföretagare.

En del av dessa upphovsmän är livslånga låginkomsttagare. Också bland de publikt, bland kritiker och inkomstmässigt mycket framgångsrika konstnärer upplever få en livslång högkonjunktur. Trender går och trender kommer bland publik, kritiker och stipendieutdelare. Inte många konstnärer klarar sådana svängningar utan stora konsekvenser för sin och familjens personliga ekonomi.

Konstnärspolitiken kompenserar trots sin begränsning i betydande grad konstnärer för svängningar på marknaden och för att de inte kan göra sig gällande på den kommersiella marknadens villkor. Men det finns och kommer i än högre grad att finnas ett konstnärspolitiskt problem gällande dem som uppnår pensionsåldern.

8.7 Konstnärspolitiska pensionsstipendier

Konstnärsnämnden delar numera endast ut ett fåtal pensionsstipendier om året. De löper på livstid och uppgår till 20 000 kronor om året. För närvarande innehar drygt 300 personer tidigare tilldelade pensionsstipendier från Konstnärsnämnden.

Författarfonden har ett pensionsstipendium (av fonden benämnda pensionsbidrag) som delas ut till upphovsmän med låg tjänstepension, vilkas produktion i bokform bedöms tillräcklig i kvantitativ och kvalitativ synpunkt. Pensionsstipendiet anpassas till den sökandes övriga pensionsinkomst vilka inte skall överstiga 3,25 basbelopp (år 2003: 125 450 kr). Författarfondens pensionsstipendium delas ut i en mycket begränsad omfattning.

Konstnärsnämnden och Författarfonden fördelar också statliga inkomstgarantier som gäller livslångt. Regeringen har fastställt antalet sådana till 157. Garantibeloppet avräknas mot innehavarens inkomster i övrigt och utgår maximalt med 5 basbelopp per år, för närvarande ca 190 000 kronor.

8.8 Sammanfattning: konstnärernas pensioner

- Pensionerna i det allmänna pensionssystemet för flertalet konstnärligt yrkesverksamma kommer i framtiden att bli lägre än i det tidigare ATP-systemet.
- För flertalet frilansande och egenföretagande konstnärer kommer det att bli betydande försämringar på grund av att de saknar avtalspensioner.
- Ett särskilt problem uppstår för konstnärliga yrkesgrupper på de offentliga scenerna, som har en lägre pensionsålder än den som gäller för arbetsmarknaden i övrigt.

- För konstnärliga egenföretagare är pensionsvillkoren oftast ytterst knappa. De kommer därför i hög grad omfattas av garantipension.

Om man rätt ska tolka intentionerna i den statliga konstnärspolitikerna och det medskick från regeringen som finns i direktivet till denna utredning, ligger i konstnärspolitikerna en rimlig och särskild hänsyn till konstnärernas speciella problem i förhållande till trygghetssystemen. Mycket av detta är kartlagt i tidigare avsnitt i denna utredning. Vad som återstår av dessa problem och som ännu söker sin lösning är de egenföretagande konstnärernas pensionsvillkor.

För dessa finns inga avtalslösningar; många kommer efterhand att bli förlorare i och med avvecklingen av ATP.

De slutsatser jag anser man kan dra är att en utökning av pensionsstipendier eller snarare statliga inkomstgarantier sannolikt på kort sikt är den möjlighet som står till buds för förbättringen av pensionerna för stora grupper av egenföretagande konstnärer.

Dock bör man på längre sikt skapa en mer generell och kanske rättvisare lösning för konstnärernas ålderspension, där de egenföretagande konstnärernas pensionsvillkor särskilt bör uppmärksammas. Ett förslag till finansiering som förts fram i Sverige men också diskuterats en längre tid i flera europeiska länder går under den franska benämningen "domaine public payant". Detta förslag finns beskrivet i en bilaga till denna utredning och innebär i korthet att en upphovsrättsanknuten ersättning införs för utnyttjande av verk och prestationen som befinner sig i "domaine public", dvs. det som hittills rättsligt betraktats som fritt utnyttjande av verk och prestation där den upphovsrättsliga skyddstiden inte längre gäller. En sådan kulturpolitisk finansieringsform där tidigare generationers upphovsmän och utövande konstnärer så att säga stödjer sina nu levande kolleger har sagts kunna gälla bl.a. förstärkning av pensioner, men också t.ex. stöd åt unga konstnärer.

9 Stipendier

Enligt direktiven skall utredningen analysera hur konstnärspolitiska stipendier och bidrag påverkar konstnärliga yrkesutövares rätt till stödformer utanför det kulturpolitiska området. Med konstnärspolitiska stipendier och bidrag menas de statliga stipendier och individuella bidrag som delas ut av Konstnärsnämnden och Sveriges författarfond. Svenska Filminstitutet och Svenska Institutet delar också ut stipendier. Utöver dessa finns ett stort antal stipendier från privata fonder och stiftelser, särskilt inom bild- och formområdet. Genom Författarfonden fördelas också en offentlig-rättslig ersättning, bibliotekersättning. De offentligrättsliga ersättningarna ingår inte i utredningens uppdrag.

Enligt en undersökning gjord på uppdrag av KRO uppgick 14 % av arbetsinkomsten för KRO-medlemmarna år 1996 av stipendier¹. Av författarna fick en dryg fjärdedel ett skattefritt stipendium, pris eller dylikt under år 1993 enligt en studie utförd på Författarförbundets uppdrag. Även bland Författarförbundets medlemmar härrörde ca 14 % av arbetsinkomsterna från skattepliktiga och skattefria stipendier².

9.1 Punktstipendier och periodiska stipendier

Stipendier som delas ut vid ett enstaka tillfälle eller högst två år i rad är skattefria enligt inkomstskattelagen (1999:1229) avd. III Skattefria inkomster och inte avdragsgilla utgifter 8 kap. 5 §.

Stipendier som är avsedda för mottagarens utbildning är skattefria. Stipendier som är avsedda för andra ändamål är skattefria, om de

---

¹ s. 34, En konst att leva – Om bildkonstnärernas ekonomi och levnadsvillkor, Johan Fritzell och Olle Lundberg, KRO, 1998. Stipendier är här räknade som arbetsinkomster.

² s. 29, 50, Författarnas inkomster 1993. Sveriges Författarförbund.

- inte är ersättning för arbete som har utförts eller skall utföras för utbetalarens räkning, och
- inte betalas ut periodiskt.

Jag kallar denna typ av stipendier för punktstipendier. Punktstipendiet är inte ersättning för arbete eftersom ingen arbetsgivare finns, ingen skatt eller arbetsgivaravgifter betalas och stipendiet betalas ut högst två år i rad. Stipendierna är inte pensionsgrundande och kan heller inte ligga till grund för sjukpenninggrundande inkomst. Punktstipendier kan vara allmänna, dvs. ges utan specifika krav för hur de skall utnyttjas eller krav på redovisning för deras användning. Det står alltså mottagaren fritt att använda dessa efter eget gottfinnande, exempelvis till levnadskostnader, inköp av utrustning eller till att fokusera på den konstnärliga verksamheten. Hit hör merparten av Konstnärsnämndens och Författarfondens ett- och tvååriga s.k. arbetsstipendier som uppgår till 30 000 kr–110 000 kr per år. Stipendiebeloppen är inte fastställda utifrån vad som kan anses vara en skälig inkomst för en konstnär under en viss tid utan skall ses som ett komplement till annan inkomst.

Punktstipendier kan också vara definierade till sin användning. Hit hör Konstnärsnämndens målinriktade arbetsstipendier, resebidrag och bidrag till internationellt kulturutbyte liksom Författarfondens resestipendier. Användningen skall redovisas i efterhand.

De flesta privata stipendier är odefinierade punktstipendier och därmed skattefria.

Periodiska stipendier - dvs. stipendier som delas ut minst tre år i rad - beskattas. Hit hör tre- till femåriga arbetsstipendier, 10-åriga långtidsstipendier och de livsvariga pensionsstipendierna. Jag räknar i detta sammanhang också de livsvariga statliga inkomstgarantierna som tilldelas av Konstnärsnämnden och Författarfonden som ett periodiskt stipendium. Konstnärsnämndens och Författarfondens periodiska stipendier är pensionsgrundande enligt Förordning (1983:190) om pensionsgrundande konstnärsbidrag eftersom pensionsavgift betalas av stipendiegivaren (för mottagare som inte uppnått pensionsåldern). Några andra avgifter betalas inte.

Varken punktstipendier eller periodiska stipendier är inkomst av arbete eller ersättning för sådant. Det gäller alltså även definierade punktstipendier och långtidsstipendier. Varken vid tilldelandet av punktstipendier eller periodiska stipendier uppstår något arbetstagare/arbetsgivarförhållande mellan Konstnärsnämnden eller Författarfonden och mottagaren.

Bildkonstnärnsfonden är en del av den statliga myndigheten Konstnärnsnämnden. Staten anvisar årligen medel till fonden som ersättning åt bild- och formkonstnärer för att konstnärliga verk av deras hand i offentliga institutioners ägo visas för allmänheten eller används på annat allmännyttigt sätt (visningsersättning).³ Fonden fördelar visningsersättningen som bl.a. projektbidrag och arbetsstipendier. Medlen fördelas alltså inte som en direkt upphovsrättslig ersättning till en viss konstnär exempelvis för att ett museum innehar ett antal målningar av denne, utan ses som en kollektiv kompensation till konstnärskåren för att bild- och formkonstnärers verk används utan att särskild ersättning ges. Det är staten ensidigt som fastställer nivån på ersättningen, inga förhandlingar sker.⁴ Visningsersättningen omvandlas till individuella stipendier och bidrag till konstnärer. Hur de behandlas skattemässigt beror på om de utgår i form av punktstipendium eller periodiskt stipendium. Pensionsavgift betalas enligt samma regler som för andra stipendier och bidrag.

9.2 Stipendier och trygghetssystemen

På uppdrag av Konstnärnsnämnden gjordes år 1996 en studie för att belysa hur stipendier och bidrag från nämnden påverkar mottagarnas eventuella sociala förmåner/socialförsäkringar.⁵ Studien är delvis redan föråldrad eftersom stora förändringar skett inom socialförsäkringssystemen. Utredarens slutsats är att reglerna för hur stipendier och då först och främst punktstipendier skall behandlas inom socialförsäkringssystemen i många fall är oklara och kan tolkas på olika sätt.

9.2.1 Arbetslöshetsersättning och stipendier

Om konstnärspolitiska stipendier har betydelse för arbetslöshetsersättning under en period eller inte är omtvistat. I Konstnärnsnämndens studie från år 1996 redovisar utredaren att Af Kultur Media och AMS har skilda ståndpunkter i frågan. Af Kultur Media

---

³ § 1, SFS nr 1982:600 Förordning om Sveriges bildkonstnärnsfond.

⁴ Den individuella visningsersättningen som BUS fördelar (SFS 1996:1604) är däremot individuell.

⁵ Karlsson, Ulf, Socialförsäkringar och stipendier, Rapport sammanställd för Konstnärnsnämnden, oktober 1996.

anger som utgångspunkt att ett stipendium generellt inte innebär att ett anställningsförhållande/arbete uppkommer och att det därmed inte skall påverka arbetslöshetsersättningen. AMS däremot menar att det kan ses som en inkomst som förutsätter en arbetsinsats och att stipendiet kan utgöra ett hinder för den sökande att stå till arbetsmarknadens förfogande.⁶

Konstnärsnämnden har i skrivelser till AMS och i tvister om arbetslöshetsersättning påpekat att stipendier inte utgör ersättning för arbete och att Konstnärsnämnden därmed inte har något arbetsgivaransvar gentemot stipendiemottagarna. Nämnden har också anfört att beteckningen ”ettåriga stipendier” inte skall knytas till att stipendiesumman skall räcka ett helt år, stipendiet kan alltså inte ses som någon slags utslagen timlön. Att en konstnär får ett ettårigt stipendium innebär heller inte att nämnden förbinder sig att ge mottagaren ett nytt stipendium påföljande år. Tvärtom är det i undantagsfall som konstnärer får ettåriga stipendier två år i rad.

Konstnärorganisationerna har gett utredningen exempel på att konstnärer blivit avstängda från sin arbetslöshetsersättning då a-kassan eller arbetsförmedlingen fått kännedom om att de mottagit ett stipendium. I flertalet fall har a-kassan senare ändrat beslutet så att konstnären fått arbetslöshetsersättning.

9.2.2 Sjukpenninggrundande inkomst (SGI), sjukpenning, sjuklön, föräldrapenning och stipendier

Såsom beskrivits tidigare är vare sig korttidsstipendier eller beskattningsbara långtidsstipendier underlag för SGI eftersom de inte är inkomst av tjänst eller dras in vid sjukdom.

Däremot kan upphovsrättsliga ersättningar och royalty ligga till grund för SGI om även de andra kraven på att inkomsten skall stadigvarande eller årligen återkommande uppfylls.⁷

Sjukpenning, sjuklön, föräldrapenning eller någon annan inkomstbaserad ersättning minskas inte pga. att mottagaren också fått konstnärspolitiska stipendier.

---

⁶ s. 3, Karlsson, Ulf, Socialförsäkringar och stipendier, Rapport sammanställd för Konstnärsnämnden, oktober 1996.

⁷ s. 33, Vägledning nr 2002:4, RFV.

9.2.3 Bostadsbidrag och stipendier

Vid fastställande av bostadsbidrag skall skattefria stipendier räknas med i den bidragsgrundande inkomsten (BGI) till den del som de överstiger 3 000 kronor per månad. (4 § Lag 1993:737 om bostadsbidrag). Stipendier delas oftast ut som en klumpsomma. Kammarrätten i Göteborg har fastslagit att beloppet då skall fördelas över årets tolv månader (mål nr 3998-1999).

Detta betyder att engångsstipendier på belopp över 3 000 kronor per månad reducerar bostadsbidraget med 20 % om mottagaren av stipendiet har en inkomst över brytpunkterna i systemet. Ligger familjens inkomster under brytpunkten blir minskningen noll.

9.2.4 Försörjningsstöd och stipendier

Socialstyrelsens allmänna råd för socialbidrag, numera kallat försörjningsstöd, tar viss hänsyn till stipendiens särskilda karaktär genom att Socialstyrelsen i sina allmänna råd om försörjningsstöd anger att stipendier och fondmedel som är avsedda för ett visst ändamål, t.ex. en resa, inte skall medföra en reducering av försörjningsstödet.⁸

Konstnärers resestipendier och projektbidrag undantas därmed från hushållsinkomsten vid beräkning av försörjningsstöd om individen kan visa på att stipendiet har ett specifikt syfte och på kostnaderna för att uppnå detta syfte. Konstnärsstipendier som är mer ospecificerade vad gäller användningen skulle troligtvis i den individuella prövning som föregår ett beslut om försörjningsstöd bedömas som inkomst och därmed reducera biståndet eller utgöra underlag för avslag.

9.2.5 Skatt och stipendier

Förslag om att skattebelägga alla punktstipendier diskuterades i Skatteutredningen SOU 1989:33 men ansågs ogenomförbart eftersom det stora antalet privata stipendiegivare inte skulle kunna kompenseras ekonomiskt. Därmed skulle dessa fonder och stiftelser behöva sänka nivåerna på stipendierna. Det fanns enligt utredningens mening uppenbara fördelar med att hålla punktstipen-

---

⁸ Kap. Hushållets inkomster, SOSFS 1998:11.

dierna utanför skattesystemet och även utanför de flesta trygghetssystem.

I detta sammanhang bör också noteras att det händer att konstnärer av skattemyndigheterna nekas avdragsrätt för kostnader i samband med den konstnärliga verksamheten med hänvisning till att ett mottaget stipendium är avsett att täcka sådana kostnader eller att det inte är rimligt att mottagaren lågtaxeras om hon eller han fått ett större stipendium under beskattningsåret. Därigenom beskattas stipendiet så att säga bakvägen, vilket jag bedömer som olyckligt.

9.2.6 Pension och stipendier

Förslag om att även konstnärspolitiska stipendier bör göras pensionsgrundande trots skattefriheten har framförts vid olika tidpunkter. Stipendierna skulle då jämföras med studiebidragen som genom en reform år 2001 blev pensionsgrundande men fortfarande är skattefria. Konstnärsnämnden och Författarfonden skulle emellertid behöva en höjning av anslagen för att bibehålla nuvarande antal punktstipendier och den beloppsmässiga nivån för dessa om de blev pensionsgrundande.

9.2.7 Pensionsstipendier

Konstnärsnämnden och Sverige författarfond har rätt att dela ut pensionsstipendier. Konstnärsnämnden fördelar emellertid numera endast ut nya pensionsstipendier till tonkonstnärer och dessa är i likhet med Författarfondens mycket få till antalet per år. Att nämnden i stort sett upphört att dela ut nya pensionsstipendier grundas på att beviljandet av dessa stipendier lika mycket styrs av ekonomiska och sociala kriterier som av konstnärliga, och att nämndens kompetens inte ligger i att göra bedömningar av de sökandes sociala situation utan av deras konstnärliga kvalifikationer. Nämnden har därför koncentrerat bidragsgivningen på konstnärer som fortfarande är aktiva. Pensionerade konstnärer som fortfarande är konstnärligt verksamma kan alltså tilldelas övriga typer av stipendier och bidrag.

9.3 Bedömning

Arbetslöshetsersättningen och stipendier

Enligt min mening är konstnärspolitiska stipendier inte inkomst av arbete och bör därmed i likhet med eventuell förmögenhet, eller möjligtvis upphovsrättsersättningar inte påverka arbetslöshetsförsäkringen. Arbetslöshetsförsäkringens grund är att arbetstagaren skall stå till arbetsmarknadens förfogande och aktivt söka arbete under den period ersättningen utgår. Arbetslöshetsersättning kompenserar till en viss gräns en förlorad arbetsinkomst under en viss tid. Om den ersättningsökande har en stor förmögenhet eller har haft en mycket stor inkomst per månad innan arbetslösheten har inte betydelse enligt lagstiftningen.

Det är dessutom orimligt och ologiskt att ett stipendium om 50 000 kr som beslutas av Konstnärsnämnden i mars med utbetalning i oktober skall utgöra grund för att en konstnär förlorar sin arbetslöshetsersättning under perioden mars – juli såsom i mål nr 4810-02 i Länsrätten i Stockholm. I fallet tog det dessutom först arbetslöshetskassan ett år och därefter länsrätten ytterligare ett år att komma till beslut vilket raserade konstnärens ekonomi, något som sedermera delvis kompenserades av ett krisbidrag från Konstnärsnämnden.

Det är orimligt att en individ skall vänta två år på en bedömning om sin rätt till arbetslöshetsersättning. Det är dessutom olyckligt att arbetslöshetskassor fattar olika beslut i likartade fall. Det är av stor vikt att regeringen klargör reglerna för de konstnärspolitiska stipendierna och arbetslöshetsersättningen så att handläggningen kan ske snabbt och likformigt.

En fallgrop vid bedömningen av rätten till arbetslöshetsförsäkring tycks vara att vissa stipendier av både Konstnärsnämnden och Författarfonden kallas arbetsstipendier. Denna benämning tycks kunna leda till slutsatsen att stipendiet är en ersättning eller betalning för utfört arbete. Jag rekommenderar Konstnärsnämnden och Författarfonden att ge sina arbetsstipendier en benämning som inte kan leda till missförstånd härvidlag.

Bostadsbidrag och stipendier

Att statliga konstnärstipendier som tilldelas stipendietagaren för att öka den disponibla inkomsten kan sänkas pga. bostadsbidrag ter sig enligt min åsikt som ogenomtänkt. Det kan ses som en beskattning av medel som enligt lag skall vara skattefria. En annan besynnerlig effekt är att konstnärer som har bostadsbidrag i vissa fall i praktiken får lägre stipendier än de som inte är berättigade till bostadsbidrag, dvs. de konstnärer som har störst behov av stöd får minst ekonomiskt utbyte av stipendierna.

Enligt min bedömning bör inte statliga konstnärstipendier påverka bostadsbidraget. Stipendiernas uttalade syfte är att öka konstnärernas disponibla inkomst och öka deras möjligheter att arbeta konstnärligt.

Pension och stipendier

Punktstipendier är inte pensionsgrundande. Argumenten som talar mot en förändring är för det första att det skulle öka kostnaderna för bidragsgivaren om den nuvarande bidragsnivån skall behållas gentemot mottagaren. För det andra är troligtvis effekterna små då få konstnärer mottar flera punktstipendier under sitt yrkesliv. Troligt är även att en del av dessa konstnärer endast når upp till garantipension och därmed har det för individen ingen betydelse att stipendiet är pensionsgrundande.

Däremot är det av stor vikt att periodiska stipendier är pensionsgrundande, då dessa med största sannolikhet har avgörande betydelse för individens slutgiltiga pension.

10 Sammanfattning och bedömningar

Arbetsmarknadspolitiken

- Ett samarbete mellan Af Kultur Media inom AMS och den nya Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen skulle fullfölja principen om speciell hänsyn till konstnärers villkor i arbetslöshetsförsäkringen.
- Arbetsmarknaden för en etablerad frilansande konstnär består av ett stort antal korta anställningar och uppdrag. Komplexiteten innebär otydlighet vid avgränsningen mellan den etablerade frilansande konstnären och långtidsarbetslösa.
- Unga dansare liksom unga konstnärer på vissa andra områden bör inte ingå i den kommunala ungdomspraktiken eller andra ungdomsåtgärder inom arbetsförmedlingen.
- Frilansande arbetstagande konstnärer bör tillåtas att ta ett mindre antal uppdrag mot faktura utan att definieras som företagare inom arbetslöshetsförsäkringen.
- Nuvarande bedömning av konstnärlig verksamhet som bisyssla vid sidan av ett heltidsarbete innebär stora svårigheter. Orsaken är att inte flera arbetsgivare godkänns som grund för total arbetstid.
- Rutinerna för intygande av tillfälliga arbeten utanför Sveriges gränser för kulturarbetare innebär ett hinder för internationellt utbyte, orsaken är komplicerade regelverk.

10.1 Arbetsmarknadspolitiken

AMS utfärdade i juni 2001 särskilda riktlinjer för tillämpning av arbetslöshetsförsäkringen inom kulturområdet. Detta skedde i samverkan mellan AMS försäkringsenhet och AMS förmedlingsenhet. När försäkringsenheten från den 1 juli 2003 ombildas till

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen är det angeläget att denna samverkan fortsätter för att fullfölja principen om speciell hänsyn till konstnärers villkor inom arbetslöshetsförsäkringen. Eftersom konstnärerna kan erhålla arbetslöshetsersättning från i princip alla a-kassor behövs också en enkel och enhetlig information för konstnärer om de regler för arbetslöshetsersättning som gäller för personer med inkomster från både anställning och egenföretagande och reglerna för bisyssla. Genom att förbättra informationen till och kunskapen hos handläggare vid a-kassor skulle man kunna åstadkomma snabbare och enhetligare bedömningar.

Arbetslöshetsförsäkringens regler skiljer inte mellan personer med korta återkommande arbetslöshetsperioder och personer som är heltidsarbetslösa under en längre period. Den etablerade frilansande konstnärers arbetsmarknad består ofta av ett stort antal korta anställningar – ibland bara för en kväll. AMS handläggnings- och statistiksystem bör utvecklas så att det är möjligt att skilja frilansande konstnärer från personer som är långtidsarbetslösa.

På kulturarbetsmarknaden förekommer många olika kombinationer av anställningar och egenföretagande. Att arbetslöshetsersättningssystemet inte tar hänsyn till dessa speciella förhållanden leder till komplikationer för individen. Här bör myndigheter inom kulturområdet som köper tjänster, delar ur projektbidrag, stipendier och andra individuella kulturstöd överväga ett smidigare förfarande. Vidare skulle t.ex. Statens konstråd kunna variera betalningen av sina uppdrag så att det kan ge tidsbegränsade anställningar till konstnärer som i övrigt är verksamma som arbetstagare och ge uppdragsmedel till egenföretagande konstnärer.

Om frilansande arbetstagare inom kulturområdet i framtiden tilläts att ta ett mindre antal uppdrag mot faktura och själva betala in sina sociala avgifter utan att klassificeras som företagare i arbetslöshetsförsäkringen skulle det stärka arbetslinjen samt synkronisera reglerna för arbetslöshetsersättning med skatte- och socialförsäkringsreglerna.

För att särskilja unga dansare liksom unga konstnärer på andra områden med högt specialiserad yrkesutbildning saknar Af Kultur Media en utvecklad praxis som gör att de behandlas som arbetsökande över 25 år, och kvarstår inom kulturarbetsförmedlingen.

När en konstnärlig verksamhet inte är av större omfattning än att den kan betraktas som bisyssla enligt lagen om arbetslöshetsersättning skulle konstnärernas situation hjälpas av att man god-

kände en total arbetstid om 35 timmar per vecka fördelat på flera arbetsgivare.

Kraven för egenföretagande konstnärer att helt avveckla den konstnärliga verksamheten (utrustning, lokaler mm.) för att få arbetslöshetsersättning vid ett tillfälligt uppehåll i verksamheten är alltför långtgående.

Rutinerna för intygande av tillfälliga arbeten utanför Sveriges gränser för kulturarbetare är komplicerade. Idag är det inte längre endast välbetalda stjärnor på kulturområdet som i perioder arbetar utanför landets gränser. Speciellt yngre bild- och formkonstnärer, dansare, koreografer, regissörer, musiker och filmare ser Europa som en självklar arbetsmarknad. Sverige satsar stora medel för internationellt utbyte inom kulturområdet, liksom EU. Det är då av vikt att trygghetssystemen inte hindrar denna rörlighet.

Socialförsäkringar

- Egenföretagande konstnärers låga netto vid beräkning av SGI beror ofta på de höga fasta kostnaderna i den konstnärliga verksamheten.
- Den jämförelseinkomst som nu tillämpas för konstnärer som inte kan hänvisa till kollektivavtal och lönestatistik, nämligen Konstnärsnämndens och Författarfondens inkomstgaranti, är rimlig.
- En rimlig uppbyggnadsfas för egenföretagande konstnärer är minst 5 år. I denna fas bör emellertid inte inräknas tid som den egenföretagande konstnären är sjuk eller nyttjar föräldraförsäkringen.
- Frilansande dansare, musiker och andra konstnärer med fysiskt och psykiskt slitsamma yrken saknar ofta tillgång till specialistkompetens vid förebyggande behandling, behandling och rehabilitering.
- Vid bedömning av havandeskapspenning tas ingen hänsyn till arbeten som är omöjliga att utföra redan tidigt i graviditeten. För frilansande dansare, skådespelare, sångare, musiker m.fl. är denna problematik särskilt tydlig.

10.2 Socialförsäkringar

Försäkringskassan måste baserat på en rad fakta om individer göra avancerade bedömningar av en sjukpenninggrundande inkomst. När försäkringskassan bedömer konstnärens framtida inkomst är det personens avsikt att arbeta, eventuella konstnärliga utbildning och omfattningen av personens tidigare arbete som konstnär som ligger till grund för bedömningen. Om försäkringskassan i det individuella fallet inte anser sig ha tillräckligt med information för att bedöma konstnärens framtida inkomster kan man överväga att skapa kontakter med en eventuell framtida specialenhet för konstnärer inom försäkringskassan och med konstnärernas organisationer.

Egenföretagande konstnärers oftast låga netton ger låg ersättning i socialförsäkringssystemen, något som är svårt att förändra utan speciallagstiftning eller kulturpolitiska stödåtgärder. En möjlig lösning kopplad till tillämpningen är att konstnären i sitt netto vid SGI-beräkning skall få räkna in fasta kostnader som den betalar även under en sjuk- eller föräldraförsäkringsperiod, såsom ateljéhyra, avbetalningar på maskiner m.m.

Det finns enligt min mening användbara jämförelseinkomster för de flesta konstnärer. På scenområdet finns avtal mellan arbetsmarknadens parter för samhällsägda teatrar och orkestrar, för fria teater- och dansgrupper m.fl. Att använda Konstnärsnämndens och Författarfondens inkomstgaranti som jämförelseinkomst är en rimlig lösning för konstnärer som inte kan hänvisa till avtal och lönestatistik.

För egenföretagande konstnärer som kan visa på framtida inkomster för t.ex. ett utsmykningsuppdrag bör dessa inkomster beaktas i bedömningen av SGI, något som är RFV:s mening.

En rimlig uppbyggnadsfas för egenföretagande konstnärer, med den för konstnärer typiska långa infasningen i yrket, kan vara 5 år. Det är ett problem för konstnärer att det i uppbyggnadsfasperioden inte bortses från den tid som den egenföretagande konstnären varit sjuk, eller nyttjat föräldraförsäkringen.

10.2.1 Beräkning av SGI

Ur rättvisesynpunkt är det av vikt att handläggningen av fastställande av konstnärers SGI inte tar längre tid än vad som är normalt. För att detta skall vara möjligt bör enligt min mening försäkringskassan och RFV på liknande sätt som AMS och delvis Skattemyndigheten koncentrera sin kompetens och handläggning av konstnärernas ärenden. Därvid skulle också informationen till konstnärssområdet kunna effektiviseras.

10.2.2 Regler för sjukpenning, sjuklön och rehabilitering

Vid en längre sjukdomsperiod är det av vikt att en frilansande konstnärers situation bedöms utifrån att vägen tillbaka till yrkeslivet kan vara lång. Det blir då viktigt, både för frilansande arbetstagare och för egenföretagare, att försäkringskassan spelar en aktiv roll i rehabiliteringen och hjälpen med att uppfylla förutsättningarna för återgång till arbetet.

Enligt min bedömning bör frilansande dansare, musiker och andra konstnärer med fysiskt och psykiskt slitsamma yrken ges tillgång till specialistkompetens när det gäller förebyggande behandling, behandling och rehabilitering.

10.2.3 Förlängd havandeskapspenning

Frilansande kvinnliga konstnärer som uppenbart förhindras att arbeta under sin graviditet pga. arbetets art eller därför att fostret och kvinnan i ett mycket tidigt stadium kan ta skada av arbetet har inte som tillsvidareanställda vid institutioner en inkomstbaserad ersättning i form av en förlängd havandeskapspenning fram till den dag då föräldrapenning eller havandeskapspenning kan betalas ut. Havandeskapspenning kan enligt arbetsmiljölagen ges under hela graviditeten om arbetet är så fysiskt farligt att arbetsgivaren stänger av arbetstagaren från arbetsplatsen. Enligt min bedömning skulle ett tillägg i tillämpningen kunna göras så att hänsyn tas till arbete som omöjliggörs vid en graviditet.

Bostadsbidrag och försörjningsstöd

- Avskaffandet av kvittningsrätten vid beräkning av bidragsgrundande inkomst för bostadsbidrag för egenföretagande konstnärerna har försvårat situationen för dem med låg inkomst.
- Konstnärer med behov av försörjningsstöd under en längre tid tvingas avyttra sin arbetslokal eller ateljé.

10.3 Bostadsbidrag och försörjningsstöd**10.3.1 Bostadsbidrag**

Avskaffandet av kvittningsrätten för konstnärer inför beräkningen av bostadsbidraget innebar försämringar för egenföretagande konstnärerna med låg inkomst.

10.3.2 Försörjningsstöd

Vid bedömning av försörjningsstöd är det av vikt att vissa generella råd ges från Socialstyrelsen till kommunerna rörande bedömningen med hänsyn till konstnärers särskilda villkor. Detta gäller särskilt det nuvarande tvånget att avyttra sin ateljé eller arbetslokal för att få försörjningsstöd under en längre period. Däremot är det rimligt att vid ett förmodat längre behov av försörjningsstöd kräva att konstnären står till arbetsmarknadens förfogande.

Skattesystemet

- Rese- och traktamentsersättningar som betalas av arbetsgivarna för frilansande arbetstagare behandlas av skattemyndigheten som lön och beläggs med arbetsgivaravgifter, vilket orsakar kostnadsökningar och minskar rörligheten på arbetsmarknaden.
- Avdragsrätten för arbetslokal i hemmet för konstnärlig verksamhet motsvarar långt ifrån den faktiska årskostnaden för en utnyttjad arbetslokal i en lägenhet eller en villa. Vidare har schablonavdraget inte uppgraderats med penningvärdet.

- Det saknas för närvarande en förutsägbar praxis som tar hänsyn till de konstnärligt yrkesverksammas speciella och ofta stora kostnader för sin konstnärliga verksamhet då en arbetsgivare saknas.

10.4 Skatter

10.4.1 Arbetsgivaravgifter på rese- och traktamentesersättningar

För att frilansande konstnärer ska kunna ta arbeten utanför bostadsorten betalar arbetsgivaren/uppdragsgivaren i regel rese- och traktamentesersättningar. För konstnärer som är verksamma som arbetstagare betraktas dessa ersättningar av skattemyndigheterna som en löneförmån som ska beläggas med arbetsgivaravgifter. Detta motverkar både arbetslinjen och den geografiska rörligheten för konstnärer. En lösning vore att konstnärers rese- och traktamentesersättningar bedöms på samma sätt som byggnadsarbetares vilkas inställelseresor betraktas som tjänsteresor genom att bostaden betraktas som tjänsteställe.

10.4.2 Konstnärens behov av en egen arbetsplats

En uppjustering av schablonavdragen för arbete i bostaden är rimlig men otillräcklig. Skattelagstiftningen borde utgå från att den frilansande eller egenföretagande konstnären har rätt till en arbetsplats, därtill utformad på ett sätt som tillfredställer arbetsmiljökraven.

10.4.3 Problem i tillämpningen av skattesystemet

Skattemyndigheten i Stockholm har återinrättat en särskild enhet för handläggning av konstnärernas deklarationer. Den har därmed erkänt behovet av en mer sakkunnig behandling av konstnärernas deklarationer. Det vore emellertid orimligt om denna ordning enbart kom att gälla konstnärer i Stockholm. I samband med att de lokala skattemyndigheterna omvandlas till en myndighet skulle handläggningen av samtliga konstnärers skatteärenden kunna hanteras av en central enhet.

Pensionssystemet

- Det är angeläget att finna en lösning på pensionsfrågorna för konstnärer anställda vid statsunderstödda institutioner. De fria grupperna måste också ges möjlighet att fullfölja de pensionsavtal som de tecknat.
- Pensionsstipendier, men kanske framför allt inkomstgarantierna torde vara den enda möjliga förbättringen av pensionerna på kort sikt för stora grupper av konstnärer – egenföretagande såväl som frilansande som inte omfattas av avtalspension – i väntan på en mer grundläggande pensionslösning.

10.5 Pensioner

Det är angeläget att man finner en lösning på pensionsfrågan för konstnärer anställda vid statsunderstödda kulturinstitutioner. De fria grupperna måste också ges möjligheter att fullfölja de nya pensionsavtalen i kollektivavtalen.

Vid en anställning i Teateralliansen inordnas man i både de generella och kompletterande trygghetssystemen. Alliansmodellen är därmed en förebild även när det gäller att tillgodose frilansande konstnärers behov av förbättrad ålderspension.

De slutsatser jag anser man kan dra är att en ökning av antalet pensionsstipendier kanske i första hand antalet statliga inkomstgarantier sannolikt på kort sikt är den möjlighet som står till buds för förbättringen av pensionerna för stora grupper av egenföretagande konstnärer.

Konstnärstipendier

- Statliga konstnärstipendier bör inte påverka bostadsbidraget.
- I reglerna om arbetslöshetsförsäkringen saknas anvisningar om konstnärstipendier skall påverka arbetslöshetsersättningen eller inte.

10.6 Stipendier

Arbetslöshetsförsäkringens grund är att arbetstagaren skall stå till arbetsmarknadens förfogande och aktivt söka arbete under den period ersättning utgår. Arbetslöshetsersättning kompenserar till en viss gräns förlorad arbetsinkomst under en viss tid.

Konstnärspolitiska stipendier är inte inkomst av arbete och bör därmed i likhet med eventuell förmögenhet och upphovsrättsersättningar inte påverka rätten till arbetslöshetsersättning. För närvarande finns ingen enhetlig praxis för behandling av stipendier i arbetslöshetsförsäkringen. Det är av stor vikt att regeringen klargör reglerna för de konstnärspolitiska stipendierna och arbetslöshetsförsäkringen så att handläggningen kan ske snabbt och likformigt.

Att bostadsbidraget kan sänkas med hänvisning till ett mottaget stipendium ter sig ogenomtänkt. Avsikten med stipendiet är att öka stipendiatens disponibla inkomst. En sänkning av bostadsbidraget kan ses som en indirekt beskattning av medel som enligt lag skall vara skattefria. En annan besynnerligt effekt är att konstnärer som har bostadsbidrag i vissa fall i praktiken får lägre stipendier än de som inte är berättigade till bostadsbidrag. Enligt min bedömning bör inte statliga konstnärstipendier påverka bostadsbidraget.

11 Överväganden

Som *analysen* i betänkandet visar ligger merparten av de problem konstnärer möter i de olika trygghetssystemen i tillämpningen, mera sällan i lagar och förordningar. Det stora antal rättsfall på området som ofta drivs länge och till dryga kostnader för stat och individ är en följd av detta. *Orsaken* till problemen som efterfrågas i direktivet har enligt min mening att göra med en brist på samsyn och samordning av konstnärernas ärenden i de olika systemen. Denna brist leder till att kunskapen om konstnärernas speciella villkor inte ökar vilket i sin tur leder till svårigheter i tillämpningen.

En samordnande modell för hänsyn till konstnärernas villkor i trygghetssystemen

- Med AMS som förebild skulle konstnärernas ärenden kunna samordnas i särskilda enheter inom Försäkringskassan och Skattemyndigheten.
- Konstnärsnämndens uppdrag att hålla sig underrättad om konstnärernas sociala och ekonomiska förhållanden vidgas så att det också innefattar konstnärernas ställning i skattesystemet och de sociala trygghetssystemen. Detta kräver dock en förstärkning av nämndens kansli. Nämndens arbete i detta avseende borde bedrivas i nära kontakt med ovan nämnda specialenheter liksom med berörda konstnärsorganisationer.
- För att motverka det "administrativa underskottet" hos enskilda konstnärer behövs olika former av informations- och utbildningsinsatser. Informationsinsatserna bör ske samordnat och inte av varje myndighet för sig och i samarbete med berörda konstnärsorganisationer. Ansvaret att sådana samordnade insatser kommer till stånd kan ges till Konstnärsnämnden.

- Alliansmodellen representerad av Teateralliansen bör byggas ut och även utvidgas till fler konstnärsgupper än skådespelare i takt med att resurser skapas. Utöver att lösa många konstnärspolitiska problem förbättrar modellen också konstnärernas sociala trygghet.

11.1 Konstnärernas villkor i trygghetssystemen

Utredningen ska enligt direktivet kartlägga hur gällande trygghetssystem inom bl.a. socialförsäkringsområdet förhåller sig till konstnärlig verksamhet. Innebär de nuvarande regelverken särskilda problem för konstnärliga yrkesutövare, särskilt egenföretagande och frilansande konstnärer?

En genomgång av kultur- och konstnärspolitiska utredningar visar att direktivets problemställning varit aktuell åtminstone sedan Konstnärerna och samhället (1975:14) som linjerade principerna i konstnärspolitiken. Problematiken återkommer i Kulturskattekommitténs betänkande (1983:53) ”Konstnärernas villkor” (1990:39), i den övergripande ”Kulturutredningen” (1995:85), i ”Arbete åt konstnärer” (1997:183), och ”Konstnärstödsutredningen” (1997:190).

För att inte om några år en ny utredning på nytt ska söka lösningar på samma typ av problem, bör man överväga hur en större enhetlighet och konsekvens i hanteringen av konstnärerna och trygghetssystemen skall åstadkommas. Systemen förändras kontinuerligt, myndigheter får nya direktiv och dessutom förändras ständigt konsten och konstnärernas villkor. Det är utgångspunkten för hur enligt min mening regeringen bör arbeta vidare med problemen kring konstnärerna och trygghetssystemen.

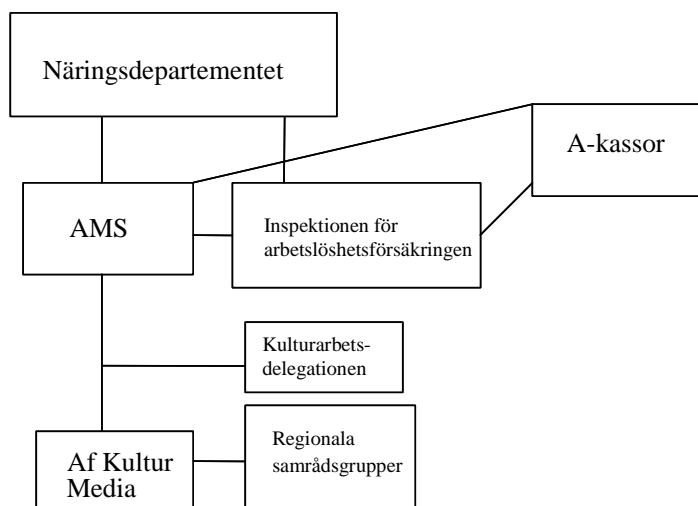
11.1.1 Reformen inom arbetsmarknadspolitiken ett positivt exempel

Riksdagen och regeringen har slagit fast att konstnärligt yrkesverksamma skall behandlas som en avgränsad grupp i arbetsmarknadspolitiken och att hänsyn skall tas till deras speciella villkor. Detta har lett till att de särskilda förhållanden som gäller för konstnärligt arbete i stor utsträckning har kommit att beaktas vad gäller konstnärernas ställning inom arbetsmarknadspolitiken och arbetslöshets-

försäkringen. I detta betänkande har jag konstaterat att någon motsvarande hänsynstagande inte gjorts inom trygghets- och skattesystemen. I mina direktiv hänvisas till att rimlig hänsyn skall tas till konstnärernas speciella förhållanden. Om ett principiellt ställningstagande görs från statsmakternas sida om att rimlig hänsyn till de konstnärligt yrkesverksamma särskilda villkor inte bara skall tas inom arbetsmarknadspolitiken utan också i social- och skattepolitiken skulle enligt min mening troligtvis många problem lösas för konstnärerna.

Att undanröja alla problem genom att skapa specifika villkor för konstnärerna i lagstiftning och regelverk är en omöjlighet. Därtill är de konstnärligt yrkesverksamma en alltför heterogen grupp, lever under alltför starkt skiftande ekonomiska villkor och yrkesvillkor och är en alltför liten yrkeskategori på arbetsmarknaden.

Modellen nedan är ett försök till överblick över den organisation som utvecklats inom arbetsmarknadspolitiken med avseende på de konstnärligt yrkesverksamma men även kulturarbetare i stort:

11.1.2 Myndigheternas informationsstöd till konstnärliga egenföretagare

Behovet av tjänster som förenklar kommunikationen mellan myndigheter, medborgare och företag är väl dokumenterat och behovet av offentliga satsningar för att förbättra situationen stora. Näringsdepartementets avdelning för näringslivsutveckling har som en av sina övergripande målsättningar att just utveckla service och förenkla informationen till företagen. Verket för näringslivsutveckling, NUTEK, är Sveriges centrala myndighet för frågor som rör näringslivets utveckling. Tillsammans med Almi Företagspartner AB utgör NUTEK ett kompetenscentrum för finansiering, företagsutveckling, entreprenörskap och regional näringslivsutveckling. 1999 beslutade regeringen på uppdrag av Riksdagen att NUTEK skulle utveckla en internetbaserad elektronisk tjänst för information och ärendehantering till blivande och befintliga företagare. Tjänsten som drivs av NUTEK är kostnadsfri och aktiv under www.forettagarguiden.se. De första tre årens driftkostnader beräknades till 13 miljoner kr per år. En egenföretagande konstnär har stor nytta av den allmänna information som utarbetats via denna tjänst. Med hänsyn till de speciella förutsättningar för konstnärligt företagande behövs dock en anpassad information som utgår från konstnärers speciella villkor som vägledning och information om de komplicerade trygghetssystemen. Inte minst behöver konstnärer hjälp när hon eller han arbetar utomlands. Eftersom internationell rörlighet bland konstnärer uppmuntras nationellt och på EU-nivå (liksom inom FN) bör rimligen stöd ges åt en instans med brett kunnande om trygghetssystemen för konstnärer i Sverige och andra europeiska länder.

11.2 En samordnad modell

11.2.1 Samordnad hantering av konstnärers ärenden inom RFV/Försäkringskassan och Skattemyndigheten

De lokala skattemyndigheterna och möjligtvis även Försäkringskassorna kommer inom en snar framtid att samlas i sammanhållna nationella myndigheter. I samband med detta skulle man kunna överväga att skapa särskilda enheter på nationell nivå för att hantera de konstnärligt yrkesverksammas ärenden. En kunnig och rationell hantering är en fördel för myndigheterna och underlättar för

enskilda konstnärer och deras organisationer genom att skapa bättre genomlysning av de regler och villkor som gäller. Rimligen skulle detta innebära att betydligt färre fall behöver drivas i olika rättsinstanser. Inrättande av specialenheter skulle också medverka till en snabbare, enhetligare och mer rättssäker bedömning. Enheterna bör åläggas ett speciellt informationsansvar gentemot konstnärerna.

AMS är i detta avseende en förebild. Redan tidigare har man inom Arbetsmarknadsverket haft en särskild ordning och en särskild organisation för konstnärsärenden i arbetsmarknadspolitiken. Denna ordning har stärkts ytterligare, med en kulturarbetsdirektör i AMS högsta ledning.

11.2.2 Konstnärsnämnden får i uppgift att kontinuerligt följa och kartlägga konstnärers sociala och ekonomiska villkor i skatte- och trygghetssystemen

Konstnärsnämndens uppgift att hålla sig underrättad om konstnärernas sociala och ekonomiska förhållanden bör vidgas så att det också innefattar konstnärernas ställning i skattesystemet och de sociala trygghetssystemen. Detta kräver dock en förstärkning av nämndens kansli. Nämndens arbete i detta avseende bör bedrivas i nära kontakt med ovan nämnda specialenheter, liksom med berörda konstnärsorganisationer. Samverkan kan också ske med Författarfonden och Statens kulturråd.

Nämnden har från tid till annan lagt ut begränsade uppdrag för att beskriva villkoren för vissa avgränsade konstnärsgupper. Det är önskvärt att nämndens kansliresurser för att fullgöra detta uppdrag förstärks samtidigt som uppdraget vidgas. Att en kompetens samlas i Konstnärsnämnden vore en fördel för konstnärerna och deras organisationer men också för AMS, Försäkringskassan och Skattemyndigheten. I Konstnärsnämndens uppdrag skulle också ligga att underlätta det internationella kulturutbytet, att genom information och på annat sätt hjälpa konstnärerna att ta sig förbi det byråkratiska hinder som ställs upp för sådan utbyte samt att i internationella sammanhang verka för en förenkling av dessa regler.

11.2.3 Informations- och utbildningsinsatser inom konstnärsområdet

En betydande del av den kompetens som denna utredning utnyttjat härrör från enskilda experter som några av konstnärsorganisationerna förfogar över. Denna kompetens är ett värdefullt komplement till den föreslagna samordningen inom och mellan de olika myndigheterna, liksom till den likaledes föreslagna förstärkningen av Konstnärsnämndens utredningskapacitet. För att motverka det "administrativa underskottet" hos enskilda konstnärer krävs olika former av informationsinsatser. Med hänsyn till att konstnärernas villkor på arbetsmarknaden är mycket komplexa bör informationsinsatser inte endast göras av varje myndighet för sig utan också samordnat och i samarbete med berörda konstnärsorganisationer. Ansvaret för att sådana samordnade insatser kommer till stånd kan ges till Konstnärsnämnden.

11.3 Alliansmodellen

Alliansmodellen bör utvidgas i takt med att resurser skapas. Utöver att lösa många konstnärspolitiska problem ökar den också konstnärernas sociala trygghet. För utövande konstnärer dvs. skådespelare, musiker och dansare är alliansmodellen med branschspecifik anpassning till de olika konstområdena, en reform som anpassar de anslutna konstnärernas villkor till trygghetssystemen istället för att anpassa systemen till konstnärerna, vilket är en fördel.

Utredningen "Arbete åt konstnärer" framhöll att skapandet av en allians skulle minska kostnaderna inom arbetsmarknadspolitiken, främst inom arbetslöshetsförsäkringen. Argumenten i utredningen vann gehör och medel överfördes från arbetsmarknadspolitiken till kulturpolitiken.

Teateralliansen är en av de framgångsrika innovationerna, både arbetsmarknadspolitiskt och konstnärspolitiskt, under senare år. År 2002 omfattar Teateralliansen ca 100 frilansande skådespelare. Dessa är anställda av alliansen och tar tjänstledigt då de erbjuds arbete vid teatrar. Alliansen finansierades vid starten av medel som flyttades från arbetsmarknadsområdet till kulturområdet. Idag är verksamheten permanentad och finansieras genom Kulturdepartementet.

Med den speciella form av anställningar som alliansen ger medföljer en naturlig anknytning till de sociala trygghetssystemen och pensionssystemet som alla är anpassade för tillsvidareanställda arbetstagare. Med alliansmodellen löses i stora delar de problem gentemot trygghetssystemen som är orsaken till att utredningen "Konstnärerna och trygghetssystemen" tillsatts. Men även om det sker en betydande utbyggnad av olika former av konstnärsallianser kvarstår behovet av att anpassa trygghetssystemen till alla de konstnärer som också i framtiden kommer att arbeta som frilansande arbetstagare eller egenföretagare.

För de konstnärliga upphovsmännen, huvudsakligen bild- och formkonstnärer, komponister, koreografer, dramatiker och författare, är inrättandet av denna typ av allianser svårare då dessa konstnärer driver sitt arbete i projekt och ofta som egenföretagare. En möjlig väg för att bidra till en ökad social trygghet för dessa grupper är att inrätta konstnärliga forskartjänster vid högskolorna.

12 Jämställdhet

Konstnärssyrket innebär en del problem ur jämställdhetssynpunkt. Dessa problem avviker inte sällan från de som är typiska för övrig arbetsmarknad. Problem som att uppnå lika lön för lika arbete och att motverka patriarkala maktstrukturer, synliga och osynliga. Problem i samband med graviditet och arbete, återkomst till yrket efter föräldraledighet samt karriär och föräldraskap. En av de mer grundläggande och svårbearbetade könsskillnaderna är att publik, media och produktions- och finansieringssidan av konst och kultur i stort fortfarande tycks premiera en manlig konst före en kvinnlig. Flertalet av dessa problem ligger långt utanför uppdraget i mitt direktiv.

12.1 Inkomstskillnader mellan könen

Enligt SCB:s undersökning om konstnärernas verksamhetsinriktning och ekonomi år 1995 för SOU 1997:190 så uppgick de kvinnliga konstnärernas inkomst till 85 procent av männens, vilket var en mindre skillnad än för hela befolkningen där motsvarigheten var 73 procent. Årsinkomster upp till 160 000 kronor visar en jämn könsfördelningen men däröver så ökar männens andel, dvs. männen dominerar i gruppen med högre inkomster. Andelen kvinnor som redovisar inkomster på mellan 160 000–180 000 kronor uppgick till 47 procent. Sedan visas en tydlig minskning av andelen kvinnor och vid inkomster över 400 000 kronor uppgick andelen kvinnor endast till 29 procent.¹

---

¹ s. 12–17, SOU 1997:190. Konstnärernas verksamhetsinriktning och ekonomiska förhållanden.

12.2 Inkomstbortfallsprincipen och jämställdhet

Kvinnliga konstnärer tjänar i genomsnitt mindre än manliga konstnärer och av detta följer den logiska slutsatsen att de även får lägre ersättningar i trygghetssystem vilka är baserade på inkomstbortfallsprincipen. Detta är i sig inget specifikt för konstnärsområdet, men konstateras kan att området inte särskiljer sig, dvs. att situationen även inom dessa yrkesområden är otillfredsställande.

När utredningen därför konstaterar att många konstnärer troligtvis kommer att få sämre pension i det nya pensionssystemet än i det gamla ATP-systemet är detta troligen än mer markant för kvinnor.

12.3 Havandeskapspenning

Frilansande kvinnor med ett konstnärligt yrke som uppenbart förhindras att arbeta under sin graviditet pga. arbetets art eller där fostret och kvinnan i ett mycket tidigt stadium kan ta skada av arbetet borde liksom de tillsvidareanställda vid sceniska institutioner få en inkomstbaserad ersättning i form av en förlängd havandeskapspenning fram till den dagen då föräldrapenning eller havandeskapspenning kan betalas ut. Detta är en jämställdhetsfråga inom konstnärsyrkena, då män som skall bli föräldrar inte ställs inför detta problem utan kan arbeta fram t.o.m. sin föräldraledighet.

12.4 Efter graviditet och föräldraledighet

Signaler från bl.a. Teaterförbundet tycks visa att många kvinnor aldrig återkommer till yrket efter föräldraledigheten. Det kan vara svårt och tungt att komma tillbaka till yrket för de flesta scenartister. Uppdrag bland frilansande eller egenföretagande konstnärer är ofta beroende av ett starkt kontaktnät där det gäller att synas för att vara aktuell. En annan anledning varför många kvinnor inte återvänder till konstnärsyrket kan vara att den ekonomiska osäkerheten med en frilansande eller egenföretagande konstnärlig verksamhet är för stor. Det kan också vara svårt, ibland omöjligt, att finna en arbetsgivare som går med på att man vill arbeta deltid.

För skådespelare, dansare och sångare som är anställda vid en av våra institutioner åläggs arbetsgivaren det ekonomiska ansvaret för rehabilitering. Frilansande eller egenföretagande kvinnor med konstnärliga yrken där fysiken är avgörande behöver stöd från Försäkringskassan för att ansöka om och erhålla rehabiliteringsmedel efter en graviditet.

Motsvarande problematik för män inom konstnärsyrkena vilka väljer att vara föräldralediga en längre tid är okända för utredningen. Troligt är dock att många män, speciellt frilansare, upplever en liknande problematik t.ex. när det gäller att en längre föräldraledighet gör att man försvinner från marknaden och att deltidsarbete ofta är omöjligt att kombinera med yrket. Problematiken blir markant inom de yrken där konstnären är beroende av anställningar såsom musiker, skådespelare, dansare osv. Det är därför möjligt att dessa män inte anser sig kunna ta ut en längre föräldraledighet.

12.5 Alliansmodellen och jämställdhet

För att lösa problemen för frilansande arbetstagande konstnärer i förhållande till graviditet, rehabilitering efter graviditet och föräldraledighet är alliansmodellen en lösning. En utvidgning av alliansmodellen skapar för dess anställda en mer jämställd situation dock kvarstår naturligtvis problemen för de frilansare och egenföretagande män och kvinnor som står utanför.

Kommittédirektiv

**Socialförsäkringsfrågor m.m. i förhållande
till konstnärlig verksamhet**

**Dir.
2001:90**

Beslut vid regeringssammanträde den 15 november 2001.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare skall kartlägga hur gällande trygghetssystem inom bl.a. socialförsäkringsområdet förhåller sig till konstnärlig verksamhet. Utredaren skall pröva om de nuvarande regelverken innebär särskilda problem för konstnärliga yrkesutövare samt i förekommande fall analysera och redogöra för orsaken till problemen.

Bakgrund

Kulturpolitiska mål

Riksdagen har beslutat om mål för den nationella kulturpolitiken och om inriktningen på de statliga insatserna (prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129). Inriktningen på statens insatser för konstnärerna skall bl.a. syfta till att skapa förutsättningar för ett aktivt kulturliv som ger arbete och försörjning åt konstnärer och rika kulturupplevelser för medborgarna, skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete, samt anpassa regelverken på alla politikområden så att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden.

Konstnärspolitiska åtgärder

Statens insatser för att förbättra konstnärernas villkor är en prioriterad del av kulturpolitiken. I propositionen Kulturpolitik (prop. 1996/97:3) föreslog regeringen förstärkningar av flera

konstnärspolitiska stöd- och ersättningsformer. Samtidigt aviserades flera utredningar med uppdrag att lämna förslag som förbättrar konstnärernas villkor. Hösten 1996 och våren 1997 tillsattes mot denna bakgrund tre kommittéer. De lämnade hösten 1997 betänkandena Fonogramersättning (SOU 1997:140), Arbete åt konstnärer (SOU 1997:183) och Generella konstnärstöd (SOU 1997:184).

Med dessa betänkanden som grund lade regeringen våren 1998 fram förslag i propositionen Konstnärernas villkor, som bifölls av riksdagen (prop. 1997/98:87, bet.1997/98:KrU13, rskr. 1997/98:303). Det handlade om en rad förstärkningar av stödinsatser och ersättningar till konstnärer inom bild-, form-, ton-, ord-, scen-, och filmområdena liksom till internationellt kulturutbyte. Dessutom beslutades om en försöksperiod med stöd inom ramen för arbetsmarknadspolitiken till en utvecklad och intensifierad arbetsförmedling vid olika konstnärliga centrubildningar och till en tredje anställningsform inom teatern (Teater Alliansen AB). Efter förslag i 2000 års ekonomiska vårproposition beslutade riksdagen om att permanenta och delvis utöka dessa försöksverksamheter (prop. 1999/2000:100, bet.1999/2000:FiU27, rskr. 1999/2000:262).

Sedan år 1999 finns en upphovsrättslig ersättning vid spridning av oinspelade cd-skivor, kassetter, minidisc-skivor, etc., för att i viss mån kompensera upphovsmän för tillåten kopiering av deras verk, s.k. kassettersättning. Detta regleras i 26k § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

I propositionen En rättvisare och tydligare arbetslöshetsförsäkring (prop. 1999/2000:139, bet.2000/01:AU5, rskr. 2000/01:102) uttalade regeringen att rimlig hänsyn bör tas till de särskilda behov som kan gälla för grupper med projektanställningar och andra tillfälliga anställningar och osäkra anställningsförhållanden eller andra speciella förhållanden, liksom till villkor som gäller för personer som har upprepade perioder av arbetslöshet. Detta gäller bl.a. kulturarbetsmarknaden.

Pågående beredningar

I Regeringskansliet pågår för närvarande en översyn av statens tjänstepensionsåtagande för olika grupper av konstnärer inom teater-, musik- och dansområdet och av hur bestämmelserna kring

dessa samverkar med reglerna för den reformerade allmänna pensionen (prop. 2000/01:1, utgiftsområde 17 Kultur, medier, trosamfund och fritid). Arbetet bedrivs i fortlöpande samråd med arbetsmarknadens parter.

Ett projekt om nya företags- och anställningsformer har inletts i Regeringskansliet bl.a. med syfte att göra en generell kartläggning av utveckling, drivkrafter och effekter i gränssnittet mellan egenföretagande och anställning.

Konstnärstödsutredningen

Ett av de betänkanden som låg till grund för regeringens förslag i propositionen Konstnärernas villkor (prop. 1997/98:87) var Generella konstnärstöd (SOU 1997:184). I betänkandet anger Konstnärstödsutredningen översiktligt ett antal områden och situationer där bl.a. de sociala trygghetssystemen tycks fungera mindre väl i förhållande till konstnärlig verksamhet. Som exempel inom inkomstrelaterade system nämns sjukförsäkringen och pensionssystemet. Bland system för behovs- och inkomstprövade bidrag anges bostadsbidrag och socialbidrag samt arbetslöshetsförsäkringen.

Konstnärstödsutredningen redovisar bl.a. att flertalet ersättningar gynnar en försäkrad som har en jämn förvärvsinkomst från ett anställningsförhållande. Egenföretagande och frilansande konstnärers arbete kännetecknas däremot ofta av oregelbundna inkomster. Det är andra drivkrafter som styr konstnärlig verksamhet än vanligt företagande och det går inte att dra någon egentlig skiljelinje mellan konstnären och dennes verksamhet.

När det gäller pensionssystemet pekar utredningen på att konstnärliga stipendier kan vara antingen pensionsgrundande eller inte beroende på stipendiets varaktighet. Stipendier och andra ekonomiska bidrag kan också påverka rätten till förmåner som bostadsbidrag och ersättningar från arbetslöshetskassorna. Det sistnämnda pekar även Konstnärsnämnden på i rapporten Socialförsäkringar och stipendier.

Konstnärstödsutredningen pekade vidare på hur olika stipendieformer behandlas vid beräkning av socialbidrag och även på hur socialnämnder bedömer frågan om konstnärers försörjningsmöjlighet. Krav på att konstnärer skall upphöra med sin konstnärliga verksamhet för att få del av trygghetssystemen visar, enligt utred-

ningen, att socialbidragsreglerna inte i tillräcklig omfattning tar hänsyn till konstnärernas särskilda förhållanden.

Konstnärstödsutredningen föreslog att en särskild utredning borde tillsättas, med uppdrag att bl.a. göra en redovisning av hur de sociala trygghetssystemen fungerar i förhållande till de konstnärliga yrkesutövarna.

Regeringens tidigare överväganden

Regeringen redogjorde i budgetpropositionen för 2001 bl.a. för planerade utredningar inom politikområdet Kulturpolitik (prop. 2000/2001:1, utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid). Under rubriken Socialförsäkringar m.m. anges följande: ”Det är viktigt att fördjupa kunskapen om hur sociala skyddsnät och regelverk som styr avgiftsuttag och villkor för förmåner tillämpas på de speciella villkor som kännetecknar konstnärlig verksamhet. Regeringen överväger därför att under år 2001 inleda en kartläggning av bl.a. socialförsäkringsfrågor i förhållande till konstnärlig verksamhet.”

Vid riksdagsbehandlingen uttalade Kulturutskottet (bet. 2000/01:KrU3) att utskottet utgår från att regeringen påbörjar den nämnda kartläggningen av bl.a. socialförsäkringsfrågorna och förutsätter att regeringen i kommande budgetproposition redovisar detta arbete.

Uppdraget

En särskild utredare tillkallas med uppdrag att genomföra en heltäckande kartläggning av hur gällande trygghetssystem inom bl.a. socialförsäkringsområdet förhåller sig till konstnärlig verksamhet. Utredaren skall pröva om de nuvarande regelverken innebär särskilda problem för konstnärliga yrkesutövare, särskilt egenföretagande och frilansande konstnärer, samt i förekommandefall analysera och redogöra för orsaken till problemen.

Utredaren skall även analysera hur konstnärspolitiska stipendier och bidrag påverkar konstnärliga yrkesutövares rätt till andra stödformer utanför det kulturpolitiska området.

De av riksdagen fastställda kulturpolitiska målen, liksom den uttalade inriktningen på statens insatser för konstnärerna, skall vara

en utgångspunkt. Vidare skall utredaren beakta den analys av bl.a. regler inom de sociala trygghetssystemen som utförts av Konstnärstödsutredningen i betänkandet Generella konstnärstöd.

Arbetsformer och redovisning

Arbetet skall bedrivas i nära kontakt med berörda myndigheter som Konstnärsnämnden, Statens kulturråd, Riksskatteverket och Riksförsäkringsverket, liksom med Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS) och andra berörda organisationer och sammanslutningar inom konstnärssområdet.

Utredaren skall även hålla sig informerad om den beredning som sker i Regeringskansliet för att belysa de särskilda pensionsvillkoren för vissa konstnärsgupper, liksom av den kartläggning som görs av gränssnittet mellan egenföretagande och anställning. Den särskilde utredaren skall redovisa sitt uppdrag senast den 30 november 2002.

(Kulturdepartementet)

Kommittédirektiv

**Tilläggsdirektiv till utredningen
Konstnärerna och trygghetssystemen
(Ku 2002:04)**

**Dir.
2001:90**

Beslut vid regeringssammanträde den 21 november 2002.

Förlängd tid för uppdraget

Med stöd av regeringens bemyndigande den 15 november 2001 tillkallade chefen för Kulturdepartementet en särskild utredare med uppdrag att kartlägga hur gällande trygghetssystem inom bl.a. socialförsäkringsområdet förhåller sig till konstnärlig verksamhet (dir. 2001:90). Utredningen, som antog namnet Konstnärerna och trygghetssystemen (Ku 2001:04), skall enligt direktiven redovisa uppdraget senast den 30 november 2002.

Utredningstiden förlängs, vilket innebär att utredningen skall redovisa sitt uppdrag senast den 28 februari 2003.

(Kulturdepartementet)

En sammanfattning av Konstnärernas verksamhetsinriktning och ekonomiska förhållanden (SOU 1997:190)

1 Metod och urval

I samband med utredningarna *Arbete åt konstnärer* (SOU 1997:183) och *Generella konstnärsstöd* (SOU 1997:184) gjordes en omfattande statistisk studie över konstnärernas inkomstförhållanden. Av tidsskäl fanns inte möjligheter att utnyttja detta material i de båda utredningarna. Materialet ger emellertid i flera avseenden värdefull information. Studien är en unik kartläggning av konstnärernas ekonomiska villkor och förtjänar en sammanfattning trots att den har några år på nacken.

Förhållandena för den undersökta gruppen har troligtvis inte förändrats på något avgörande sätt de senaste sex-sju åren. Strukturerna är med all sannolikhet ungefär desamma, medan inkomstnivåer och liknande blir mer osäkra. Därmed bör man vara försiktig med en del slutsatser med tanke på materialets ålder.

Studien består av tre delar.

1. Statistiska Centralbyrån (SCB) utgick från två olika konstnärregister, dels från Konstnärsnämnden, dels från Sveriges författarfond. Från Konstnärsnämnden fick man uppgifter om personer som under femårsperioden 1991–1995 sökt stipendier och bidrag. Registren från Författarfonden innehöll uppgifter om ansökningar under åren 1995–1996. Efter rensningar av dubletter omfattade registren totalt 13 460 personer, varav 70 arkitekter som inte togs med. Urvalet kompletterades med konstnärernas inkomster från inkomstregistret.
2. SCB genomförde vidare en enkätundersökning på uppdrag av de ovan nämnda utredningarna för att få en kompletterande

bild av konstnärernas villkor. Urvalet var ett proportionellt stratifierat urval, som omfattade totalt 3 050 konstnärer.

3. En undersökning gjordes vidare av de egenföretagande konstnärernas intäkts- och kostnadsförhållanden utifrån deras bokföring, såsom den registrerats i skattemyndigheternas taxeringsdata.

2 Antalet yrkesverksamma konstnärer och deras inkomster

I tabell 1 redovisas det totala antalet stipendiesökande till Konstnärsnämnden och Författarfonden, fördelade på olika konstnärsgupper, samt deras genomsnittliga inkomst. Det senare insamlat från inkomstregistret.

Tabell 1. Skillnader i bruttoinkomst (tusentals kronor) mellan olika konstnärsgupper, uppdelade på kön.

	I % av antal efter kön		Genomsnittlig bruttoinkomst			Antal i populationen
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Samtliga	
Bildkonstnärer	52	48	102	94	99	3 857
Formkonstnärer	23	77	115	98	102	1 456
Tecknare, illustratörer	46	54	150	131	139	341
Fotografer	68	32	135	116	129	826
Tonsättare	92	8	165		158	162
Kompositörer	82	18	167	155	165	470
Instrumentalister	62	38	220	167	200	656
Jazz/folk/rock	78	22	157	138	154	616
Sångare	39	61	221	179	196	438
Dansare, koreografer	25	75	166	150	154	495
Teater	46	54	205	184	194	1 555
Film	65	35	163	143	156	668
Författare, översättare	62	38	183	160	174	1 752
Dramatiker	65	35	183	157	174	98
<i>Samtliga</i>	<i>53</i>	<i>47</i>	<i>153</i>	<i>130</i>	<i>142</i>	<i>13 390</i>

Antalet konstnärer i Konstnärsnämndens respektive Författarfondens register är drygt 13 000 – att jämföras med antalet medlemmar i konstnärsförbund anslutna till KLYS, som år 2001

uppgick till 20 140 personer. Dessa två populationer överensstämmer inte nödvändigtvis.

Detta hindrar inte att urvalet från Konstnärsnämnden och Författarfonden är relativt representativt för de yrkesverksamma konstnärerna, vilket också framhålls i SCB:s studie.

3 Hur försörjer sig konstnärerna på sin konst?

SCB:s undersökning äger bl.a. svagheten att gälla förhållanden på 1990-talet men en del går trots det att utvinna ur materialet.

Som framgår av tabell 1 var den genomsnittliga inkomsten i SCB:s urval 142 000 kr. För befolkningen i sin helhet uppgick den genomsnittliga bruttoinkomsten till 172 000 kr. Inkomsten för konstnärer var således 17 % lägre än för hela befolkningen i åldern 20–64 år. Trots de relativt låga inkomsterna bland konstnärer är deras utbildningsnivå hög i jämförelse med hela befolkningen. Två tredjedelar av konstnärerna i undersökningen har högskoleutbildning, jämfört med en fjärdedel av befolkningen i övrigt.

De kvinnliga konstnärernas inkomster uppgick i genomsnitt till 85 % av de manligas. För hela befolkningen var motsvarande siffra 73 %.

Spridningen i inkomstnivåer var betydande mellan olika konstnärsgupper, än större är dock spridningen i inkomster inom de olika konstarterna. Bild- och formkonstnärers inkomst är låg medan instrumentalister, sångare och skådespelare ligger i toppen. Vanskligt är dock att uppgifterna baseras på en jämförelse som blandar egenföretagares nettoinkomster och arbetstagarinkomster. Tabell 2 kompletterar bilden av inkomstspridningen inom konstarterna.

Tabell 2. Genomsnittlig bruttoinkomst för år 1995 fördelad på olika grupper

	Nedre kvartil	Median	Övre kvartil
Bildkonstnärer	39,2	91,6	141,0
Formkonstnärer	43,0	92,1	143,5
Tecknare, illustratörer	73,4	132,0	191,2
Fotografer	60,5	123,2	176,9
Tonsättare	74,1	152,8	224,0
Kompositörer	113,3	155,9	213,0
Instrumentalister	142,4	207,4	264,2
Jazz/folk/rock	114,1	158,2	198,0
Sångare	138,5	199,3	245,2
Dansare, koreografer	111,7	156,9	194,1
Teater	143,2	183,2	233,7
Film	80,8	143,9	214,9
Författare, översättare	90,5	159,7	240,9
Dramatiker	106,7	161,6	223,2
<i>Samtliga</i>	<i>70,5</i>	<i>133,9</i>	<i>196,2</i>

Den genomsnittliga inkomsten säger ganska lite om de ekonomiska villkoren i de olika konstnärgrupperna då ett litet antal personer med extremt låg eller hög inkomst kan ge stora effekter. Tabell 2 visar medianinkomsten, dvs. inkomsten den har som har lika många över sig som under sig inkomstmässigt. Därigenom tar man bort effekten av ett begränsat antal extrema inkomster. Tabellen visar också övre och nedre inkomstkvartilerna. Övre kvartilen visar den lägsta av de 25 % högsta inkomsterna. Den nedre kvartilen visar den högsta av de 25 % lägsta inkomsterna.

Tabellen visar en betydligt mer problematisk bild. Medianinkomsterna ligger, som alltid, lägre än genomsnittsinkomsterna. Medianinkomsten för samtliga konstnärer var 134 000 kr jämfört med genomsnittsinkomsten på 142 000 kr och skillnaden mellan övre och nedre kvartilen är högst betydande. För samtliga kategorier är den nedre kvartilen 70 000 kr och den övre 196 000 kr. Inom vissa konstarter är denna skillnad än större. 25 % av alla bild- och formkonstnärer har mindre än 40 000 kr i inkomst per år. Motsvarande inkomster för tecknare, fotografer, tonsättare och filmare ligger mellan 60 000 till 80 000 kr. Även den övre kvartilen för bildkonstnärer är blygsamma 140 000 kr.

Författarnas inkomstspridning är mycket stor, mellan 90 000 kr och 240 000 kr. Bland scenkonstnärer är inkomstspridningen jämnare.

Konstnärernas inkomster är tagna ur inkomstregistret och representerar totala inkomster. Det handlar således inte nödvändigtvis enbart om inkomster av konstnärlig verksamhet. Hur fördelningen mellan egenföretagande och arbetstagande ser ut vet vi inte säkert, men en del av SCB-studien kan ge en viss vägledning.

Tabell 3. Skillnader i konstnärlig inkomst från näringsverksamhet och övriga inkomster

	Konstnärlig inkomst från näringsverksamhet	Övriga inkomster*	Antal i populationen
Bildkonstnärer	11 237	82 741	2 879
Keramiker	18 559	57 276	310
Konsthantverkare	24 465	73 379	452
Textilkonstnär	11 220	73 340	476
Tecknare, illustratörer	56 080	76 627	211
Fotografer	31 916	85 106	487
Tonsättare	28 512	135 270	95
Kompositörer	18 747	140 271	170
Instrumentalister	10 336	187 504	78
Jazz/folk/rock	18 182	113 371	124
Sångare	26 546	157 403	30
Dansare, koreografer	15 782	117 850	46
Teater	31 874	172 273	224
Film	41 395	112 513	235
Författare, översättare	53 040	121 741	811
Dramatiker	53 239	111 856	32
<i>Samtliga</i>	<i>23 120</i>	<i>93 778</i>	<i>6 661</i>

*Övrig inkomst inkluderar konstnärlig inkomst och icke-konstnärlig inkomst från arbetstagande men även icke-konstnärlig inkomst från verksamhet.

Tabell 3 visar de olika konstnärskategoriernas inkomster av konst inom näringsverksamhet och övriga inkomster. Övriga inkomster innefattar dels inkomster av näringsverksamhet som inte är av konstnärlig art, men även inkomster av tjänst som kan vara med både konstnärlig och icke konstnärlig inriktning.

Att scen- och tonområdenas inkomst i denna tabell huvudsakligen kommer från ”övriga inkomster” är inget att förvånas över.

Merparten av dessa konstnärskategorier är frilansande arbetstagare och har därmed inkomst av tjänst, även om några också har inkomster som egenföretagare.

Bild-, form- och ordkonstnärer däremot är pga. konstnärskapets art egenföretagare. Det är anmärkningsvärt att dessa grupper har så små inkomster av näringsverksamhet och mellan tre och åtta gånger så mycket inkomst genom "övriga inkomster".

Arbetsmarknadsverket

Inlagt 2001-06-25

Specialförmedlingar: Arbetsförmedlingen Kultur Media

Riktlinjer för Arbetsförmedlingens tillämpning på kultur- arbetsmarknaden av reglerna i arbetslöshetsförsäkringen

Se också bilagan Fastställande av avgränsningskriterier för arbetsmarknadspolitiska åtgärder på kulturarbetsmarknaden.

Kulturarbetsmarknadens särart

I propositionen En rättvisare och tydligare arbetslöshetsförsäkring (1999/2000:139) har regeringen diskuterat vilka hänsyn som ska tas till de speciella förhållanden som råder inom vissa arbetsmarknader och branscher.

I avsnittet om individuella handlingsplaner sägs:

”Hänsyn skall härvid tas till de villkor som råder på den arbetsmarknad den arbetssökande är utbildad för eller etablerad inom. Skälet är att arbetsmarknadssituationen varierar på grund av olika arbetsmarknaders och branschens speciella förhållanden. Detta gäller exempelvis för kulturarbetare.” (s. 51)

Det som avses med exemplet kulturarbetare är att kulturarbetsmarknaden kännetecknas av att det finns få tillsvidareanställningar och att kulturarbetaren därmed ofta är hänvisad till tillfälliga uppdrag eller anställningar med mellanliggande perioder av arbetslöshet. I många fall uppträder kulturutövare också som egenföretagare i sin konstnärliga verksamhet. Konstnärliga uppdrag och kortare anställningar kombineras med andra arbeten utanför kulturområdet.

När det gäller det utvidgade sökområdet står:

”Vid den yrkesmässiga och geografiska utvidgningen skall rimlig hänsyn tas till arbetssökande som genom regelbundna uppdrag eller anställningar visat sig vara förankrade inom det yrke han eller hon är utbildad till eller etablerad inom. Detta gäller särskilt kulturarbetare.” (s. 54)

I riksdagsbehandlingen har arbetsmarknadsutskottet i sitt betänkande uttalat:

”I likhet med regeringen vill utskottet betona att syftet inte är att den arbetssökande skall tvingas att byta yrke om det finns rimliga möjligheter till utkomst inom yrket. Om det finns arbete på annan ort som betraktas som lämpligt för den arbetssökande kan det medföra att han eller hon måste flytta. Regeringen har emellertid också poängterat att man i detta sammanhang måste ta skäligen hänsyn till personliga förhållanden som ålder, hälsa och lokal bundenhet på grund av familjeförhållanden. Rimlig hänsyn skall som nämnts också tas till att en arbetssökande kan vara förankrad inom det yrke som han eller hon är utbildad till eller etablerad inom genom regelbundna uppdrag eller anställningar. Detta gäller särskilt kulturarbetare. Utskottet instämmer även i dessa synpunkter. Däremot vill utskottet betona att utgångspunkten måste vara att ju längre en person är arbetslös, desto svagare anknytning får han eller hon normalt anses ha till sitt tidigare yrke. Utskottet vill också klargöra att reglerna inte får tillämpas på det sättet att vissa grupper i praktiken får en form av yrkesförsäkring.” (s. 23)

Arbetsförmedlingens tillämpning för kulturarbetare av nya regler i arbetslöshetsförsäkringen

Regelverket i arbetslöshetsförsäkringen gäller i alla delar även för kulturarbetssökande. Det är i tillämpningen inom Arbetsförmedlingens rutiner för individuella handlingsplaner och vid anvisning till aktivitetsgarantin som visst utrymme ges att ta hänsyn till speciella förhållanden för bl.a. kulturarbetare. Det är då viktigt att den arbetssökande får en likvärdig handläggning av sitt ärende oavsett vilken arbetsförmedling hon eller han vänder sig till.

I Arbetsmarknadsstyrelsens föreskrifter om individuella handlingsplaner (beslutade 26 jan 2001) sägs vad gäller att vidga sökområdet yrkesmässigt och geografiskt efter 100 ersättningsdagar:

”Vid revideringen av handlingsplanen skall rimlig hänsyn tas till sökandes personliga förhållanden som ålder, hälsa och lokal bundenhet på grund av familjeskäl. Rimlig hänsyn skall även tas till de särskilda behov som kan gälla för en person med projektanställning eller andra speciella anställningsförhållanden, liksom till villkor som gäller personer med upprepade perioder av arbetslöshet. Detta gäller bl.a. kulturarbetsmarknaden.”

Kulturarbetare och krav på vidgat sökområde

För samtliga arbetsförmedlingar ska i tillämpningen av kraven på vidgat sökområde efter 100 ersättningsdagar för kulturarbetare gälla att:

- Kulturarbetare som har regelbundna uppdrag eller anställningar inom sitt yrkesområde ska normalt inte tvingas byta yrke efter 100 ersättningsdagar. Däremot ska yrkesbreddning, dvs. närliggande yrken och uppdrag som tillvaratar den enskildes kompetens, diskuteras liksom en vidgning av det geografiska sökområdet. En bedömning utifrån individens totala situation ska alltid göras och i förekommande fall ska den sökandes hemförmedling samråda med Arbetsförmedlingen Kultur Media.
- Den som genom reguljärt arbete (inklusive allmänt och förstärkt anställningsstöd) kan upparbeta ett nytt arbetsvillkor i försäkringen kan normalt sett anses ha regelbundna uppdrag eller anställningar.
- Stöd för arbetsförmedlingens bedömning återfinns i de avgränsningskriterier för arbetsmarknadspolitiska program på kulturarbetsmarknaden som regeringen fastställde 1998 (se bilaga).

Aktivitetsgarantin och kulturarbetare

AMS har när det gäller aktivitetsgarantin klargjort att

”26 § Samråd bör ske med Arbetsförmedlingen Kultur Media och Arbetsförmedlingen Sjöfart när det gäller insatser inom ramen för

aktivitetsgarantin med inriktning mot kultur- eller sjöarbetsmarknaden.

Aktivitetsgarantin bör normalt inte riktas till de kulturarbetare, som har regelbundna uppdrag som de i huvudsak kan försörja sig på.

Aktivitetsgarantin bör inte omfatta konstnärliga produkter eller motsvarande projekt.”

(Arbetsmarknadsstyrelsens allmänna råd (AMSFS 2001:2) om tillämpningen av förordningen (2000:634) om arbetsmarknadspolitiska program, § 26).

En kulturarbetssökande som närmar sig 300 ersättningsdagar och av Arbetsförmedlingen bedöms kunna upparbeta ett nytt arbetsvillkor inom en förlängd ersättningsperiod, bör normalt inte anvisas till aktivitetsgarantin.

De kulturarbetare som får del av aktivitetsgarantin bör vara:

- oetablerade långtidsinskrivna kulturarbetare som inte genom förmedlingens övriga insatser bedöms kunna finna ett reguljärt arbete eller en utbildning utanför kulturarbetsmarknaden
- långtidsinskrivna kulturarbetare som inte längre har regelbundna uppdrag och som behöver aktivitetsgarantin för att kunna byta yrkesområde.

I likhet med vad som gäller för övriga arbetssökande ska Arbetsförmedlingen prioritera dem som är på väg att bli utförsäkrade.

Aktivitetsgarantin kan också användas för

- långtidsinskrivna etablerade kulturarbetare som genom kompetenshöjande insatser inom aktivitetsgarantin bedöms få förutsättningar att inom rimlig tid återigen kunna upparbeta ett nytt arbetsvillkor inom sitt yrkesområde.

Sådana insatser kan vara särskilt anordnade aktiviteter, bl.a. inriktade på att i vissa fall underhålla och utveckla kulturutövarnas yrkeskompetens och deras kontaktnät på kulturarbetsmarknaden.

De avgränsningskriterier för arbetsmarknadspolitiska program på kulturarbetsmarknaden som tidigare nämnts är även i detta sammanhang ett stöd i Arbetsförmedlingens bedömning för vem som ska räknas som etablerad kulturarbetare (se bilaga).

Arbetsförmedlingen Kultur Media och intern och extern samverkan

Inom Arbetsmarknadsverket finns Arbetsförmedlingen Kultur Media med särskild kompetens att tillgodose de etablerade kulturarbetarnas och deras uppdragsgivares behov av arbetsförmedling. Arbetsförmedlingen Kultur Media är också internkonsulter till övriga arbetsförmedlingar i handläggningen av kulturarbetare. Samråd ska alltid ske när det gäller arbetsmarknadspolitiska program på kulturarbetsområdet, inklusive insatser inom aktivitetsgarantin.

Samverkan med parterna sker dels i AMS Kulturarbetsdelegation, dels i de regionala samrådsgrupperna för kultur- och mediaområdet.

För denna information svarar Lennart Ålund, AMS Förmedlingsenhet, och Uno Ströberg, AMS Försäkringsenhet.

Ansvariga: Marianne Lindman, AMS Förmedlingsenhet och Leif Tallskog, AMS Försäkringsenhet, 113 99 Stockholm.

REGERINGEN

Regeringsbeslut 4

1998-12-22

N1999/3743/8

Näringsdepartementet

Arbetsmarknadsstyrelsen
171 99 SOLNA

**Fastställande av avgränsningskriterier för
arbetsmarknadspolitiska åtgärder på kulturarbetsmarknaden**

1 bilaga

Regeringens beslut

Regeringen beslutar att de avgränsningskriterier, som finns förtecknade i *bilaga* till detta dokument, skall gälla vid bedömningen av placeringen av arbetssökande till kulturarbetsmarknaden i åtgärder.

Ärendet

Regeringen gjorde i propositionen (1997/98:87) om konstnärernas villkor bedömningen att åtgärder bör vidtas för att begränsa de oetablerade konstnärernas tillgång till såväl aktiva som passiva arbetsmarknadsåtgärder med riktning mot kulturarbetsmarknaden i syfte att komma till rätta med den rådande obalansen och överetableringen på denna marknad. Därvid informerades riksdagen om regeringens avsikt att ge AMS i uppdrag att vidta sådana åtgärder.

Regeringen beslutade den 3 december 1998 med anledning därav om ett särskilt uppdrag till AMS i syfte att fullfölja och utvärdera

regeringens ambitioner i detta avseende. En del av regeringens uppdrag till AMS har varit att delta i en av regeringen initierad arbetsgrupp bestående av företrädare för Finansdepartementet, Arbetsmarknadsdepartementet, Kulturdepartementet, Statens kulturråd och Konstnärsnämnden. Arbetsgruppens uppgift har varit att förse regeringen med underlag avseende avgränsningskriterier för vilka som skall ha möjlighet att erhålla arbetsmarknadspolitiska åtgärder med riktning mot kulturarbetsmarknaden. Arbetsgruppens underlag ligger till grund för detta beslut. Konstnärliga och Litterära yrkesutövares Samarbetsnämnd har under beredningen av ärendet beretts tillfälle att lämna synpunkter på avgränsningskriterierna.

På regeringens vägnar

Björn Rosengren

Katarina Sjölander

Kopia till
Finansdepartementet, Fi/Ba
Kulturdepartementet
Statens kulturråd
Konstnärsnämnden
Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS)

Bilaga till regeringsbeslut N1999/3743/8

**Fastställande av avgränsningskriterier för arbetsmarknads-
politiska åtgärder på kulturarbetsmarknaden***Övergripande kriterier*

Innan en övergripande arbetsmarknadspolitisk bedömning av förväntade effekter av insatt åtgärd görs skall arbetsförmedlingen vid upprättandet av den individuella handlingsplanen beakta att

1. åtgärder ej får utgöra förutsättning för verksamhetens drift eller vara av sådan omfattning att undanträngningseffekter uppstår,
2. åtgärder ej får bidra till nyetableringar inom kulturområdet,
3. samråd skall ske med Af Kultur Media,
4. samråd skall ske med berörda konstnärsorganisationer,
5. åtgärd skall vara i samklang med de kulturpolitiska målen.

Övriga kriterier

För att en arbetssökande skall erhålla arbetsmarknadspolitisk åtgärd med riktning mot kulturarbetsmarknaden skall man vid förmedlingskontoret göra en bedömning om den sökande är etablerad på denna marknad utifrån följande kriterier.

För samtliga konstnärsgupper gäller följande:

- den sökande skall ha fullgjort en för yrket lämplig högre konstnärlig utbildning.

Saknar den sökande högre konstnärlig utbildning, eller har mer än fem år förflutit sedan avslutad utbildning, skall följande gälla.

Bild- och formkonstnärer (ex. skulptör, målare, fotograf, konstgrafiker, formgivare, konsthantverkare):

Den sökande skall under tre av de senaste fem åren ha uppfyllt ett flertal av nedanstående kriterier:

- erhållit statligt, kommunalt, landstingskommunalt eller annat enskilt konstnärsstipendium eller
- erhållit uppdrag om offentlig utsmyckning eller

- deltagit i utställning på konstmuseum eller konsthall eller
- inköpts av offentligt finansierat museum, Statens konstråd eller annan offentlig institution eller
- på annat sätt påvisat att den sökande är etablerad på den konstnärliga arbetsmarknaden.

Scen- och filmkonstnärer (ex. koreografer, dansare, skådespelare, regissörer):

Sökande inom denna grupp skall under de senaste tre åren huvudsakligen ha ägnat sin yrkesverksamma tid åt yrket genom återkommande professionella engagemang och andra aktiviteter som påvisar att den sökande är etablerad inom yrkesområdet.

Tonkonstnärer (ex. kompositörer, tonsättare, utövande musiker och sångare inom klassisk och underhålls musik):

Sökande inom denna grupp skall under de senaste tre åren huvudsakligen ha ägnat sin yrkesverksamma tid åt yrket genom återkommande professionella engagemang och andra aktiviteter som påvisar att den sökande är etablerad inom yrkesområdet.

Övriga konstnärer (ex. författare och dramatiker):

Sökande inom denna grupp skall under de senaste åren ha ägnat sin yrkesverksamma tid åt yrket genom återkommande aktiviteter som påvisar att den sökande är etablerad inom yrkesområdet.

”Domaine public payant” – en upphovsrättsligt anknuten ersättning till skapande och utövande konstnärers pension

Upphovsrättslagen reglerar bl.a. rätten till ersättning åt upphovsmän och utövande konstnärer för användningen av deras verk och prestationer. Upphovsrätten har emellertid inskränkningar, delvis av olika art. Den reglerar bl.a. vad som är ”fritt utnyttjande” av konstnärliga verk, dvs. det upphovsrättsliga skyddet är begränsat i tiden. Användningen av ej längre skyddade verk och prestationer har i en europeisk tradition kommit att betecknas med det franska uttrycket ”*domaine public*”. Upphovsrätten till konstnärliga och litterära verk upphör 70 år efter upphovsmannens död; liksom upphovsrätten för utövande konstnärers prestationer upphör 50 år efter verkets första offentliggörande.

Ett sedan länge diskuterat förslag i flera europeiska länder handlar om att införa en ersättning för utnyttjandet i *domaine public*, dvs. det som hittills rättsligt betraktats som fritt. Detta förslag har benämnts ”*domaine public payant*” och är ett förslag till reform som diskuterats i flera EU-länder.

”*Domaine public*” syftar således t.ex. på skönlitterära verk, romaner, dikter, dramatik där upphovsrätten inte längre gäller – enligt EU-direktiv 70 år efter upphovsmannens död. Det kan gälla bildkonstverk där den s.k. *droit de suite* upphört att gälla. Det kan handla om utövande konstnärers upphovsskydd som inte gäller 50 år efter framträdandet.

Detta förslag till reform innebär att användningen av verk eller prestationer som befinner sig i denna ”fria domän” ska beläggas med en avgift som inte går till individuella upphovsmän och utövare. Den blir istället, efter den individuella skyddstidens slut en gemensam resurs för nu levande och verksamma konstnärer. Denna konstnärspolitiska resursförstärkning var tänkt som stöd för allt-

ifrån unga konstnärer till pensionsförstärkningar åt äldre konstnärer. Förslaget lades för övrigt som en proposition 1962 av den kristdemokratiska regeringen i Västtyskland, men genomfördes aldrig.

Administrativt var det tänkt att denna rättighet skulle handhas av de institutioner som redan idag hanterar den individuella upphovsrätten i den mån sådana existerade. Sverige är väl försörjt med en institutionell struktur på detta område. I Sverige finns STIM (Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå), SAMI (Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation), BUS (Bildkonst Upphovsrätt i Sverige), COPYSWEDE (sluter avtal på nya medieområden) m.fl. För exempelvis författare är situationen den att royalty-hanteringen sker mellan författare och förlag på en individuell basis, men förlagen har en rutinmässig hantering av royaltyn som utan större problem kan tillämpas i ett system för "domain public payant".

De resurser som skapas via dessa organisationer skulle sedan enligt den modell som diskuterats de senaste 40 åren i Europa överföras till en fond/instans som delvis representerar konstnärerna själva. I Sverige kunde det vara naturligt att ge detta uppdrag till Konstnärsnämnden och Författarfonden.

En reform liknande domaine public payant är naturligtvis i allt väsentligt en kulturpolitisk/rättslig uppgift. Anledningen till att jag tar upp förslaget till diskussion är att jag ser det som en möjlig finansiering för det kanske mest angelägna trygghetsområdet nämligen förbättringar av pensionerna för de konstnärer som hamnar utanför stora delar av de system som skyddar flertalet andra på arbetsmarknaden. De resurser en sådan reform skulle skapa kan naturligtvis användas på fler områden.

Vad skulle domaine public payant kunna inbringa? Den tyska utredningen som i sin kalkyl utgår från en royalty avgift som är 50 procent av vad som idag överslagsmässigt gäller för upphovsrättsliga användningar, uppskattar intäkterna till mellan 50 och 100 miljoner Euro årligen. Tyskland är tio gånger så stort till invånarantal. Om man antar proportionalitet kanske man kan gissa att beloppen i Euro i Tyskland blir kronor i Sverige. Rent spekulativt kunde således en domain public payant kunna inbringa mellan 50 och 100 miljoner kronor.

Mycket återstår givetvis att utreda i denna sak, vilket inte är min uppgift. En hel del finns emellertid gjort bl.a. i den tyska utredning, som här delvis återopats och som utförts av det tyska Medie-

förbundet, som organiserar skriftställare, artister och andra utövande konstnärer. ("Kunstler Gemeinschaftsrecht": Industriegewerkschaft Medien; 1998.)

Förteckning över organisationer och personer utredningen samtalat med

Föreningen Svenska Tecknare
Föreningen Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare
Sveriges författarfond
Sveriges Författarförbund
Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS)
Konstnärernas Riksorganisation (KRO)
Sveriges Yrkesmusikerförbund (SYMF)
TeaterAlliansen
Teaterförbundet
Teatrarnas Riksförbund

Tomas Bolme, förbundsordförande, Teaterförbundet
Niklas Bruun, professor, Arbetslivsinstitutet
Per Olov Enquist, författare
Lasse Ernst, projektledare, Stiftelsen Framtidens Kultur
Gunnar Furumo, jurist
Håkan Hagegård, sångare
John Högman, jazzmusiker
Ann Larsson, dansproducent
Magnus Marcks, musiker
Cecilia Nilsson, skådespelerska
Monika Selahn, kansliråd, Näringsdepartementet
Björn Sjödin, musiker, arrangör, projektledare
Pierre Ström, trubadur
Liss Annika Söderström, skulptör

Statens offentliga utredningar 2003

Kronologisk förteckning

1. Att samla och sprida kunskap om skadlig inverkan och framgångsrik rehabilitering. S.
2. Fördelningseffekter av miljöpolitik. Bilaga 11 till Långtidsutredningen 2003. Fi.
3. Egendomsskatter. Dämpningsregel för fastighetsskatten och sänkt arvsskatt. Fi.
4. Behandling av personuppgifter inom färdtjänsten och riksfärdtjänsten. N.
5. Förändringar i tingsrättsorganisationen. En utvärdering av sammanläggningar av tingsrätter 1999–2001. Ju.
6. Kännande varelser eller okänsliga varor? + Bilagedel. Jo.
7. Åldersgränser och ersättnings-etablering. S.
8. Bokpriskommissionens andra delrapport. Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter II. Ku.
9. Skatt på handelsgödsel och bekämpningsmedel? Fi.
10. Trygga medborgare – säker kommunikation. Förslag till gemensamt radio-kommunikationssystem för skydd och säkerhet. N.
11. System för samordnad krisinformation. Fö.
12. Beskattningen av utomlands bosatta. Fi.
13. AHA – utredningsinstitut och mötesplats. + Bilaga. S.
14. Principer för ett moderniserat solvenssystem för försäkringsbolag. Fi.
15. Läromedel – specifik -. U.
16. Mansdominans i förändring. Könsfördelning i ledningsgrupper och styrelser. N.
17. Diskriminering av invandrarföretagare i Sverige. En empirisk studie av småföretagskonkurser under 1990-talet. Ju.
18. Ett diplomatiskt misslyckande. Fallet Raoul Wallenberg och den svenska utredningsledningen. UD.
19. Barns rätt till säkra och utvecklande miljöer – framtida huvudman. S.
20. Fördelningens politikens mål och medel. Bilaga 8 till Långtidsutredningen 2003. Fi.
21. Konstnärerna och trygghetssystemen. Ku.

Statens offentliga utredningar 2003

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Förändringar i tingsrättsorganisationen. En utvärdering av sammanläggningar av tingsrätter 1999–2001. [5]

Diskriminering av invandrarföretagare i Sverige. En empirisk studie av småföretagskonkurser under 1990-talet. [17]

Utrikesdepartementet

Ett diplomatiskt misslyckande.
Fallet Raoul Wallenberg och den svenska utredningsledningen. [18]

Försvarsdepartementet

System för samordnad krisinformation. [11]

Socialdepartementet

Att samla och sprida kunskap om skadlig inverkan och framgångsrik rehabilitering. [1]

Åldersgränser och ersättningsetablering. [7]

AHA – utredningsinstitut och mötesplats.
+ Bilaga. [13]

Barns rätt till säkra och utvecklande miljöer – framtida huvudman. [19]

Finansdepartementet

Fördelningseffekter av miljöpolitik.
Bilaga 11 till Långtidsutredningen 2003. [2]

Egendomsskatter. Dämpningsregel för fastighetsskatten och sänkt arvsskatt. [3]

Skatt på handelsgödsel och bekämpningsmedel? [9]

Beskattningen av utomlands bosatta. [12]

Principer för ett moderniserat solvenssystem för försäkringsbolag. [14]

Fördelningspolitikens mål och medel.
Bilaga 8 till Långtidsutredningen 2003. [20]

Utbildningsdepartementet

Läromedel – specifik -. [15]

Jordbruksdepartementet

Kännande varelser eller okänsliga varor?
+ Bilagedel. [6]

Kulturdepartementet

Bokpriskommissionens andra delrapport.
Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter II. [8]

Konstnärerna och trygghetssystemen. [21]

Näringsdepartementet

Behandling av personuppgifter inom färdtjänsten och riksfärdtjänsten. [4]

Trygga medborgare – säker kommunikation.
Förslag till gemensamt radiokommunikationssystem för skydd och säkerhet. [10]

Mansdominans i förändring.

Om ledningsgrupper och styrelser. [16]